Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ !

ЭНСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата • 935 сыл анныгы ү күнүгэр тэрилтэлэнэ

2003 с.
Балаҕан ыйын
2
күнэ
оптуорунньук
№ 106
(9268)

Убаастабыллаах үчүуталлар, тереппүттэр, үөрэх тиһигин үлэһиттэрэ, тереппүттэр !

Эҥигини барыгытын үөрэх дьыла саҕаламмытынан — балаҕан ыйын 1 күнүнэн — итиитик-истиҥник «НАМ УЛУУҺА» муниципальнай тэриллиии дьаһалтатын баһылыгын, улуус мунньаҕын ааттарыттан эҕэрдэлиибит! Саха Республикатын правительствота, үөрэх министерствота кэнчээри ыччаты иитэр-үөрэтэр туһугар ахсаабат кыһамныларын, болҕомтолорун ууран туран, учууталлартан-иитээччилэртэн киэҥ далаһыннаах үлэни ирдииллэр. Онуоха биһиги улууспут үөрэҕин ситимэ баай опыттаах, туспа традициялардаах, дириҥ ис хоһоонноох үлэтэ өссө күүскэ тэнийиэ, туспуо, сайдыа диэн эрэллээхпит.

2002-2003 үөрэх дьылыгар улуус 25 оскуолатыгар барыта 4456 оҕо үөрэннэ, олортон 1467 үчүгэйдик, 217 туйгунук үөрэнэллэр. Үөрэтии хаачыстыбата 41,1 бырыһыан. Кыһыл, үрүҥ көмүс медалларынан 9 оҕо бүтэрдэ. Бары медалистар 100 бырыһыан үөрэххэ киирдилэр, үөрэххэ киирии 57,7 бырыһыаҥҥа тэҥнэстэ. Быйылгы үөрэх дьылыгар 1кылааска 397 оҕо киирдэ.

Улуус биэс оскуолатыгар экспериментальнай площадка үлэлиир ол курдук Хамаҕатта Саха-французскай, Бөтүҥ орто оскуолаларыгар, улуустааҕы гимназия, оҕо эйгэтин түөлбэтигэр уонна оскуола-саадка. Үөрэҕириини сайыннарыыга үөрэх управлениета хайысхалаах үөрэхтээһини киллэриигэ сыал туруорунна. Инникитин бу хайысха кэскиллээх буоллун диэн туран саҥа үөрэх дьылыгар үлэҕэ,-үөрэххэ өссө үрдүк ситиһиилэри, саҥаттан-саҥа кирбиилэри, билиини-көрүүнү баҕарабыт!

«НАМ УЛУУҺА»
муниципальнай тэриллии дьаһалтата,
улуус мунньаҕа

Тылтан — дьыалаҕа

УТУМНААХТЫК ҮЛЭЛИИР

50 №-дээх Орто Ленатааҕы быыбардыыр уокуруктан Ил Түмэҥҥэ депутат Николай Румянцев быыбардааччыларын туруорсууларын олоххо киллэриигэ утумнаахтык үлэлиир. Биллэн турар, республика сокуону төрүттүүр үөһэ органыгар саҥа сокуоннары ылыныыга, бырайыактары үөрэтиигэ, Ил Түмэн комитеттарыгар үгүс боппуруостары дьүүллэһиигэ элбэх бириэмэ эрэйиллэр. Онтон быыс-арыт булан төрөөбүт улууһун нэһилиэктэрэ, киниэхэ итэҕэли биэрбит дьонун-сэргэтин олохторо тупсарыгар араас министерстволары, ведомстволары кытта кэпсэтиһэн, туруорсан, салайааччылары тылыгар киллэрэн сылы кыайбат кэмнэ балачча хамсааһын таҕыста.

Балаҕан ыйыгар Нам улууһугар республика Президенэ В.А. Штыров тахсан кэккэ объектары тутууну билсиэхтээх, онно быыччы дьаһаллары ылынара сабаҕаланар. Николай Иннокентьевич манна эрдэттэн туруорсубут боппуруостарын төрдүттэн быһаартарар инниттэн быйыл Модукка спортивнай комплексы, Көбөкөҥнө оҕо саадын үлэҕэ киллэриигэ эбии үбүлээһин көрүллэригэр, эһиил, 2004 сылга, Көбөкөҥнө 160 миэстэлээх оскуола тутуутун бырайыактааһыны, Аппааныга И.Е. Винокуров аатынан оскуола дьиэтин тутууну инвестиционнай программаҕа киллэрэргэ сорунуулаахтык киирсэр.

Республика салалтата быйыл 2003 сылга тутуллан үлэҕэ киирбит спортивнай комплекстары, оҕо садтарын көрүүнү-истиини кэлэр сыл бюджетыгар киллэриини депутат Н.И. Румянцев тыа сирин өйөөһүҥҥэ дьоһун суолталааҕынан ааҕар уонна туруорсар.

Ааспыт быыбардарга илин эҥэр нэһилиэктэр олохторун-дьаһахтарын айылҕа гааһа киириитэ төрдүттэн уларытарын, олох тахымын саҥа кэрдиискэ таһаарыахтааҕын билсэн, дьон санаатын ылынан Николай Иннокентьевич депутат быһыытынан чопчу сорук туруорунан үлэни ыытар. Оттон Арбын, Көбөкөн, Фрунзе уонна II Хомустаах нэһилиэктэригэр гаас ситимин тардыы «Республикаҕа 2002-2003 сс. нэһилиэктэри гаастааһын уонна 2010 с. диэри газификация сүрүн хайысхалара» государственнай программаҕа отой да киллэриллибэтэхтэрэ. Депутат Румянцев онтон да суох ыраах, кэлиигэ-барыыга хаайтарыылаах нэһилиэктэр манныгы «арыыланан», үтүрүллэн хаалалларын сөпсөспөккө гаастааһын Программатыгар ити нэһилиэктэр хайаан да киллэриллиэхтээхтэрин туһугар этии көтөҕөр.

Ити курдук депутаттарбыт Н.И. Румянцев, Нь.С. Тимофеев республикаҕа үп өттүнэн кырыымчык кэмнэ, бюджет бары таһымыгар кэмчилээһин барар уустук кэрдииһигэр улуус нэһилиэктэригэр кыахтара, билиилэрэ-көрүүлэрэ төһө тиийэринэн муниципальнай тэриллии салалтатын кытта ыкса сибээстээхтик үлэ-хамнас үөһүгэр сылдьаллар.

И. ЕВСТАФЬЕВ,
Ил Түмэн депутата Н.Румянцев көмөлөһөччүтэ

АҺЫ-ҮӨЛҮ ДЭЛЭТЭЭЧЧИЛЭР ТҮҺҮЛГЭЛЭРЭ

СР тыатын хаһаайыстыбатын министрин 2003 с. атырдьах ыйын 6 күнүнээҕи 412 №-дээх бирикээһигэр олоҕуран, «Сахаплемобъединение» ГУП, атырдьах ыйын 28-29 күннэригэр, Нам улууһун Хамаҕатта нэһилиэгин саха-французскай ассоциированнай орто оскуолатын «Лингва» (оск. дир. В.И. Эверстов) лааҕырыгар, «Истэр» баанынай хаһаайыстыба (баһ. И.И. Брежнев) Эбэ сайылыгын «Алгыс» ферматын базатыгар сүөһүнү искусственнайдык сиэмэлээһин оператордарын XV-с республикатааҕы конкурса ыытылынна.

Хамаҕатта бөһүөлэгиттэн көстөн турар «Лингва» лааҕыр бэрэбинэлэринэн тутуллубут төгүрүччү турар дьиэлэр түһүлгэлэрэ бырааһынньыктыы киэргэтиллибит. Эргиччи ыҥырар, өйдөтөр ис хоһоонноох плакаттар ыйаммыттар. Сайыҥҥы сылаас уонна ыраас күн сиккиэр тыалыгар конкурс кыттыылаахтарын, ыҥырыылаахтарын эҕэрдэлиирдии араас өҥнөөх былаахтар тэлимниллэр. Кылаабынай корпус икки өртүгэр республикаҕа уонна улуустарга ынаҕы искусственнайдык сиэмэлээһини, племенной үлэни кэрэһэлиир, бүтүн үлэлии-хамныы сылдьар дьону көрдөрөр, сырдатар фотостендэлэр туруоруллубуттар. Корпус иннигэр анаан оҥоһуллубут үрдүк муостаҕа туруоруллубут остуолга кубоктар, номинацияларынан бастаабыттар мэтээллэрэ уруллубуттар.

Атырдьах ыйын 28 күнүгэр сарсыарда 10 ч. «Лингва» лааҕырга XV-с республикатааҕы конкурсу үөрүүлээхтик аһыы церемонията ыытылынна. Болдьоммут кэмнэ республика 12 улуустарыттан (Бүлүү, Үөһэ Бүлүү, Горнай, Өлүөхүмэ о.д.а.) 50-са сахалыы таҥастаах, сорох улуустартан биир формалаах кыттааччылар тэҥ кэккэнэн хааман киирэллэр. Конкурска кыттта эбии 2-3 улуус коллективтара иһэллэрэ билиннэ.

Конкурска кэлбит хамаандалар салайаачылара кылаабынай судьуйа Т.А. Протопоповаҕа рапордарын видеороликтарын туттардылар. Саха сиэрин-туомун тутуһан, уохтаах кымыһынан, арыылаах саламаатынан аал-уот, сир-дойду иччилэрин айах тутан улуустааҕы Афанасий Шестаков аатынан сынньалаҥ киинин үлэһитэ Владимир Николаев алыптаах тыллары уустаан-ураннаан этэн алгыс баһын сыалаата. Кыттыылаахтары тойугунан эҕэрдэлээтэ. Конкурс былааҕын буолан ааспыт XIV-с республикатааҕы конкурс кыайыылаахтара Уус-Алдан улууһун хамаандата Т.И. Мигалкина, С.Е. Захарова күөх салгыҥҥа күөрэччи көтөхтө. Бүтүннүү конкурска кэлбиттэр илиилэриттэн ылсан, оһуохай үҥкүүтүгэр уйдаран, чэпчэкитик дугунан түһүлгэни тула долгулдьуһа хаамыстылар.

Сүөһүттэн ылыллар бородуксуйаны үксэтээччилэри, хаачыстыбатын тупсараччылары уонна ити салаа үлэһиттэрин, судьуйалары, ыҥырыылаах ыалдьыттары «Нам улууһа» муниципальнай тэриллии дьаһалтатын баһылыгын бастакы солбуйааччы А.А. Бочкарев, республикатааҕы ветеринарнай департамент начальнигын солбуйааччы АП. Васильев, республикатааҕы ветбактериологическай лаборатория директора Г.Т. Дягилев, «Сахаплемобъединение» ГУП генеральнай директора С.С. Охлопков эҕэрдэлээтилэр, ситиһиилэри баҕардылар. Харда тылы Тааттаттан «Бочуот Знага» орденнаах, П.А. Ойуунускай аатынан госпремия лауреата, өр сылларга ынаҕы искусственнайдык сиэмэлээһин оператырынан эҥкилэ суох үлэлээбит Д.Ф. Варфоломеева эттэ.

Конкурсу үөрүүлээхтик аһыы кэнниттэн кыттааччылар икки бөлөххө арахсан сэрэбиэйи ыыттылар. Бастакы бөлөх «Лингва» лааҕырга теоретическай билиигэ, иккистэр Никольскай нэһилиэгэр Эбэ сайылыгар И.И. Бережнев баһылыктаах «Истэр» баанынай хаһаайыстыба «Алгыс» ферматын базатыгар ынаҕы искусственнайдык сиэмэлээһиҥҥэ күрэстэһэр буоллулар.

Конкурсу аһыы церемониятын иннинэ аспыт XIV-с конкурс кыайыылааҕа, Уус-Алдан улууһун хамаандатын салайаачытын, «Сахаплемобъединение» ГУП улуустааҕы инспекторын Р.Н. Татариноваты кытта кэпсэттим. Онно кини манныгы эттэ:

— Уус-Алдан улууһуттан 14 киһилээх делегациянан кэллибит. Тандаттан 5 симментальскай боруода эдэр оҕустары көрдөрүүгэ аҕаллыбыт. Суотту, Өлтөх, Найахы уонна Бэрт Ууһун нэһилиэктэриттэн 4 оператор республика бастыҥнарын кытта билиилэрин-көрүүлэрин, сатабылларын тургутуһуохтара. Быйыл улууспутугар искусственнай сиэмэлээһин оператордарын аттестацияларын ыыппыппыт. Онно бастаабыттары аҕаллыбыт, — диир Розалия Николаевна.

Эбэ сайылыгар конкурс кыттыылаахтарын «Истэр» баанынай хаһаайыстыба баһылыга сүөһү үлэтин ветераннара, ферма үлэһиттэрэ көрүстүлэр. И.И. Бережнев баанынай хаһаайыстыбатын үлэтин-хамнаһын кытта билиһиннэрдэ, кыттааччылары эҕэрдэлээтэ. Хаһаайыстыба 27 ыанар ынахтааҕын, биир ыйга 4,5 тн. үүтү туттаралларын эттэ. Күрэхтэһиини тэрийээччилэр уонна ыытааччылар эрийсиилээх киирсиилэр саҕаланыахтаах миэстэлэрин бэлэмнээтилэр.

Кыттааччылар теоретическай билиилэрэ, учуоту уонна отчуотунаһы сатаан ыыталлара, производственнай көрдөрүүлэрэ сыаналанна. Искусственнай сиэмэлээһин пуунун туруга, лабораторияҕа үлэтэ, ынаҕы ректальнай чинчийиитэ уонна кини уһуур органнарын сиэмэлээһиҥҥэ бэлэмнээһинэ бэрэбиэркэлээннэ. Оператордар искусственнай сиэмэлээһин техникатын көрдөрдүлэр.

Бастакы күн эбиэт кэнниттэн киэһэ 6 ч. дылы конкурстар ыытылыннылар. Киэһэ аһылык кэнниттэн «Лингва» лааҕыр базатыгар мустан культурнай мероприятиеларга кытыннылар. Араас улуустартан түмсүбүт биир идэлээхтэр ирэ-хоро кэпсэттилэр, опыттарын атастастылар, сүбэлэстилэр, үлэлэрин иннини чэрчитин торумнаатылар. Атырдьах ыйын 29 күнүгэр конкурс кыттыылаахтара эбиэккэ дылы Намнааҕы педколледжка, Хатырыкка М.К. Аммосов аатынан государственность музейыгар экскурсияҕа сыырыттылар.

Эбиэттэн киэһэ «Лингва» лааҕырга республикатааҕы конкурс кыайыылаахтарын наҕараадалааһын, чиэстээһин церемонията тэрилиннэ. Түһүлгэ иннигэр бириистэр, өҥнөөх телевизордар, видеомагнитофоннар, микроволновай оһохтор, электрочаанньыктар, электроөтүүктэр о.д.а. электрическэйбытовой прибордар бэрээдэктээн ууруллубуттар. «Сахаплемобъединение» ГУП генеральнай директора С.С. Охлопков, конкурс кылаабынай судьуйата Т.А. Протопопова кыайыылаах хамаандаларга, номинацияларга бастаабыттарга кубоктары, дипломнары, мэтээллэри, сыаналаах бириистэри туттардылар. Хамааннанан түмүккэ 191,5 баалы хомуйбут Мэҥэ-Хаҥалас улууһа бастакы, эмиэ итиччэ очколаах буолан баран искусственнайдык сиэмэлээһин ахсааныгар кыаанан хотторбут уус-алданнар иккис миэстэлэннилэр. Биирдиилээн күрэхтэһиигэ абсолютнай чемпион аатын Хаҥалас улууһун «Булгуньахтаах» ГУП техник-сиэмэлээччитэ 95 бааллаах Л.В. Львова ылла. Бастакы миэстэҕэ Үөһэ Бүлүү «Чолбон» племенной хаһаайыстыба техник-сиэмэлээччитэ В.В. Николаева, иккискэ Мэҥэ-Хаҥаластан техник-сиэмэлээччи М.С. Алексеева, үһүскэ «Хатас» ТХПК техник-сиэмэлээччитэ Г.В. Иванов таҕыстылар. Национальнай көстүүм конкурсуга Өлүөхүмэ улууһа, «Бастыҥ пуун уонна лаборатория» номинациятыгар Тааттаттан Е.Н. Канаева, «Чаанынай секторы кытта үлэҕэ» номинацияҕа Е.К. Тополина Мэҥэ-Хаҥалас, «Ветеран» номинацияҕа Ф.Д. Варфоломеева Таатта о.д.а. бэлиэтэннилэр. Үүс оператордар «Сахаплемобъединение» ГУП грамоталарынан наҕараадаланнылар.

Ынах сүөһүнү искусственнайдык сиэмэлээһиҥҥэ XV-с республикатааҕы конкурс тэрээһиннээхтик, үрдүк таһымна ыытылынна. Конкурс сыалын ситтэ.

Виталий СЫРОМЯТНИКОВ

«Улуу Кыайыы 60 сылыгар» конкурска

ТЫЫЛҺА - ТЫЙЫС КЭМНЭ

Сэрии икки сылын түмүгэр үлэһит илии аҥара эрэ хаалбыта. Үһүс сылыгар колхоз производствотын үлэһиттэриттэн оройуон үрдүнэн дьахтара 38, оҕолор 16, кырдьаҕастар 24 бырыһыаны ылбыттара, 22 бырыһыан эрэ эр дьон этилэр. Атын тэрилтэлэр эмиэ оннук балаһыанньалаахтара. Саамай сүрүн үлэһит күүс — дьахталлар. Күнүс сыныьанары, түүн утуйары билбэккэ, «Барыта фронҥа, барыта кыайыы иһин» девизтээх, сэриигэ барбыт кэргэннэрин, убайдарын, быраатларын, аҕаларын оннугар үлэлииллэрэ.

Сэрии бастакы сылыттан ыла рабочайдарга, сулууспалаахтарга аска, таҥаска карточнай система олохтоммута, рабочайдарга 800 г, сулууспалаахха 600 г, кинилэр кэргэттэригэр 400 г килиэп сууккаҕа бэриллэрэ. Оттон колхозтаахтарга ыйга биэстии киилэ бурдук, эккэ, арыыга — кытаанах нуорма. Дьон үксэ аччык сылдьаллара.

Оройуон үлэһиттэрэ сэрии бастакы ыйдарыттан үрдүк оҥорон таһаарыылаах үлэ холобурун көрдөрбүттэрэ. 1 Үөдэй нэһилиэгинээҕи Буденнай аатынан уонна «Кыһыл сулус» колхозтар 1941 с. от ыйын 17 күнүгэр үүккэ сыллааҕы былаантан 80 бырыһыанын, Бөтүн нэһилиэгинээҕи Молотов аатынан колхоз эккэ сыллааҕытын толорон, 1942 сыллаах быланыыттан 80 бырыһыанын туттарбыттын, 1 Хомустаах нэһилиэгинээҕи «Кыһыл партизан» колхоз эмиэ эккэ сыллааҕы былаанын 75 бырыһыанын хайы-үйэ толорбутун тустарынан Саха АССР Народнай Комиссардарын Сэбиэтигэр, партия обкомугар дакылаатта-абыттара уонна Нам оройуонун колхозтаахтара ылымыыт эбэһээтэлистибэлэрин толороохтара диэн мэктиэ тыл биэрбиттэрэ. Маны толоруута дьүккүөрдээх үлэ барбыта. Каландарашвили аатынан колхоз (председатель Шарапов Е. В.) бурдуту, хортуоппуйу, оҕуруот аһын ыһыытын былааннарын агрономическай болдьоххо үчүгэй хаачыстыбалаахтык ыыппыта. Ынах сүөһү, сылгы, сибиинньэ, бараан иитиитин толорбута. Государствоҕа 112 ц оту, 193 ц сиэмэни туттарбыта. Колхоз оччолорго 84 ынах сүөһүлээҕэ, 11 сибиинньэлээҕэ, 38 бараанналаҕа, 57 сылгылааҕа. 1942 сылга ыһыы сирин аччаппатаҕа, ынах сүөһүтэ элбээбитэ. Кыстык ыараханнык да аастар государствоҕа 481 ц эти тыыннаах ыйаанынынан, 4200 л үүтү , биир центнер арыыны туттаран эбэһээтэлистибэтин эмиэ толорбута.

1942 с. Саха АССР тэриллибитэ 20 сыла туолар юбилейынан охсуулаах сылынан биллэриллибитэ. Республика 9 бастыҥ үлэлээх колхозтарын ахсааныгар Федоров В. М. председателлээх Ленин аатынан колхоз, Бүтүн Союзтааҕы соцкуоталаһыы кыайыылаахтарын испытаҥнэгэр Нам оройуонун соҕотоопкаҕа тэрилтэтэ киирбиттэрэ. Буденнай аатынан колхоз (председатель Ядреев И. Н.) 1942 с. ынах сүөһү ахсаанын 17, сылгыны 11 бырыһыан аһаран, 85 ынахтан 75 ныирэйи, 80 биэттэн 65 кулуну ылан тыыннаахтыы иитэн партия райкомун, райсовет исполкомун көҥөрүллэ сылдьар Кыһыл Знамятын ылбыта. Республика салалтатын уураахтарынан түүлээх соҕотоопкатын 181 бырыһыан толорон Нам оройуона эмиэ бастыҥнар ахсааннарыгар киллэриллибитэ. Булчуттар Христофоров Л. Х., Степанов А. И. алталыы нуорманы биэрбиттэрэ бэлиэтэммитэ.

1943-1944 сс. колхозтарга үлэһит илии аҕыйаабына, кураан сыллар охсуулара ыарахаттары үөскэппиттэрэ. Саҥа техника кэлбэтэҕэ. Сааскы ыһыы, хомуур үксэ илиинэн, көлөнөн эрэ толоруллубута. Арыычча кыахтаах эр дьоннор, дьахталлар аты, оҕуһу айаанныыллара. От-мас тиэйиитигэр биирдии дьахтар, оҕо иккилии-үстүү көлөнөн үлэлииллэрэ. Ыраах айаҥҥа таһаҕас тиэйиитигэр ат көлөлөр бараллара. Үлэһит илии, көлө тиийбэтинэн, техника аҕыйаабытынан ити сылларга сорох колхозтарга ыһыы сирэ лаппа аҕыйаабыта. Холобур, «Коминтерн» колхоз бурдуту ыһыыны 18, Каганович аатынан колхоз 37, Салбаҥ Киров аатынан колхоз 47 бырыһыан аччаппыттара. Арай Никольскай Киров аатынан колхоз 6 бырыһыан элбэппитэ. Ити түмүгэр оройуон үрдүнэн ыһыы сирэ 47, о. и. бурдукка 44 бырыһыан аҕыйаабыта.

Ол эрээри колхозтар государствоҕа сиэмэни туттарар былааннара аччаабатаҕа, сорохторго ессе эбиллибитэ. Холобур, 1942 сыллааҕар 1943 сылга «Коминтерн» колхоз 5, Каганович аатынан колхоз 7 бырыһыанынан, Никольскай Киров аатынан колхоз 2 төгүл элбэҕи туттарбыттара. Бу сылларга колхозтарга ынах сүөһү ахсаана 1941-1942 сыллардааҕар эбиллибитэ. Холобур, 1940 сыллааҕар «Коминтерн» колхозка 52, Каганович аатынан колхозка 43, Никольскай Киров аатынан колхозка 70 бырыһыан. Эти, үүтү, арыыны государствоҕа туттарыы кыратык эбиллибитэ. Сиэмэни государствоҕа булгуччулаах туттарыы тас өттүнэн колхозтар үүнээйилэрин 5 бырыһыанын Кыһыл Армия фондугар биэрэллэрэ. Холобур, «Коминтерн» колхоз 3,45, Каганович аатынан колхоз 4,82, Никольскай Киров аатынан колхоз 8,17 бырыһыаны биэрбиттэрэ. Сорох колхозтар фронҥа аттары биэрбиттэрэ. Каландарашвили аатынан колхоз — үс аты.

1942 сылтан колхозтарга байыаннай заемҥа сурутуу саҕаламмыта. Бастаан райсовет председателэ Протодьяконов Е. И., Каландарашвили аатынан колхоз заемҥа 500 солк. сурутуохтааҕын туһунан муус устар 14 күнүгэр бырабылыанньа мунньаҕар боппуруоспуруорбут, ону 750 солк. сурутарга уураах ыыммыттар уонна Хатыҥ Арыы нэһилиэгинээҕи Шмидт аатынан колхоһу ыҥырбыттар.

1942 с. муус устар 30 күнүгэр бу колхоз колхозтаахтара партия ыҥырыытыгар эппиэттээн, ыам ыйын 1-2 күннэригэр үлэлээбит хамнастарын оборона туһатыгар биэрэргэ ыҥырыы таһаарбыттара. Ону оройуон колхозтаахтара уонна үлэһиттэрэ бары өйөөбүттэрэ.

Сэрии сылларыгар стахановскай хамсаһын, ударничество күүскэ саҕаланан барбыта. Каландарашвили аатынан колхозтан Сысолятин А. Н., Еремеева А. Ф., Полищенко Ф. Ф., Салбантан Канаев Н. С., Новгородов Д. Н., Киров аатынан колхозтан (Никольскай) Этигасов П. И., Винокуров С. И., Соловьев Е., 1 Модуттан Дьяконов И. Е., Ядрихинская Е., Хатырыктан Суздалов Н. М., Дьяконов Л. Г., Куличкина о. д. а. ааттара киэҥник биллибитэ.

Үүтү ыаһыҥҥа 1943 сыл түмүгэр республикаҕа бастаабыт 14 колхозтарган, 9 ыаннааҕыттартан Намтан Буденнай, Ленин, Тельман, Шмидт аатынан уонна «Кэҥкэмэ» колхозтар, Х. В. Ядреева, В. С. Яковлева, А. П. Захарова, М. А. Константинова киирбиттэрэ, республика Бочуотун Дуоскатыгар тахсыбыттара. 1944 сыллааҕы бурдук хомууругар республикатааҕы куоталаһыыга 15 хонукка самоскидынан 96,5 ганы сүтүгэ суох хомуйан «Кыһыл Дэриэбинэ» колхоз чилиэнэ Заровняев Петр Николаевич 1500 солк. бириэмийэни кыгта «Бурдук хомуурун бастыҥ машинийа» диэн бочуоттаах ааты ылбыта. Итинник ааты Каганович аатынан колхозтан Павлов Павел Егорович, Ворошилов аатынан колхозтан Поротов Петр Гаврильевич уонна Прокопьев Харлампий Дмитриевич, Ленин аатынан колхозтан Назаров Никита Данилович, оттон «Бастыҥ бурдук баайааччы» ааты Каганович аатынан колхоз чилиэннэрэ Суздалова Елена Афанасьевна уонна Мальцева ылбыттара.

1944 сыллаахха Нам массыынатракторнай станцията республикаҕа биир бастыҥ үлэлээх тэрилтэтинэн биллибитэ. 1945 с. Бүтүн Союзтааҕы куоталаһыыҥа бастаан ССРС сир оҥоһуутугар Наркомун көҥөрүллэ сылдьар Кыһыл Знамятын ылбыта. Егор Делиграсов «Бастыҥ эдэр комбайнер» аатын 15 күҥнэ нуорматын 160, былаанын 210 бырыһыан толорон ылары ситиспитэ уонна «Социалистическай тыа хаһаайыстыбатын туйгуна» знагынан наҕараадаламмыта.

Эдэр комбайнер Лев Олесов «Севернэй» комбайнынан 12 күн устата нуорматын 140 бырыһыан толорон, оттугун 27 бырыһыан кэмчилэн эмиэ «Бастыҥ эдэр комбайнер» аатын ылбыта. Итинник бастыҥнар элбээбиттэрэ, кинилэр ортолорутар Винокуров С. И., Устинов Д. В., Марков И. К., Москвитин К. К., Игнатьев Р. И. курдук трактористар, Речкин, Канин механиктар бааллара.

1941-1942 сылларга оройуон үрдүнэн гектартан ортотунан 1,35 ц, 1943-45 сс. 4,37 ц эрэ бурдук үүнүүтэ кэлбитэ. Хортуоппуй уонна оҕуруот аһын үүнүүтэ эмиэ кыра этэ. Ол үрдүнэн үөһэттэн ыгыы-түүрүү күүһүнэн уонна сэрии күһэйэринэн, бэйэлэрэ аччыктыылларын кэрэйбэккэ туран валовой үүнүү оройуон үрдүнэн 18 бырыһыана госпоставкаҕа, 14 бырыһыана натуранан төлөбүргэ МТС-ка бэриллэ турбута. Маны таһынан Кыһыл Армия фондугар түөрт сыл устата 20 т бурдук, сыл аайы ортотунан үүнүү 5,24 бырыһыана барбыта.

Хата, 1942-44 сс. төһө да ыарахаттар баалларын үрдүнэн, оттоохун үчүгэйдик ыытыллыбыта, биир гектартан ортотунан 12,6-15,8 ц от оттоммута. Валовойунан — 35508-46671 т. Оту государствоҕа туттарыы былаана 1943 с. атырдьах ыйын 20 күнүгэр толоруллубута.

Уруттэиллибит бириччиинэлэринэн сибээстээн, оройуон үрдүнэн 1940 с. тохсунньу 1 күнүнээҕэр 1943 с. тохсунньу 1 күнүгэр ынах сүөһү 28, о. и. ынаҕа 29, сылгы 17 уонна сибиинньэ 86 бырыһыан аҕыйаабыттара. Ол эрээри колхозтар бас билэр сүөһүлэрэ эбиллибитэ. Ити 1939-1942 сс. колхозтары бөдөҥсүтүү кэмигэр уонна кэлин кураан күһэйиитинэн колхозтаахтар бэйэлэриттэн ордор сүөһүлэрин баҕа өттүлэринэн колхозка холбообуттара, онон общественнай ынах сүөһү 1945 с. тохсунньу 1 күнүгэр 1940 сыллааҕар 56, о. и. ынаҕа 43 бырыһыан эбиллибиттэрэ. Оттон сылгы 30 бырыһыан аҕыйаабыта, сибиинньэ олох эстибитэ.

Нэһилиэннээ государственнай поставкаҕа туттарар этин, үүтүн, арыытын кээмэйэ аччыыр кутталламмыта. Оттон фронт ирдэбилэ улаханын оройуон комсомолцтара уонна ыччаттара өйдөөбүттэрэ. Эт, үүт соҕотоопкатын шефствоҕа ылан, колхозтары, ыаллары кэрийэн, агитациялаан быһаччы үлэлээбиттэрэ. Кинилэр эт былаанын толоруута куобаҕы, тайаҕы булгаан туттарарга бастакы бачыымы көтөхпүттэрэ. Холобур, Хамаҕатта Ленин аатынан колхоз комсомолцтара бөс ыйын 20 күнүгэр диэри 5844 солкуобайдаах эти туттаран сорудахтарын 102, үүккэ 104 бырыһыан толорбуттара, Саха АССР Наркомземын уонна обкомол харчынан бириэмийэтин ылбыттара.

Сэрии сылларыгар сорох колхозтар ыһыы былаанын толорботохторо. 1941-42 сс. гаттан баара эрэ 4,2-8,9 ц хортуоппуйу, 2,8-3 ц оҕуруот аһын ылбыттара. 1942 сыллаахха 1292 ынах сүөһү, 741 сылгы, 1943 с. 1295 ынах сүөһү, 971 сылгы туһата суох өлбүттэрэ. Колхозтаахтар ылар дохуоттара тосту аҕыйаабыта. 1941-42 сс. Салбаҥнааҕы Киров аатынан колхоз олох да дохуота суоҕа. 1943 с. биир үлэ күнүгэр 0,07 г сиэмэни, 0,19 г эти, 0,03 г эрэ арыыны ылбыттара. Көбөкөннөөҕү «Коминтерн» колхоз чилиэннэрэ 1941-42 сс. эмиэ дохуот үллэстибэтэхтэрэ, оттон 1943 с. 0,45 г бурдуту, 0,0038 г эти, 1944 с. 0,93 г сиэмэни 0,01 г эти, 0,032 г арыыны эрэ ылбыттара.

Ол үрдүнэн 1942 сыллаах эт поставката туолбута. 1943 сыллааҕыны эрдэ толорон баран, сорохтор ессе абаансанан 1944 сыл суотугар туттарбыттара. 1943 сыл 1 Үү кварталын түмүгүнэн оройуоҥҥа Никифоров салайаччылаах Нам уполнаркомзага БСПСКС-ка уонна ССРС Наркомземыгар бастакы миэстэлээхтэр ахсааннарыгар түһэриллибитэ.

Фронт сакааһын толоруута уонна нэһилиэннээ аһылыгынан хаччыйыыга балыктааһын былаанаахтык саҕаламмыта, куоталаһыы биллэриллибитэ. 1942 с. түмүгүнэн республика 14 балыктыыр биригэдэлэрэ Бочуот Дуоскатыгар таһаарыллыбыттара уонна харчынан бириэмийэлэммиттэрэ. Олор истэригэр Нам оройуонуттан Олесов Егор Иванович председателлээх, Олесов Егор Васильевич биригэдьиирдээх «Үүнэр олох» колхоз 1 Үү кварталлаах былаанын 235 бырыһыан толорон киирбитэ. 1943 с. эмиэ бу колхоз уонна Барамыгин Д. Е. биригэдьиирдээх Фрунзе аатынан колхоз, 1944 с. Нам оройуона бүтүннүү, о. и. Никонов А. С. биригэдьиирдээх «Үрүҥ Күөл», колхоз бастыҥнар ахсааннарыгар киирбиттэрэ. Д. Е. Барамыгин Саха АССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыта. Онон оройуон тыатын хаһаайыстыбата сэрии сылларыгар оччотооҕу балаһыанньа туруорбут соруктарын сүнньүнэн толорбута, туох баар мунутуур күүһүнэн ыарахаттары туораан, немецкэй фашизмы кыайар иһин охсуһар фронҥа материальнай, моральнай көмөҥү оҥорсубута.

Нам МТС-һа хабар колхозтарыгар комсомолцтар актыыбынастара үрдээбитэ. 1942 с. комсомолга 26 киһи киирбитэ. МТС бэйэтин 51 комсомолеһа уонна ыччата биир күн ЫБСЛКС аатынан танковай колонна тутуутугар баскыһыанньык оҥорон 458 солк. 20 харчыны киллэрбиттэрэ. Ол холобурунан оройуон 8 колхоһун 323 комсомолцтара кыттыбыттара. 410 тонна ноһуом таһыллыбыта, 260 гектарга хаар типтэриллибитэ, 26 ц сиэмэ ыраастаммыта, 409 көлөһүн күнэ аҕыллыбыта, харчыта фронҥа бэриллибитэ. «Большевик» колхоз комсомолеһа Шапошников ноһуом таһыытыгар нуорматын 4 төгүл, оҕолор Винокуров уонна Карамзин 2-3 нуорманы толорбуттара. «Барыта фронҥа, барыта кыайыы иһин» диэн девизтээх сылайары-элэйэри аахсыбат сындаланнаах үлэ оройуон атын да тэрилтэлэригэр күнүстэри-түүннэри күөстүү оргуйбута. Оччотооҕу «Кыһыл Октябрь» промартель үлэһиттэрэ, типография полиграфистара, паровой миэлингэ үлэһиттэрэ нуормаларын 1,5-2 бүк толороллоро. Эргиэҥнэ, заготскокка да балаһыанньа мантан атына суоҕа. Ол үрдүнэн саас ыһыыта, от, бурдук хомууругар киһинэн уонна көлөнөн колхозтаахтарга көмөлөһөллөрө. Сэрии сабыдыала оройуон култуурунай олоҕор эмиэ биллибитэ. Учуутал суоҕуттан биир оскуола сабыллыбыта, бастакы икки сылта 8 учуутал, үрдүкү кылаастар 65 үөрэнээччилэрэ сэриигэ барбыттара, онон учуутал уонна үөрэнээччи ахсаана аҕыйаабыта. Учууталлар Шапошников Ефим Семенович, Авксентьев Василий Иннокентьевич, Свинобоев Игнатий Игнатьевич, Тарскай Петр Никифорович, Аргунов Егор Иннокентьевич о. д. а. сэриигэ барбыттара. Үлэһит тиийбэтинэн 1943-44 сс. балыһалар куойкалара 15-нэн, тиис быраана иккинэн, фельдшердэр түөрдүнэн аҕыйаабыттара. Дьон санааларын түһэрбэтэхтэрэ. Хара кырыыстаах өстөөҕү кыайар иһин бэйэлэриттэн тутулуктаах барытын оҥорбуттара.

Оройуон үлэлээн иитиллээччилэрэ кыайыы туһугар аҥардас үлэнэн эрэ буолбакка, фронҥа ичигэс таҥаһынан, харчынан, заемунан уо. д а. средстволарынан элбэх көмөҥү оҥорбуттара. Өстөөҕү утары охсуһуута «Советская Якутия» танковай колоннаны тэрийэргэ кыра оҕотуттан ыытык кырдьаҕаһыгар тиийэ актыыбайдык кыттыбыттара.

1941 с. ити танковай колонна оҥоһуутугар оройуон нэһилиэннэтиттэн 108 тыһ. солк. харчы, 459 тыһ. солк. государственнай заем облигацията, 6,3 тыһ. солк. лотерея билиэтэ, 1507 устуука ичигэс таҥас, 5500 куобах тириитэ, 317 кг арыы, 1842 кг эт, 253 т от, 1887 үлэ күнүгэр тиксэр дохуот хомуллан киллэриллибитэ. Ити сыл 1 Хомустаах оскуолатын директора, коммунист Ядрихинскай Г. О. бэйэтэ оборона фондугар 1000 солк. государственнай заем облигациятын биэрбитэ. Кини холобурун учууталлар бары өйөөбүттэрэ. Итини таһынан кини колхозтаахтартан оборона фондугар 3000 солк. харчынан, 2,7 кг кыһыл көмүһү, 6 кг арыыны хомуйан туттарбыт.

Маймаҕа нэһилиэгин Сэбиэтин председателэ Шестаков Д. В. оборона фондугар биир сылгыны, алта күннээх хамнаһы, 300 солк. заемун, икки паара ис таҥаһы киллэрбит. Маяковскай аатынан колхоз чилиэнэ Макитова Татьяна Петровна биир сылгыны, 170 солк. заемун, 13 үлэ күнүгэр тиксэр дохуотун уонна үс суоли чигэс таҥаһы тигэн биэрбит.

Кырыгыттары тракторист курсугар үөрэппиттэрэ. Бастакынан «Кыһыл талана» колхозтан Попова Татьяна Семеновна, Попова Ирина Дмитриевна, Пирожкова Мария Федоровна тракторист, оттон Новикова Матрена, Суздалова Екатерина Егоровна комбайнер курстарыгар үөрэммиттэрэ. Маяковскай аатынан колхозтан Иванова Наталья Федоровна 1941 с. күһүн тракторист-комбайнер курсун бүтэрээт 41,72 гектар сиригэр комбайнынан 84 ц сиэмэни хомуйбут.

1942 с. бүтүүтүгэр нэһилиэннээ ортотугар байыаннай заем сурутуута саҕаламмыта. Аан бастакынан Хатырык нэһилиэгэр Ворошилов аатынан колхоз чилиэнэ Охлопков Егор Григорьевич (Чаҥыс) 9000 солк. суруттараат тута ыраас харчынан төлөөбүтэ, оройуон үрдүнэн ыҥырыы таһаарбыта. Кини ба чыымын өйөөн Ленин аатынан колхоз председателэ коммунист Бурнашев Иван Николаевич (Топшот) 300 солк. сурутаат, тута төлөөбүтэ, оттон Ворошилов аатынан колхоз председателэ Попов Дмитрий Иннокентьевич, учуутал Перевалова Анастасия Иннокентьевна о. д. а. элбэх дьон суруттарбыттара. Онон 1942 с. заемҥа 810 тыһ. солк. суруйтарыллан былаан 145 бырыһыан толоруллубута.

1943 с. заему сурутууну ыытыыта ити сыл саҥатыгар армияттан демобилизацияланан кэлээт сберкасса сэбиэдиссэйинэн анаммыт коммунист Протопопов Иван Николаевич элбэх тэрийэр үлэни ыыппыта. Ол түмүгэр ити сыл 579 тыһ. солк. заем сурутуллубута уонна 142 тыһ. солк. лотерея билиэтэ атыыламмыта. Итини таһынан өлбүт кыһыл армеецтар кэргэттэригэр 716 төгүл, барыта 137455 солк. көмө оҥоһуллубута. Мантан ураты 1943 с. фронҥа ыам ыйын 1 күнүгэр колхозтаахтар, рабочайдар, сулууспалаахтар барыта 22556 солк. харчынан, 466 устуука араас ичигэс таҥаһынан, 56 м сатаҕай таҥаһынан, от ыйын 1 күнүгэр 23087 солк. харчынан биэрбиттэрэ. 1943 с. фронҥа көмө быһыытынан Г. А. Лазарев председателлээх оскуола профкома 1459 солк. 30 харчы биэрбитэ. 1943 с. ахсыннааҕыттан 1944 с. ыам ыйын 15-гэр диэри буойуннарга, сэриигэ барбыт-холоммут уобаластарга, сэрии инбэлиитэригэр уонна фронтовиктар кэргэттэригэр анаан 80609 солк. харчынан, аҥардас икки сыл устатыгар барыта 3581 устуука ичигэс таҥас ыытыллыбыта. Уопсайа 15664 солкуобайдаах 183 баһыылка оҥоһуллубута.

1944 с. муус устар 1 күнүгэр Нам орто оскуолатын учууталлара, үөрэнээччилэрэ «Советская Якутия» танковай колоннаҕа 10200 солк. хомуйан ыыппыттарын туһунан Верховнай кылаабынай командованиеҕа телеграмма ыыппыттара. Онно илии баттаабыттар оскуола директора Степан Павлович Ефремов, комсомольскай тэрилтэ секретара үөрэнээччи Атласова Александра Иоановна, учком Михаил Гордеевскай уонна пионер баһаатай Илья Винокуров.

Итинник БСК(б)П оройуоннааҕы комитетын бастакы секретара Иванов Гаврил Прокопьевич уонна райсовет исполкомун председателин солбуйааччы Гуляев Михаил Иванович 1944 с. ыам ыйын 5 күнүгэр «Советская Якутия» танковай колонна тутуутугар нэһилиэнньэттэн 230 тыһ. солк. хомуллан ыыппыллыбытын туһунан оройуон колхозтаахтарын, рабочайдарын, сулууспалаахтарын аатыттан телеграмма ыыппыттара.

Сотору ити үптэри туппуттарын туһунан Верховнай кылаабынай командующай И. В. Сталин илии баттааһыннаах махтал телеграмма кэлбитэ. Эмиэ бу «Якутия» самолет тутуутугар 24,3 тыһ. солк. харчы ыыпыллыбыта.

Ити курдук 1942 сылтан ыла харчынан 495 тыһ. солк., госзаемунан 1475 тыһ. солк., кыһыл көмүһүнэн 42 тыһ. солк. оройуон нэһилиэннэтэ көмөлөспүтэ.

1943 сыл иккис аҥарыттан ыла Советскай Армия утум-ситим улахан куораттары босхолообутун туһунан үөрүүлээх сурахтар күн аайы кэлэллэрэ.

«...Ити күн биһиги бука бары сааскы отуу таһыгар бурдук ыһа сылдьарбыт. Арай бөҕүөлэк диэкиттэн ыҥыыр аттаах киһи муҥ кыраайынан көтүтэн иһэр. Чугаһаабытын кэннэ көрбүппүт биригэдьиирбит Москвитин Николай Михайлович (Чоппулуон) эбит. «Тохтоон, сынньаныҥ, үөрүү, Кыайыы», — дии-диэ ат үрдүттэн ыһыытаабытынан кэллэ. Кулуупка бардыбыт, таҥас уларыттан тиийбиппит киһи бөҕө мустубут. Партийнай тэрилтэ секретара Шишкин Иван Сергеевич иһитиннэрии оҥордо. Дьэ ол күн Кыайыы, үөрүү бырааһыннааҕа буолла», — диэн 1967 сыллаахха Е. И. Федорова кэпсээбитэ.

Т. И. Замятин «Эҥсили хочотугар» кинигэтиттэн бэчээкэ

А. ВАСИЛЬЕВ бэлэмнээтэ

ҮГЭС УМНУЛЛУБАТ, СИТИМ БЫСТЫБАТ

Былыргы дьыллар [illegible]ндааларыттан, уруккуттан дьыллар уорҕаларыттан сахалар сылгыга сүгүрүйэллэрэ, киниттэн төрүттээхпит дэнэллэрэ. Ол иһин сылгыны кытары сибээспит саханы саха оҥороро, арааҥчылыыра. Кэм-кэрдиис аайдан үгэс умнуллар, сылгы суолтата дьон хараҕар намтыыр. Ол эрээри Парасковья Ильинична Стручкова сылгы саха норуотугар сүгэн улахан суолталаҕын өйдөөн, үөрэтэн кылынан өрүүнэн дьарыктаммыта 10 сылыгар барбыт.

ДЬОЛЛООХ ОҔО СААС

Көрүлүүр, ойор-тэбэр оҕо сааһа Чурапчы улууһун Хатылы нэһилиэгэр аастыта. Сайынын Стручковтар дьиэ кэргэттэрэ алааска тахсан олороллоро. Онно баар сахалыы тыыны, балаҕаны, буор муостаны, көмүлүөк оһоҕу, сахалыы таҥаһысабы, иһити-хомуоһу, аһыүөлү билиҥҥээҥҥэ диэри суохтуур, ахтар. Ити курдук кыра Пашаны сахалыы тыыҥҥа, норуотунан киэн туттарга уонна үрдүккэ, сырдыкка талаһарга үөрэппитэр.

АЙЫЫЫТ АРАҤАЧЧЫТЫНАН, АЛГЫСТУОЛУУТУНАН

Ол курдук дьонун-сэргэтин үтүө алгыһын ылан кини Уус-Алдан улууһун Бороҕон оскуолатын, Намнааҕы педагогическай училищены, онтон Хабаровскайдааҕы педагогическай институту ситиһиилээхтик үөрэнэн бүтэрбитэ. «Араада миигин айыыһыттарым араҥаччылыыллар, көрөллөр-хараайаллар. Дьоннор этэллэр ээ, «везучайгын» диэн. Тоҕо эрэ туохха ылсыбытым барыта олоххо киирэн, туолан иһэр курдук». Ол иһин бэйэтин күүһүгэр холонон көрөөрү хас да сыллааҕыта Нам улууһун Хатырык нэһилиэгэр «Саха сиэл» кооператив тэрийэн 3 киһини үлэ миэстэтинэн хаа ччыйбыт. Онтуката 2001 сыллаахха «Саха сирин бастыҥ табаардара» күрэххэ кыайбыта, «Россия 100 бастыҥ табаардара» күрэх үрүҥ көмүс мэтээлинэн наҕараадаламмыта.

Быйылгы дьылга Парасковья Ильинична «Харысхал» диэн эдэр ыччат түмсүүтүн тэрийбит. Түмсүүгэ 10 кыыс, 2 уол киирбиттэр. Бу түмсүү Саха Республикатын ыччат политикатыгар министерствота биллэрбит күрэҕэр үһүс степеннээх грант сүүйбүтэ. Бырайыак чэрчитинэн ыччаты кылынан хатыы урамныыгыар(искусствотыгар) уһуйуу буолар. Ол курдук маастар бу дьыалаҕа бэйэлэрин, чугас дьонун оҕолорун эрэ уһуйар. «Кылынан өрүүгэ киһи энергетиката мөлтүүр, онон биһиги маассабай производствоны тэрийэр кыахпыт суох. Ону таһынан сиэр-туом, үгэс тутуһуллуохтаах. Уопсайынан, кылынан өрүү элбэх кистэлэҥнэрдээх, ол иһин бэйэм эбэтэр чугас дьонум оҕолорун эрэ уһуйабын», - диэн быһаарар Парасковья Ильинична.

САХА БУОЛАРҐЫНАН КИЭН ТУТУН

Маастар кылынан өрүүгэ кэлбит суола дьикти, ураты. 1991 сыл. Хабаровскай куорат. Үөрэҕин бүтүрээри сылдьан Хабаровскайдааҕы художественнай музей быыстапкатыгар барар. Тоҕо эрэ сүрэҕэ этэринэн түгэх саалаҕа ааспыт. Чорооннор анныларыгар тэлгэммит кыраһыабай, киһини кэрэхсэтэр көбүөрү көрөн баран бэйэтиттэн ыйыппыт: «Хайа омук оҥоһуга турдаҕай?» Болҕойон аахпыта «Якутская АССР» диэн суруллубут. Оо, онно билбитэ бэйэ омук культуратын билбэттэн кыбыстыыны, курус санааны. Парасковья Ильинична омук дьонун кытары элбэхтик алтыспыт, сири-дойдуну кэрийбит киһи быһыытынан ыччакка төрөөбүт норуотун культуратыттан кыбыстыбакка, төттөрүтүн киэн туттан, өрө таһааран иһиэхтээхтэрин эттэ. «Бэйэтин омугун культуратын, тылын билбэт киһини атын омуктар киһинэн аахпаттар» ,-диэн салгыы санаатынан үллэстэр кэпсэтээччим. Ити курдук Хабаровскайдааҕы педагогическай институт выпускницатыгар ыра санаа үөскээбитэ-кылынан өрүүгэ үөрэнэргэ!

Саха сиригэр кэлэн үөрэттэрэ сатаабыт эрээри ким да «миигиттэн ордуо» диэбиттии кистэлэҥин арыйбатах. Алҕаска кинини кытары бииргэ үөрэнэр бүрээт кыыһа кылынан хатарын билэн баран бу дьыалаҕа уһуйуллубут. Онон дипломнай үлэтигэр сахаларга кылынан өрүүнү үөрэппит, дьаныһан туран чинчийбит. Бу теманы салгыы үөрэтэр баҕалаах. Ол курдук философскай наука кандидатыгар соискательга экзамен туттараары сылдьар. «Ити курдук кылынан хатыы умнуллубакка, норуоттан норуокка, киһиттэн киһиэхэ өйдөтүллэн, бэриллэн иһэр. Хас норуот аайы «геннай память» диэн баар. Ол курдук сэбиэскэй кэмнэ, 1970 сыллаахха, сахалар бүрээттэргэ сылгы кылыттан өрүллүбүт сөрүөнү бэлэхтээбиттэр. Онтон бүрээттэр «арба даҕаны биһиэхэ эмиэ маннык урамныы көрүнэ баар этэ» диэбиттии кылынан өрүүнү сөргүпүттэр, сөптөөх таһымнаа таһаарбыттар. Сахалар бу дьарыгы умнан эрдэхтэринэ бүрээт кыыһа сахаларга бу сатабылы уһутуннарбыт»,-диэн сэһэргиир маастар.

«ЫЧЧАТЫ СЫРДЫККА УГУЙУОМ»,-

диэн санаанан салайтарар Парасковья Ильинична. Бэйэтэ ус оҕолоох. Уола Мичил Санкт-Петербургтааҕы намыһах температуралаах технологиялар университеттарыгар, улахан кыыһа Күннэйэ Хамаҕаттаатааҕы саха-французу ассоциированнай оскуолатыгар, кырата Айталы Нам улуустааҕы гимназиятыгар үөрэнэллэр. Маастар ыарахан, быыллаах, сылаалаах, ол эрээри туһалаах, үтүө түмүктээх үлэнэн дьарыктанар. «Бу үлэ киһиэхэ охсуулаах, ол эрээри син биир манан ким эрэ дьарыктаныахтаах»,-дии саныыр кини. Маастар өй уонна сүрэх этиитинэн, норуотун туһугар иннинэ хоту бара туруо. Бу дьарык киһини сырдык суолунан эрэ айанныырга көмөлөһөр эбит. Ол иһин маастарга өссө биир ыра санаалаах-салгыы элбэх ыччаты сырдыкка угуйарга, кылынан өрөргө үөрэтэргэ!

Д. ОСИПОВ

УЛУУС ВЕТЕРАННАРА — СИЭНИКИЙГЭ

Улуус ветераннара Сиэникэй диэн бэйэлэрэ бас билэр сынньанар сайыылык сирдээннилэр. Онно аналлаах докумуону барытын силигин ситэрдилэр. Үөрүүлээх түгэни бэлиэтии нэһилиэктэртэн бэрэстэбиитэллэр, куораттан республика ветераннарын үлэтин салайааччылар кэлбиттэр.

Саҥа сири арчылааһын сиэрин-туомун ситэрии, алгыс тыллары этии бочуоттаах анала Ытык киһиэхэ Константин Тихоновка сүктэрилиннэ. Кини аал уоту аһатан айыылартан көрдөһөр тойугун тыллара тулалаан турар окко-маска ингэн үйэлэргэ туоһу буолан кэлэр көлүөнэҕэ өйдөнө туруо. Ону бигэргэтэн Партизан нэһилиэгин ветераннара бу күҥҥэ анаан-минээн сылгы сиэлинэн эриэн ситии саламаны аҕалбыттарыгар мустубут дьон быгырыыһын баайдылар, баараҕай мастарыгар ыйаатылар. Сиэри-туому ситэрэн биэрэ Дьокуускай куораттан ыалдьыттар кэлэн сири-дойдуну көрөн-истэн баран эҕэрдэ тылларын, баҕа санааларын холбоотулар. «Кыайыы» тэрийэр комитет уонна правительство аатыттан ветераннары кытта үлэҕэ эппиэттиир суруксут П.И. Уаров маннык тэрээһин республикаҕа бастакы буоларын, инники былаана киэҥин, кэскиллээҕин бэлиэтээтэ, маны атын улуустарга хайаан да тарҕатыам диэн эттэ. М.В. Петрова салайааччылаах улуус ветераннара көхтөөхтүк, тэрээһиннэхтик үлэлииллэрин, республикаҕа биир бастыҥ үлэлээҕинэн аҕыллалларын, аан бастакынан саҕалаабыт тэрээһиннэрэ холобур буолан республикаҕа тарҕанарын бэлиэтээтэ. А.А. Габышева, республика ветераннарын сэбиэтин эппиэттиир суруксута уонна Е.П. Пестряков, республика ветераннарын фондатын директора бэйэлэрин эҕэрдэлэригэр Нам улууһун олохтоох дьаһалтата сэрии, тыыл, үлэ ветераннарын туһугар ахсаабат болҕомтолорун иһин махталларын тириэртилэр уонна республика ветераннарын сэбиэтин председателэ А. Дохтуров, республиката таҕы «Кыайыы» государственнай тэрилтэ директора С. Аржаков, республика ветераннарын сэбиэтин фондатын председателэ Е. Пестряков ааттарыттан бу дьаһал олоххо киириитигэр көхтөөхтүк үлэлээбиттэрин иһин М.В. Петроваҕа, В.А. Колесовка, В.Г. Кутяркиҥҥа, Н.Д. Захаровка, И.З. Кривошапкиҥҥа махтал суругу туттардылар.

Улуус ветераннара сайыылыктаах, сынньанар сирдээх буолуохтаахтарын туһунан өссө улуус киинигэр баланан дьиэни туттараат да Нам селотун ветераннарын сэбиэтин председателэ В.А. Колесов туруорсуутун саҕалаабыта. Ол санаатын Сир комитетын салайааччылара өйөөн, оччотооҕу Хатыҥ Арыы, Хамаҕатта нэһилиэктэрин баһылыктара В.Г. Кутяркин, Н.Д. Захаров ветераннар туруорсар сирдэрин тыыран биэрбиттэрэ. Онтон эр ылан Василий Алексеевич сылы быһа докумуон эккирэтистэ. Бүтэһиктээх докумуоннары сир комитета уонна бас билиигэ республика бэрэстэбиитэлэ И.Д. Мохначевскай, Н.Н. Куличкин оҥордулар. Онон ветераннар 450 гектар иэннээх сирдээх буолуулара сокуон быһыытынан силигин ситтэ. Билигин бу сиргэ, эмиэ Василий Алексеевич кыһамньыытынан. Сүүрүүтүнэн-көтүүтүнэн, балаҕан дьиэ, сайыҥҥы ураһа, араас сынньалаҥ тэрээһиннэрин ыытарга, аһыырга аналлаах остуолларгаах, олохтордоох сир, кутаа тула олорон уруккуну-хойуккуну ахтыһар хахха, күөл ортотун диэки далаһанан киирэн төрөөбүт-үөскээбит айылҕаҕын олорон эрэ анаарар анал олохтоох, көһө сылдьан үлэлиир кафетерий миэстэлээх буолла.

Сиэникэй сынньанар сир инники былаана киэҥ, манна санааны холбооһун, күүһү түмүү салҕанан барыахтаах. Улуус Ытык киһитэ Василий Егорович Колмогоровы, билигин «ветеран» диэн ааты сүгэччилэр убаастыыр киһилэрэ. Василий Егорович Колмогоров аатын үйэтитэргэ анаан кини улахан уола Василий Васильевич село ветераннарыгар үбүнэн көмө оҥорбута. Бу манна тутуллубут бастакы тутуулартан биирдэстэригэр, өбүгэ саҕаттан сахалары саха дэппит сахабыт балаҕаныгар кини уола ттарын ааттарыттан бэлиэ туруоруллуо. Нам селотун ветераннарын аатыттан махтал суругу Василий Васильевичка тириэрдэригэр көрдөһөн кини ийэтигэр, улуус Ытык киһитигэр Мария Ивановнаҕа туттарда.

Сиэникий сиригэр хас биирдии нэһилиэк тэлгэһэ анатан бэйэтин балаҕанын туттуон наада. Оччоҕо бары биир тэҥ кэккэлэспит балаҕаттар ыраахтан көрдөххө Эҥсиэли эбэбит кута-сүрэ үрүҥ кубалар түһэн олороллорун санатыах этэ. Урут бу сайыылыкка ыанньык сүөһү турбута. Хотон оннугар бетон муоста онно хаалбыт. Арай ону ыччат салайааччылара «ээх» диэбиттэрин хоту ыраастаан, баар матырыйаалынан күрүөлээн, чугас эргининэн ханна да суох мохсуо быраҕан күрэхтэһэр сир оҥороллоро буоллар махталлаах дьыала буолуо этэ. Онно сыста турар сири саа-һылаан, ыраастаан биэрэр буоллар, олохтоох ыччат даҕаны, кэлэр-барар сынньанааччылар бөлөхтөрө даҕаны үҥкүүлүүр, сынньалаҥ тэрээһиннэрин ыытар сирдэрэ баар буолуо этэ. Ити инникини санаан, манна туризм көрүҥнэрэ тэнийиэхтэрин сөп диэн сабаҕалыыбын. Тэрийдэххэ манна туризм сайыннары-кыһыннары үлэлиэн сөп.

Аны ветераннар бэйэлэрэ сир быстаран сайыылык оҥостон, титиик туттан, үүт бөөнү ыан, үрүҥ илгэни дэбилитэн сиэннэрин доруобуйаларын тупсардыннар. Нам селотун олохтоохторо сүөһү иитиэхтэрин сайынын мэччирэҥ тиийбэтэ кыһарыйар. Село дьаһалтатын баһылыга Татьяна Кондратьева эҕэрдэ тылыгар Василий Алексеевич сайыылыктааһын боппуруоһун эрдэттэн өтө көрөн туруорсубут эбит диэн бэлиэтээтэ уонна ветераннар сирдэрин бүтэйдээһиҥҥэ төһө сатанарынан көмөлөһүөх буолла. Бу сиргэ ходуһа да, мэччирэҥ да сирдэрэ бааллар. Аны бу сир үс күөллээх. Улахан күөлүгэр Руслан Мохначевскай Улуу күөллэр соболорун аҕалан кэпшута үөскүүр чинчилээхтэр. Олохтоммут бэрээдэк быһыытынан оҕонньоттор мунду туулаан, ону үөлэн дьоннорун үөрдүөхтэрин эмиэ сөп. Барыта тэрээһиннэриттэн, бэйэлэрин көҥүлэһиннэриттэн тутулуктаах, биир председатель Василий Алексеевич кыаҕа биллэр, саҥа санаалары түмэн оннун булларбытыгар ветераннар махтаныахтарын махталлар, салгыы үлэни тэрийсээччилэр, тэрийээччи наада.

Улуус ветераннарын историятыгар киирэр бу тэрээһини «Иэйии» кулууп ырыата-тойуга киэргэттэ, араас күрэхтэһиилэри тэрийэн мустубут дьону үөртэ-көтүттэ, саа ыырбыт дьон дуоһуйа сынньаннылар, ыра санааларын кынаттанан дьиэлээтилэр.

И. КРИВОШАПКИН

ДУОБАТ УОННА ҮӨРЭХ

1998 сыл атырдьах ыйын 1 күнүнээҕи «Ленин суола» хаһыат 99 №-гэр «Дуобат — туһалаах дьарык» диэн ыстатыйам тахсыбыта. Онтон ыла хайы-сах 5 сыл аста.

Ол ыстатыйабар дуобат спорда үөрэх эйгэлэригэр, оҕо индивидуальнай сайдыыгыгар туох оруоллааҕын суруйан турабын.

Билигин бу аастыт кэм кэнниттэн эрэллээхтик этиэххэ сөп буолла — дуобат оҕо үөрэҕи баһылааһыныгар — үчүгэй эрэ өрүттэринэн туһаныыр күүстээх диэн. Ол курдук киһиги оҕолорбут оскуола кэнниттэн үрдүк үөрэххэ киириэ эрэллээбиттэрэ буолар. Коля Петров Хатырыктан, Олег Охлопков саха-французскай холбоһуктаах оскуолатыгтан, Вася Прокопьев, Алина Егорова — Намтан талбыт идэлэринэн үрдүк үөрэххэ туох да мэһэйэ суох киирбиттэрэ.

Билигин Нам спортивнай оскуолатын дуобакка отделениетын үөрэнээччилэрэ хайа да оскуолаҕа тиий, тарбахха баттанар бастыҥнар кэккэлэригэр сылдьаллар. Хатыҥ Арыыга Ваня, Валера Эверстовтар, НСПШ-1 Никита Габышев, Маша Азарова, НСШ-2 Света Новгородова дуобат спортивнай эйгэтигэр биллибит уонна саҥа үктэммит оҕолор. Саахымат туһунан улуу Ленин «Шахматы — это гимнастика ума» диэбиттээх. Оттон аан дойду чемпиона, өр сылларга ФИДЕ президенэ, доктор Макс Эйве дуобат туһунан маннык эппитэ: «Шашечная игра — мат шахматной и достойная мать». Дьэ ити дуобат оонньуута киһи-аймах сайдар историятыгар быдан эрдэттэн киирбитин — иннэ гынан дуобат оонньуутун ымпыга-чымпыга бэрт кэбэҕэстик өйдөнүмтүө буолар.

Саха Республикатын үөрэҕин министерствотыгар быйыл дуобаты уруок быһыытынан детсадтарга, начальнай кылаастарга киллэрэргэ уураах таһаарбытын туһаннаах тэрилтэ салайааччылара үгүстэрэ билэр буолуохтаахтар. Бу соторутааҕыта дуобат республикатаа ҕы федерациятын толорор директора Андросов И.М. ити уураахха сөп түбэһиннэрэн дуобаты оскуола оҕотугар үөрэтэр программа оҥоһуллан, көмүскэнэн илии баттанара хаалбытын туһунан «Саха сирэ» хаһыат корреспонденын интервьютугар эппит этэ.

Билигин Намнааҕы ДЮСШ дуобакка базата балай да тубуста. 5 сыл анараа өттүгэр быстар дьаданы этибит. Билигин учебнай методическай литературабыт дуобат икки көрүнэр биллэ эбилиннэ. Билигин Саха сиригэр дуобат икки көрүнэ күүскэ сайдан турар. Ол курдук 64-тээх нуучча дуобата уонна международнай диэн 100 харахтаах дуобат кэлин кэмнэ балысхан сайдыы кэрдиһигэр тахсан эрэр. Бу икки дуобат көрүнэр аны үһүс көрүҥ бразильскай дуобат сайдар чинчилээх киирэн эрэр. Истибиккит, көрбүккүт буолуо телевизорга 2002 сыл сааһыгар сахалартан бастакынан юнкордарга, ол аата 17-19 саастаах уоллаттарга аан дойду чемпионатыгар Вася Прокопьев НСПШ-1 11-с кылааһын үөрэнээччитэ ситиһиилээхтик кыттыбытын. Ити бразильскай дуобат үс оонньуутугар үһүөнүгэр бириистээх миэстэлэргэ тахсыбыта.

Урут чемпионаттар биир эрэ күрэхтэһиилээх буолаллара. Аныгы чемпионаттар 3 күрэхтэһиилээх буолаллар. Ол аата 1 — основной уһун хонтуруоллуур бириэмэлээх, 1 ч. 45 м. биир оонньооччуга, 2 — түргэн оонньуу 10 мүнүүтэлээх уонна үһүс күрэхтэһии 3-түү мүнүүтэлээх чаҕылҕанныы түргэн диэн оонньуу буолар. Дьэ итинник оонньуулларга биһиги үөрэнээччибит миэстэлэһэн турар.

Онтон быйыл Гаврил Колесов Бразилияҕа тиийэн ити дуобат дойдутугар аан дойдуга төрдүс төгүлүн чемпионнаата. Дьэ ити да кэрэһэлиир дуобат оонньуута сахаларга саамай сөптөөх спорт көрүнэ буоларын уонна дуобат оонньуута сайда-үүнэ, чэчириитурарын.

Нам ДЮСШ дуобат отделениетыгар спорт маастара Розалия Николаевна Егоровалыын тренер быһыытынан үлэлээбиппит 8 сыл буолла. Бу оскуола отделениеларыгтан саамай үрдүк көрдөрүүлээх эрээрибит баара-суоҕа икки эрэ тренер штата көрүллүүрэ билиҥҥи кэм ирдэбилигэр кэрэгэй буолла.

Үөрэх улуустааҕы управлениетын специалистара биһиги оҕолорбут үрдүк үөрэхтэ киирэр бырыһыаннарын, хаачыстыбатын кичэйэн үөрэтэн дьэ кырдьык да бу дуобат оонньуута үөрэҕи баһылааһыҥҥа биир төһүү күүс буоларын туоһулаан штаппыт ахсаанын эбэллэрэ буоллар инникитин үөрэххэ киириигэ элбэх оҕоҕо, төрөппүккэ эрэли үөскэтиэ этэ.

ДЮСШ интернатыгар нэһилиэктэртэн оҕолору хомуйан үөрэтэбит. Ол курдук Ньургуйаана Гаврильева 2-с кылаастан, Маша Азарова 3-с кылаастан Таастаахтан кэлэн олорон дьарыктанан билигин хайы-сах спорт маастарыгар кандидакка баллаах дуобатчыттар буола үүннүлэр, 4-с, 5-с кылааска тиийдилэр. Бастаан кэлэллэригэр быыкаа оҕолор билигин чыҥха атын дьон буоллулар, ити да көрдөрөр интернакка оҕо олорор, үөрэнэр усулуобуйата толору баарын. Анал үөрэхтээх специалистар оҕолор күннээҕи түбүктээх олохторун көрөн-истэн иитэллэрин. Онон дуобатынан дьарыктанар, дьарыктаныан баҕалаах оҕолордоох төрөппүттэр оҕолоргутун Намнааҕы ДЮСШ дуобат отделениетыгар үөрэттэрэ ыытаргытыгар ыҥырабыт.

Иван ЛЕОНТЬЕВ,
оҕо спортивнай оскуолатын дуобакка ыстаарсай тренерэ

ДЕПУТАППЫТЫН ХАҺАН КӨРСӨБҮТҮЙ?

Нам селотун Г.Попов аатынан уулусса олохтооҕо суруйан эрэбин. Биһиги уулуссабыт депутатынан Попов Е.М. диэн киһини талбыппыт. Депутаппыт быыбардааччыларын кытары 8 ый былаһын тухары биирдэ да сирэй көрсө, туох проблема баарын интэриэһиргэһэ илик. Бу уулуссаҕа олорор ыаллар кыһалҕабыт элбэх. Ол курдук уу куттарыытын, суол оҥоһуутун туруорсубуппут хаһыс да сылыгар барда эрээри туох да үлэ-хамнас тахсыбата. Быйылгы дьылбыт кураан, хаар уута суох буолан күөлбүт олох уолан, уута санитарнай ирдэбиллэргэ эппиэттээбэт. Кыыдааннаах кыһын устата нэһилиэк аҥара, ол иһигэр биһиги уулуссабыт, бу күөлгэ ынаҕын уулатар. Кырдьаҕас дьон ынаҕын протокаҕа илдьэн уулатар кыаҕа суох. Онтон билиҥҥи кэмнэ сүөһүтэ суох олорор күүмэҕэй. Зырянов диэн урукку депутаппыт, эмиэ билиҥҥи курдук, биһигини кытта көрсүбэт этэ. Депутаттар дьон кыһалҕатын, олоҕун билсибэт буолан баран тоҕо наадаларый? Арай кэлэр быыбардарга баһылык буолаары үлэлиилларэ буолуо. Хаалбыт күннэргэ Нам селотун дьаһалтата уонна депутаппыт уу боппуруоһун быһаарара буоллар диэн баҕа санаалаахпыт.

Е.С.ГАБЫШЕВА,
Нам селотун олохтооҕо, пенсионерка

ПАМЯТКА
застрахованному лицу об оценке пенсионных прав

С 1 января 2002 года в стране началась пенсионная реформа.

Даже если по молодости лет Вы еще не задумываетесь о своей пенсии, внимательно дочитайте памятку до конца, и Вы поймете, что новое пенсионное законодательство касается каждого человека и знать его необходимо уже сегодня.

По новым правилам Ваша будущая пенсия формируется из страховых взносов, поступающих в Пенсионный фонд Российской Федерации, начиная с 1 января 2002 года на Ваш индивидуальный лицевой счет.

При этом, приобретенные до реформы пенсионные права, в виде трудового стажа и заработка, будут сохранены и учтены в размере Вашего пенсионного капитала. Указанные права подлежат оценке в денежном выражении, то есть будут пересчитаны (конвертированы) в сумму взносов по опрделенным правилам преобразования.

Порядок оценки (конвертации) пенсионных прав предусмотрен Федеральным Законом от 17 декабря 2001 года № 173-ФЗ «О трудовых пенсиях в Российской Федерации».

Сумма, определенная в ходе такой оценки, будет записана на индивидуальном лицевом счете каждого застрахованного лица еще до назначения пенсии. Она составит Ваш стартовый пенсионный капитал. К нему в дальнейшем будут добавляться страховые взносы, перечисляемые за Вас работодателем или Вами лично на индивидуальный счет. При выходе на пенсию общая сумма пенсионного капитала будет напрямую, без каких-либо ограничений, определять размер Вашей трудовой пенсии.

Величина стартового пенсионного капитала рассчитывается исходя из продолжительности трудового стажа, а также заработной платы за 2000-2001 годы по данным персонифицированного учета либо за любые пять лет трудовой деятельности подряд до 1 января 2002 года.

В соответствии с Законом, органом, который будет производить оценку пенсионных прав застрахованных лиц определен Пенсионный фонд Российской Федерации.

Мероприятия по сбору от застрахованных лиц первичных документов о трудовом стаже и заработной плате для оценки пенсионных прав должны быть проведены в течение 2003-2004 гг.

При этом для большинства застрахованных лиц не потребуется самостоятельно предъявлять такие сведения в Пенсионный фонд. Они будут представлены работодателем, у которого Вы работаете на момент подачи сведений, по специальной форме персонифицированного учета на основании трудовой книжки и иных документов о периодах стажа. При заполнении работодателем этих форм Вам следует очень внимательно ознакомиться со сведениями о Вашем стаже, прежде чем ставить подпись.

Если Вы зарегистрированы как предприниматель или самостоятельно обеспечиваете себя работой, либо в настоящее время не работаете, то позаботиться о представлении сведений о стаже и заработке необходимо самому. Для этого нужно заполнить форму сведений о стаже и доставить ее в управление Пенсионного фонда по месту жительства.

Подробно с порядком проведения конвертации пенсионных прав Вы можете ознакомиться в районных и городских управлениях ПФР или в отделении ПФР.

Сообщаем, что к практической работе по сбору сведений о пенсионных правах застрахованных лиц территориальные органы ПФР по Чувашской Республике уже приступили.

Помните!

Каждый человек должен быть заинтересован, чтобы данные о стаже и заработной плате были максимально учтены при расчете пенсионного капитала, поскольку это скажется на размере будущей пенсии. В связи с чем, Вам необходимо заранее побеспокоиться об истребовании в соответствующих организациях недостающих документов, а при необходимости — запросить справки о стаже или заработке от страхователей из других регионов. Просьба отнестись с пониманием и ответственностью к этой работе и принять в ней активное участие. Позаботьтесь о своем будущем сегодня. Всего Вам доброго!

Отделение Пенсионного фонда Российской Федерации — Единая пенсионная служба по Республике Саха (Якутия)

Печатается на правах рекламы

ИҺИРЭХ ТЫЛЛАР

РФ үөрэҕириитин туйгунун, үлэ ветеранын Нам 1 №-дээх орто политехническэй оскуолатын химияҕа учууталын **ЕЛЕНА НИКОЛАЕВНА ГАБЫШЕВАНЫ** 70 сааһын томторуттан туолбут дьоро күнүнэн итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Уолугар Коляҕа, кийиитигэр Наташаҕа, сиэннэригэр Катяҕа, Алешаҕа дурда-хаха, күүс-көмө, өйөбүл буолан өссө да уһуннук, дьоллоохтук-соргулаахтык олороругар, үгүс үөрүүлээх-көтүүлээх күннэри, ситиһиилээх үлэни баҕарабыт.

Нам орто оскуолатын 1961 с. выпускниктара

МАХТАНАБЫТ

От ыйын 16 күнүгэр соһумардык уугa былдьанан кэргэним, аҕабыт Прокопьев Харлампий Семенович олохтон туораата.

Бу ыарахан кэммитигэр аҕабытын тиһэх суолугар атааларга, көмүс унуоҕун көтөөргө күүс-көмө буолбут, аһыыбытын тэҥнэ үллэстибит барыы дьоннорбутугар, табаарыстарбытыгар, аймахтарбытыгар барҕа махталбытын тиэрдэбит. Махтанабыт бэйэм үлэлиир ЖКХ тэрилтэтин үлэһиттэригэр Охлопкова В.И., Егорова В.А., Данилова З.А., Архипова Р.С., Дьяконов С.Д., Саввин Ю., Корякин, Степанова З.И.

Уолум үлэлиир тэрилтэтигэр Дорожнай учаастагар нач. Федоров А.С., мех. Белолюбскай С.В., Саввинов М., Ядрихинскай Н., Эверстов А.

Табаарыстарбытыгар, аймахтарбытыгар И.А., С.Р. Петуховтарга, Н.В., О.Г Борисовтарга, В.В., Н. Назаровтарга, Марианна, Петр Овчинниковтарга, Г.Д., С.С. Колесовтарга, Г.Н. Кривошапкинаҕа, Е.Д. Григорьеваҕа, В. Винокуровка, В.И. Гоголеваҕа, А.И. Гоголевка, З.Р., А.А. Бочкаревтарга, В.С., В.С. Ивановтарга, Роза, Афоня Дьячковскайдарга, С.П. Ивановка, Е.И. Колмогоровка, К.К. Лукиновка, И.И. Лукиновка.

Бииргэ үөрэммит табаарыстарыгар В.В. Ядреевка, И.Д. Кулаковскайга, А.И. Никитиҥҥэ, Г. Климовскайга. Хамаҕаттаттан А.Р. Назаровка, Искраттан Алексей, Дмитрий Парниковтарга.

Чугас ыаллардар, табаарыстарбытыгар, аймахтарбытыгар кутурҕаммытын үллэстибит бар дьоммутугар улахан махталбытын тиэрдэбит.

Баҕарабыт эһиги дьиэ кэргэттэргитигэр уһун дьоллоох олоҕу, доруобай буолуҥ. Эҥиэхэ барыгытыгар үтүө санааҕыт иһин дьон махтала сыдьаайа турдун, уһун үйэлэнин.

Оҕолоро, кэргэнэ

СИТИҺИИ ТОСХОЛО ТУОХХАНЫЙ?

Хайа эрэ өркөн өйдөөх, тобуллаҕас санаалаах бэргэн этиитэ норуот уоһуттан түспэт сомоҕо домоххо кубулуйбута: «Успех-это привычка, а не успех тоже привычка». Кырдьык даҕаны, киһи куруутун сырдыкка, кэрэҕэ, үрдүккэ эрэ талаһа сырыттаҕына бу олоххо бэйэтин көмүс ньээкэ уйатын булар. Ол иһин даҕаны ыччакка «хараҕын арыйаары», ситиһии суолун солоохо туһунан кэпсэтиннэрээри эдэр, кэскиллээх ырыаһыт Ольга Спиридонованы кытары ыччакка аналлаах «Формула успеха» диэн ток-шоу ыытылынна. Бу ток-шоуну СР ыччат политикатыгар министерствота, Нам улууһун дьиэ кэргэн уонна ыччат политикатыгар управление, Нам улууһун студеннарын ассоциацията уонна Н.М.Рыкунов аатынан улуустаҕы библиотека иилээн-саҕалаан ыытталар. Тэрээһиҥнэ сүрүннээн улуус нэһилиэктэрин ыччат хамсааһынын лидердэрэ муһуннулар. Шоуну ыытааччы Ольга Аргунова ыытта.

Ольга Спиридонова ыллыырын кыра сылдьан саҕалаабыт, Дьокуускайдааҕы культура уонна искусство коллеһыгар салҕаабыт. Оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан «Полярная звезда» күрэхтэ лауреат үрдүк аатын ылбыт, онтон кэлин эстраднай ырыа эдэр толороччуларыгар анаммыт «Туой-Хайа», «Студенческая весна» күрэхтэргэ Гран-при хаһаайката буолутала-абыт. Онон Ольга төһө да эдэрин иһин, тустаах ситиһиилэрдээх. Ол курдук кинини кытта үлэлэһэ сылдьыбыт «Эҥсиэли-records» хампаанньа аранжировщига Сергей Акимбетов Ольга ураты, күүстээх, эриэккэс куолаһын бэлиэтиир. Киэркэйбит библиотека аҕар саалата ток-шоу ыытыллыбыт. Уота-күөһэ, буруота-тараата даҕаны үчүгэй. Мустубут дьонусэргэни Намнааҕы педколледжтан Лена Дьяконова көрдөөх оонньуулараннан үөрдэ-көтүттэ («Бининс» педагогическай этэрээт, салайааччы Афанасьева Т.Г.). Шоу былаһын тухары ырыаһыт хас да ырыа толордо: нууччалыы- «Город мой», сахалыы- «Ырыа-дууһа иэйиитэ», «Үрүҥ түүн», юкагирдыы- «Хончэ чэрга», омуктуу Тони Брэкстон репертуарыттан. Ханнык баҕарар көрсүһүүгэ курдук эдэр дьон Ольга туһунан бары ымпыгын-чыпыгын барыытын билэ сатаатылар. Ырыа, шоу-бизнес эйгэтигэр хайдах үрдүк чыпчаалга тиийиэххэ сөбүн туоһуластылар. Биир кыыс «Фабрика звезд» күрэххэ кыттарга сүбэлээтэ. «Миигин онно ыҥырдахтарына хайаан да барыам этэ. Баҕар бэйэм күүспэр холонон кыттар баҕабын күрэх тэрийээччилэригэр биллэриэм»,-диэн хоруйдаата ырыаһыт. Кини «Фабрика звезд» кытта бардаҕына саха аатын аатта-тыа, чиэһин түһэн биэриэ суоҕа диэн эрэниэххэ. Ити курдук шоубизнес эйгэтигэр дьоһун ситиһиилэнэргэ бастатан туран талаан, дьоҕур, онтон элбэх харчы, сатабыл уонна үтүө дьыһын-бодо, майгы наада диэн түмүккэ кэлэбит.

Д.ОСИПОВ

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

Срочно продается частный дом в центре с. Нам, рядом газ,а, былаахы атыылаһабын.
Билсэр тел. 21-1-41, 23-2-13.

Продается телевизор «Рубин-37» цветной с дистанционным управлением 2001 г. выпуска, диагональ 51 см. Цена 4 тыс. руб.
Тел. поср. 21-9-33 (вечером).

Суһаллык туйгун туруктаах мотоблок (Чех.) 30 тыһ. уонна ат косилката 15 тыһ. солк. атыылыыбын.
Тел. 21-7-24, 21-7-77 киэһэ 6 ч. кэнниттэн

Срочно продается 3-хкомнатная квартира или арендую с последующим выкупом, на территории с/химии за 110 тыс. руб., торг.
Тел. 22-2-78, 21-8-44.

Хамаҕатта нэһ. «Дьулус» б/х үлэтин тохтоторунан 2 ый иһинэн аахсаргытыгар.

Продается Pentium IV-1,7 GHZ /128 MB DDR/ HDD30 GB (7200 об/мин) /CD-ROMx52/ VGA, AC 97. Монитор Samsung-17, мышь, коврик, колонки, сетевой фильтр за 25 тыс. рублей. Гарантия 2 года. Обращаться по тел.:2--33.

Күндү дьүөгэбит Нам начальнай оскуолатын учуутала
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕотугар, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Алпаныттан А.И., С.Н. Гаврильевтар, Намтан И.Е., С.С. Суздаловтар В.Н. Терентьевадьыө кэргэттэрэ

Бииргэ үөрэммит табаарыспытыгар Александр Степанович Алексеевка таптыыр эдьиийэ
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Нам орто оскуолатын 1982 с. 10 «в» кыл. выпускниктара

Выражаем глубокое соболезнование Архиповой Полине Сергеевне, ее родным и близким по поводу кончины горячо любимой тети, сестры
ПОПОВОЙ
Натальи Семеновны.
Одноклассники 1982 г. выпуска

Кураторбытыгар, Намнааҕы гимназия омук тылын учууталыгар Алексеева Екатерина Степановнаҕа таптыыр эдьиийэ
ПОПОВА
Наталья Семеновна
өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Намнааҕы гимназия 6 «б» кыл. үөрэнээччилэрэ, төрөппүттэрэ

Оҕо саастан күндутук саныыр урукку ыалларбытыгар Дария Семеновнаҕа, Римма Семеновнаҕа, Аграфена Семеновнаҕа, Татьяна Семеновнаҕа тапталлаах балтылара уонна эдьиийдэрэ
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыарахан ыарыыттан эмискэ өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Макарова В.И., К.И., Рехлясов Г.А., И.А.

Бииргэ үөрэммит табаарыспытыгар Василий Васильевичка таптыыр ийэтэ, кэргэнэ Нам начальнай оскуолатын үбаастабыллаах учуутала
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыараханнык ыалдьан өлөн туораабытыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
1 №-дээх НОПО 6 «б» кыл. үөрэнээччилэрэ, төрөппүттэрэ, кыл. салайааччыта

Бииргэ үөрэнэр табаарыспытыгар, үөрэнээччибэр Айсеҥҥа, аҕатыгар Василий Васильевичка таптыыр ийэтэ, кэргэнэ Нам начальнай оскуолатын үбаастабыллаах учуутала
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыараханнык ыалдьан өлөн туораабытыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
1 №-дээх НОПО 6 «б» кыл. үөрэнээччилэрэ, төрөппүттэрэ, кыл. салайааччыта

Үөрэх улуустааҕы управлениета, профсоюз улуустааҕы комитета, улуустааҕы начальнай кылаастарын учууталларын холбоһуктара Нам начальнай оскуолатын үрдүк категориялаах учуутала Саха Республикатын үөрэҕириитин туйгуна, «Дети Саха-Азия» фонда стипендиата, «Саха тыла» учебник соавтора, учууталлар наставниктара
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн кэргэнигэр, уолугар, балтыгар Нам 1 №-дээх орто политехническэй оскуолатын солбуйааччытыгар Попова А.С. уонна бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тириэрдэбит.

МО учителей русского языка и литературы НСПШ-1 выражает глубокое соболезнование Аграфене Семеновне Поповой, завучу школы, родным и близким по поводу кончины после тяжелой болезни глубокоуважаемой сестры, учительницы, Отличника просвещения РСФСР
ПОПОВОЙ
Натальи Семеновны.

Өр сылларга бииргэ үлэлэбит убаастыыр коллегабыт, аҕа табаарыспыт, наставникпыт Нам начальнай оскуолатын биир опыттаах, үрдүк категориялаах учуутала, Саха Республикатын үөрэҕириитин туйгуна, «Дети Саха-Азия» фонда стипендиата, «Саха тыла» учебник соавтора
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыарахан ыарыыттан күн сиригэр-суох буолбутунан кэргэнигэр, уолугар уонна чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тириэрдэбит.
Винокурова А.А., Сивцева Н.К., Ядреева В.А., Эверстова Н.В., Корякина Т.В.

Бииргэ үөрэммит дьүөгэбитигэр, үөрэппит оҕобутугар Аграфена Семеновна Поповаҕа кини тапталлаах эдьиийэ
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тириэрдэбит.
Бииргэ үөрэммит доҕотторо уонна кыл. салайааччылара
Корякина Е.П., Максимов М.П.

Күндутук саныыр учууталбыт Нам начальнай 1 суһуох оскуолатын учуутала
ПОПОВА
Наталья Семеновна
эмискэ өлбүтүнэн кэргэнигэр Колтовской Василий Васильевичка, оҕотугар Айсеҥҥа, чугас дьоҥугар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Сабарайкиннар дьиэ кэргэттэрэ

Намнааҕы педучилище бастакы выпускника, Норуот үөрэҕириитин туйгуна, «Саха-Азия» стипендия лауреата, кыра кылаастарга аналлаах «Саха тыла» учебник соавтора, күндү дьүөгэбит, коллегабыт
ПОПОВА
Наталья Семеновна
ыалдьан өлбүтүнэн кэргэнигэр Василий Васильевичка, уолугар Айсеҥҥа, бары бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас аймахтарыгар, үөрэппит бары оҕолоругар, билэр дьоҥугар дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит.
1967 с. НПУ-га бииргэ үөрэммиттэрэ, куратора
Азарова В.П.

Күндү дьүөгэбитигэр Нам улууһун тыатын хаһаайыстыбатын кыл. зоотехникэр Тойтонова Софья Иннокентьевнаҕа, кини бииргэ төрөөбүттэригэр тапталлаах аҕалара СР тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһита, Үлэ Кыһыл Знамятын, «Бочуот Знака» орденнар кавалердара
КОЛЕСОВ
Иннокентий Алексеевич
уһуннук ыараханнык ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Тимофеева Л.М., Казановтар

Бииргэ үөрэммит үөлэннээхпитигэр Алексеева Елена Степановнаҕа таптыыр эдьиийэ, кэргэнигэр Колтовской В.В., оҕотугар Айсеҥҥа, аймахтарыгар убаастабыллаах учуутал
ПОПОВА
Наталья Семеновна
эмискэ ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Бииргэ үөрэммиттэрэ, 1978 с. үөрэммит оҕолор

Истиҥник саныыр дьүөгэбитигэр, үөрэх улуустааҕы управлениетын дошкольнай салаатын соципедагогэ Оконешникова Сардана Николаевнаҕа уонна кини дьиэ кэргэттэригэр Мэҥэ-Хаҥалас олохтоохо, Аҕа дойду сэриитин уонна үлэ ветерана тапталлаах аҕалара, эҥэлэрэ
ДОКТОРОВ
Николай Петрович
уһуннук ыараханнык ыалдьан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Табаарыстарыҥ Соловьева С.Н., Строевтар, Колосовтар, Ядрихинскайдар

Редактор э.т. И.Е. СИВЦЕВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, — 21496; ;
бухгалтерия — 21332;
факс — 21332; **"НАМ" ТРК** — 21632;
иллюстрация уонна реклама (секретариат), редакционнай издательскай система — 21141

Тэрийэн таһаараааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Эҥсиэли» хаһыат редакцията» государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №19-0428.**

Сурукка аккытын-суолгутун, улэйитин, дьиэйит аадырыһын чопчу ыйыҥ. Редакциябакиирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. ***Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.***

***"ЭҢСИЭЛИ"* - Нам улууһун хаһыата.**
678380, Саха Республиката, Нам с., Заложнай уул. 4.
E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

Талылынна уонна таҥылынна "Эҥсиэли" хаһыат редакционнай-издательскай ситимигэр.
Хаһыат Дьокуускайга "Сахаполиграфиздат" НИПК бэчээттэннэ, Орджоникидзе уул. 38.
Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бэчээт. лиис.
Көҥүл сыананан атыылаллар
Индексэ — 54889. Тираһа — 1901
Бэчээккэ илии баттанна —12:00 ч. 1.09. 2003
Сакаабын №-рэ — 106

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

ЭНСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата • 1935 сыл ааҕыллыбыт күнүгэр тахсыбыт

2003 с.
Балаҕан ыйын
4
күнэ
чэппиэр
№ 107
(9269)

Улуус баһылыгын мунньаҕыттан бэлиэтээһиннэр

Ааспыт нэдиэлэҕэ атырдьах ыйын 30 күнүгэр Затон оскуолатын гараһыгар умайыы тахса сырытта. Онно баһаарынай сулууспа ынгырыынан тиийиитигэр оскуола үлэһиттэрэ бэйэлэрэ гараж көрдүгэнин умуруорбуттар. Балаҕан ыйын 1 күнүгэр күүс 11 ч. 30 мүн. Үөдэйтэн гр. С.М. Ядреев чаанынай дьиэтин куукунатыгар уот барбытын биллэрбит. Баһаарынай сулууспа үлэһиттэрэ тиийиэхтэригэр диэри 28 кв. м. иэннээх куукунаҕа электрическэй провод замыканиетыттан барбыт уоту олохтоохтор бэйэлэрэ уодьуганнаабыттар.

***

Улуус территориятын ойуурдарыгар быйыл сайын 11 баһааарга 1200 гектардаах ойуур көмөр буолбут. Ааспыт 2002 с. улууска 43 уот баран 49 тыһ. кв. гектардаах ойуур умайбыта. Ити баһаардары умуруорар үлэҕэ 11 мөл. солк. ороскуот таһаарыллыбыт. Итиннэ ойуур авиациятын үлэтин, ойуур умайыытыттан тахсыбыт ороскуоту о.д.а. эпгэххэ ороскуоппут өссө улаатан тахсар.

Быйыл ыам ыйын 9 күнүттэн балаҕан ыйын 1 күнүгэр диэри II Хомустааха Уус-Алдантан кэлбит уот уонна Түбэтээҕи уоттарга үгүс үлэһит, техника түмүллүбүт. Итиннэ сүнньүнэн улуустааҕы лесхоз үлэһиттэрэ уонна нэһилиэктэртэн дьоннор үлэлэзбиттэр. Уоту умуруорууга анаан бэриллибит 11 тн. ГСМ бүппүт.

***

1999 сылтан саҕалаан 5 сыл устатыгар улууска ойуур уотун баһаара үгүс ороскуоту таһаарбыт. Ол курдук 1999 с. биир уот 0,3 гектарга барбыт. Нөҥүө сылыгар үс уот 10 гектардаах ойууру сиэбит. 2001 с. 38 ойуур баһаара күөдьүйэн 1000 гектардаах ойуур умайбыт. 2002 с. 43 баһаар 49 тыһ. гектарга ойууру сиэбит. 2003 сыл сайыныгар ардахтаах буолан ойуур баһаара арыый хаптайбыт. Ойуур авиацията үлэтин балаҕан ыйын 3 күнүттэн тохтотор.

***

РФ Президенэ В.В. Путин Ыйааҕынан күһүҥҥү кэмҥэ нэһилиэнньэлэрэ пууннарга көҕөрдүүгүү күүскэ ыытыы көрүллүннэ. Көҕөрдүүгүү ыытыыга олохтоох нэһилиэнньэ үлэлиэхтээх. Лесхоз олордуллар мастар ылыллар учаастактарын тыыран үллэрэр. Ону тэрилтэлэр, чаанынайдар бэйэлэрин техникаларынан тиэйэн былааннаммыт сирдэргэ олордоллор. Быйыл олордуллар мастар төлөбүрэ суох бэриллэллэр.

***

Улууска балаҕан ыйын 1 күнүттэн балыыһаларга, оҕо садтарыгар, сорох оскуолаларга (Үөдэй, Модут, Партизан), киин баанньыкка итии бэриллиннэ. Балаҕан ыйын 5 күнүгэр Гатилов тахсан көҥүллээтэҕинэ улуус киинигэр итии бэриллиэ. Итиннэ «Ленагаз» Намнааҕы учаастагар иэстэрин төлөөбөтөх биирдиилээн дьон, тэрилтэлэр тохтотуллуохтарын сөп.

Өрөмүөнү ыытыыга турбалар, саппаас чаастар саҥа кэлэннэр үлэлэр ыытыллаллар.

***

Үөрэх управлениетын иһинэн атырдьах ыйын эргэтигэр үөрэх үлэһиттэрин атырдьах ыйынааҕы мунньахтара ыытылынна. Онно профильнай үөрэхтээһин тула кэпсэтии барда. Хаҥалас, Амма, Нам улуустарыгар профильнай үөрэхтээһиҥҥэ эксперимент былааннанар. Балаҕан ыйын 1 күнүгэр улуус барыоскуолаларыгар Билии күннэригэр аналлаах линейкалар ыытылыннылар. Сорох оскуолаларга итии бэриллибэккэ үөрэнээччилэр күһүҥҥү практикаҕа барар буоллулар. Оҕолор хомуур үлэтигэр кытталлара былааннанар. Оскуолаларга баһаартан сэрэхтээх буоларга үлэ туруга мөлтөх. Салбаҥ, Түбэ, Арбын уонна Нам с. оскуолаларыгар капитальнай өрөмүөннэр ыытыллаллар. Онно көрүллүбүт 3,5 мөл. солк. ситэ үбүлэммэт.

***

Киин балыыһаҕа итии бэриллиннэ. Тубдиспансер, хонтуора, поликлиника итиигэ холбоно иликтэр. Оҕо консультациятыгар итигэр ситимэ оҥоһуллар, ис үлэлэр ыытыллаллар. Балаҕан ыйын 10 күнүгэр дылы бүтэрэ сабаҕаланар. Баһаартан сэрэхтээх буолуута, уоту сэрэтэр, умуруорар тэриллэринэн хаа ччыллыы ирдэбилгэ эппиэттээбэт. 160 тыһ. солк. селекторнай, аварийнай сибээс оҥоһуллар. Улууска быйыл саҥа үөрэҕи бүтэрбит 6 врач, эмиэ итиччэ фельдшер үлэлии кэллилэр. Доруобуйа харыстабылын сабыылаах тэрилтэлэрэ оҕуруот аһын Дьокуускай куораттан атыылаһаллар. Олохтоох оҥорон таһаараччылар бородууксуйалара атыыга барбатын туһунан күһүн аайы кэпсэтии үксүүр. Биһиги балыыһаларбыт улуус хаһаайыстыбаларыттан бородууксуйаны атыылаһалларын туох мэһэйдиирий?

***

Балаҕан ыйын 1 күнүнээҕи туругунан улуус үрдүнэн 34463 тн. от бэлэмнэнэн, сыллааҕы сорудах 98,5% туолла. Ааспыт сыл туһааннаах кэмигэр 33560 тн. от кэбиһиллибитэ. Улуус 18 нэһилиэктэриттэн оттоохун былаанын аҥардара толордо. Оттоохуҥҥа Үөдэй, Модут, Түбэ нэһилиэктэрэ инники иһэллэр. Хаальыыларгар ахсааннарыгар Искра, Хатыҥ Арыы, II Хомустаах нэһилиэктэрин отчуттара киирдилэр. Быйыл биһиги улуус путуттан Уус-Алдан, Чурапчы, Мэҥэ-Хаҥалас, Горнай уонна Өлүөхүмэ улуустара сүөһү аһылыгын атыылаһыахтара.

***

2427 тн. үүт туттарыллан сыллааҕы сорудах 61,4% ситиһилиннэ. «Асүөл» і УП 43,5, «Эрэл» 58, «Илгэ» ПО 79,7, «Гормолзавод» 74,2% былааннарын толордулар. Сиэмэ хомуурутар 1641 гектартан 310 гата хомулунна. Ити 18,8%-ҥа тэҥнэһэр. Валовайынан 203 тн. көмүс туорах ыскылааттарга уурулунна. Гектартан ортотунан 6,5 цн. үүнүү кэллэ. «Модут» ГУП гектартан ортотунан 7,5 цн. сиэмэни ылла. Бүтүннүү туругунан улууска 10-ча тонна оҕуруот аһа хомулунна. 5 хаһаайыстыба дуогабар түһэрсэн оҕуруот аһын хоту улуустарга ыытыахтара.

Бэлиэтээннэ
В. СЫРОМЯТНИКОВ

Улуус баһылыгын дьаһала

ОТТУК МАС СЫАНАТЫН ТУҺУНАН

«Саха Республикатын территориятыгар сыаналары уонна тарифтары государственнай сүрүннээһин систематын тупсарар туһунан» 655 №-дээх 2002 сыл ахсынньы 26 күнүнээҕи Саха Республикатын Президенин Ыйааҕын олохчо киллэрии миэрэлэрин туһунан» Саха Республикатын Правительствотын № 565 2002 с. 17.10. ууруаҕар сөп түбэһиннэрэн, дьаһайабын:

1. Бигэргэтэргэ уонна 2003 сыл от ыйын 1 күнүттэн туттарга

— улуус бары соҕотуопкалааччыларыгар-поставщиктарыгар оттук мас атыыланар сыанатын 1 кубометра — 340,43 солк (НДС-һа суох);

— улуус бары соҕотуопкалааччыларыгар-поставщиктарыгар кыра хааччыллыылаах нэһилиэннньэҕэ маһы тиэйэн аҕалыыга 1 кубометра — 268 солк. (НДС-таах).

2. Бигэргэтэргэ уонна 2004 сыл тохсунньу 1 күнүттэн барыллааһын сыаналары туттарга

— улуус бары соҕотуопкалааччыларыгар-поставщиктарга оттук маска барыллааһын сыананы 1 кубометра — 367,58 солк. (НДС-һа суох);

— улуус бары соҕотуопкалааччыларыгар-поставщиктарга кыра хааччыллыылаах нэһилиэннньэҕэ маһы тиэйиигэ 1 кубометра — 290 солк. (НДС-таах).

3. Экономика отдела (Абрамова И. К.) бу дьаһал туолуутун хонтуруолга ыларыгар.

«Нам улууһа» МТ баһылыга
Д. П. КОРЯКИН

ЧУОРААН ЧУГДААРДА

Балаҕан ыйын 1 күнүгэр улуус киинин 1 сүүһүөх начальнай оскуолатыгар Билии күнүгэр аналлаах үөрүүлээх линейка тэрээһиннээхтик ыытылынна. Үөрэх аһыллыытыгар аналлаах өрө көтөҕүллүүлээх түгэни оскуола учууталлара Т.Н. Посельская, М.Е. Габышева салайан ыыттылар. Кинилэр оскуола спортивнай саалатын кэриччи стройдаан турбут үөрэнээччилэри, төрөппүттэри уонна учууталлары саҥа үөрэх дьыла аһыллыытынан итиитик-истиҥник эҕэрдэлээтилэр. Линейканы салайааччылар ыытыыларыгар 4-с, 3-с, 2-с кылаастар үөрэнээччилэрэ баалларын эттилэр. Арай быйыл саҥа оскуолаҕа кэлбит 1-гы кылаас оҕолоро суохтара билиннэ. Оскуола боруогун аан маҥнай атыллаан, билиини-көрүүнү ыла кэлбит кырачаан үөрэнээччилэри саалаҕа киирэллэригэр ыҥыраллар. Маҥнайгы кылаас оҕолорун кылаас салайааччылара Н.И. Пантилова (1 «а» кыл.), М.Н. Михайлова (1 «б» кыл.), Т.М. Софронова (1 «в» кыл.), В.С. Поротова (1 «г» кыл.) барыта 72 оҕону киллэрэллэр.

Оскуола директора В.Е. Егоров оҕолору, төрөппүттэри истиҥник эҕэрдэлээтэ, киниэлэргэ ситиһиилэри, туйгун доруобуйаны баҕарда. Салайааччылар оскуола боруогун саҥа атыллаабыт кырачааннар бэлэмнэрин билээри таабырыннары таайтардылар. Оҕолор таабырыннары түргэнник таайан хайҕаннылар. Оскуолаҕа саҥа кэлбит маҥнайгы кылаас үөрэнээччилэрин монтажтара: «Биһиги наар «4» уонна «5» сыаналарга үөрэниэхпит», — диэн эрэннэриинэн түмүктэннэ. Улуус киинин дьаһалтатын баһылыга Т.А. Кондратьева линейка кыттыылаахтарын эҕэрдэлээтэ. Кини быйыл улууска оскуоланы 9 оҕо мэтээлинэн бүтэрбиттэриттэн, 4-дэ 1 сүүһүөх начальнай оскуола выпускниктара буолалларын бэлиэтээтэ. Үөрэх улуустааҕы управлениетын аатыттан үөрэнээччилэри методист В.П. Иванова эҕэрдэлээтэ. Быйылгы үөрэх дьылыгар оскуолаҕа саҥа үлэлии кэлбит омук тылын учууталыгар А.А. Шамаеваҕа, учууутал үрдүк аатын сүгэн оскуолаҕа үлэлии кэлбитинэн истиҥник эҕэрдэлээтилэр. Үлэтигэр ситиһиилэри, олоҕор дьолу-соргуну баҕардылар уонна сибэкки дьөрбөтүн туттардылар. 7-с оҕо саадын выпускниктара, аны оскуола үөрэнээччилэрэ музыкальнай нүөмэрдэринэн эҕэрдэлээтилэр.

Саҥа үөрэх дьылын чуораанын 4-с кылаас туйгун үөрэнээччитэ Попов Алеша, 1-кы кылаас үөрэнээччитэ Посельская Наташа, Харлампьева Надя (4 кыл.), Флегонтов Сандал (1 кыл.), Трапезеникова Муся (4 кыл.), Добрецов Гена (1 кыл.) чугдаарда тыаһаттылар.

XXX

Нам 2 №-дээх орто оскуолата баай историялаах. Манна үөрэх дьыла саҕаланыытын чуораана хаһыс төгүлүн чугдаарарын бу мэлдьи күөх хаарыйалар билэн турдахтара. Оскуоланы чэрдээх илиилээх тутаччылар харыларын күүһүнэн дьэндэтэн таһаарбыттара. «Уларыта тутуу» (демократтар былааска кэлиилэригэр) саҕаланыытыгар үрдүн көтүрбүттэрэ, урусхаллаары гыммыттара. Ону үтүө санаалаах дьон түмсэн, улуус нэһилиэннньэтэ барыта өйөөн, чөлүгэр түһэриллибитэ, өссө тупсарыллыбыта.

Балаҕан ыйын 1 күнүгэр — Билии күнүгэр өрөгөйдөөх музыка ньиргийдэ, былаах көтөҕүлүннэ. Үөрүүлээх линейканы саҥа учуутал Иванова Людмила Иннокентьевна уонна 9 «а» кылаас үөрэнээччитэ Люба Москвитина иилээн-саҕалаан ыыттылар. Оҕолору, төрөппүттэри, учууталлары саҥа үөрэх дьыла саҕаламмытынан улуус баһылыгын солбуйааччы М. Д. Кокарева, үөрэх управлениетын методиһа Л. К. Замятина итиитик-истиҥник эҕэрдэлээтилэр.

Маҥнайгы кылаас боруогун бастаан атыллаччы кырачааннар хоһоон аҕаан, ырыа ыллаан күһүҥҥү сөрүүн соҕус салгыны аймаатылар, аҕарга, суруйарга, суоттуурга олус баҕалаахтарын биллэрдилэр.

Орто оскуоланы бүтэрээччи, 11 «а» кылаас үөрэнээччитэ Юриана Северьянова эҕэрдэтин кэнниттэн, маҥнайгы кылааска киирээччилэргэ бэлэхтэр туттарылыннылар. Саҥа үлэлии кэлбит учууталлары: нуучча тылын уонна литературатын преподавателин Людмила Иннокентьевна Ивановаты, математика учууталын Татьяна Егоровна Дьяконованы, омук тылын учууталын Альберт Лонгинович Мохначевскайы, история учууталын Иван Дмитриевич Ноговицыны эҕэрдэлээтилэр, үүнэр көлүөнэни иитиигэ-үөрэтиигэ ситиһиилэри баҕардылар. Эдэр учууталлары 4 кылаас үөрэнээччитэ Настя Иванова ырыанан эҕэрдэлээтэ.

Оскуола директорын иитэр үлэҕэ солбуйааччы, директор эбээһинэһин толороччу О. Н. Егоров алгыс тыллары эппитин кэннэ үөрэх дьылын бастакы чуораанын 11 «а» кылаас үөрэнээччитэ Радик Васильев, маҥнайгы кылаас үөрэнээччитэ Юлия Кондратьева чугдаартылар.

Үөрэх дьыла саҕаланыытын күн-дьыл, айылҕа эмиэ сэргээтэ, ардаабата, тыалырбата, хоп курдук сылаас күн турда.

В. СЫРОМЯТНИКОВ

XXX

Билии-көрүү бырааһынньыгын балаҕан ыйын 1 күнүгэр Хамаҕатта орто оскуолатын спорт саалатыгар оҕолор, учууталлар, төрөппүттэр мустан үөрэх дьылын аһыы церемониятын ыыттылар.

Маҥнайгы эҕэрдэни оскуола директора Н.Д. Захаров оҥордо. Ол кэннэ быйыл маҥнайгы кылааска киирэр оҕолору ааттаталаата. Барыта 18 оҕо үөрэ-көтө көрүдүөр устун туорахтастылар. Иккис эҕэрдэни үөрэх улуустааҕы управлениетын бэрэстэбиитэлэ Г.Ф. Габышев, үсүһүнэн нэһилиэкпит баһылыгын солбуйааччы Г.Ф. Габышева эҕэрдэлээтэ.

Ол кэнниттэн төрөппүттэр уонна 40-тан тахса сыл оҕолору үөрэтиигэ-такайыыга үгүс сыратын биэрбит учуутал. Художник Ефим Шапошников огдообото Ольга Васильевна оҕолорго туһаайан эттэ: «Үрдүк культуралаах, аламаҕай, аһыныгас санаалаах буола улаатыҥ. Билиигэ-көрүүгэ мэлдьи умсугуйа сылдьаргытыгар баҕарабын», — диэтэ.

Итинтэн салгыы кырачаан үөрэнээччилэрбит эҕэрдэлээтилэр. Аны саамай улахан 11-с кылаастар оҕолоро саҥа киирэр кырачаан бырааттарыгар, балыстарыгар ситиһиилээхтик үөрэнэн төрөппүттэрин үөрдэ сылдьалларыгар баҕардылар уонна умнуллубат онус кылааһы ыллаан дуораттылар. Тиһэҕэр Билии күнүн церемониятын сабыллыытын биллэрэн кылааска ыҥырар звоногу Саша Абрамов санныгар олордо сылдьан быйыл бастакы кылааска киирэр Лена Черноградскаялыын чуорааны тыаһатан сааланы эргийдилэр.

Ааспыт үөрэх дьылыгар оскуола үрдүнэн 270 оҕо үөрэммит. Ол иһигэр 11 кыл. бүтэрэн ситиихотуу аттестатын 10 оҕо ылан 4-дэ үрдүк үөрэххэ, 4 оҕо орто анал үөрэххэ туттарсан киирбиттэр. Аны 2 оҕо суоппар курсугар киирдэхтэринэ үөрэх салҕанар. Үөрэх-билии өркөн өй, бараммат баай!

Сити курдук учууталлар сыралаах сезоннара саҕаланна.

Н. КОКОРЕВ

ОТУУ УОТА

ЛС

ЛИТЕРАТУРНАЙ ТҮМСҮҮ

Көр-күлүү БӨҔӨ ДОҔОРДОҺУУ

Бэт өрдөөҥүтэ хайа институутун бииргэ үөрэнэн бүтэрбит уола Иван, саха уола Мэхээлэ биир соҕуруу куораттан Саха сиригэр ананан кэлбиттэрэ. Эдэр, сулумах геологтары кэлэттэрин кытта иккиэннэрин биир партияҕа киллэрэн сир баайын көрдөтө ыыппыттара. Бу икки үөлэннээхтэр иккиүс сылы быһа, сайынын Таас Дьаанҥы элбэх тааһын хаспыттара, сүкпүттэрэ. Өлүтэлии да сыһар түгэннэртэн бэйэ-бэйэлэрин быысаһан тыыннаах ордоллоро. Олох хойут, сир тоҥмутун кэннэ Дьокуускайга кэлэн уопсай дьиэ хоһугар эмиэ бииргэ кыстыыллара. Иккиэн учуонай истиэпэннээх, кэскиллээх геологтар буолбуттара. Нуучча Иван дойдутугар Ленинградка барбыта, саха Мэхээлэ эмиэ дойдутугар Саха сиригэр хаалбыта. Арахсыспыттарын эйиилпитигэр Ленинград куоракка геологтар конференциялара буолбута. Онно Мэхээлэ ыҥырыллыбыта. Мэхээлэ ыҥырыллыбыт киһи сиэринэн анаан бэлэмнэммит сиргэ түспүтэ. Сарсыҥнытыгар киэҥ саалаҕа, сүүһүнэн киһи ортотугар көрсүһэ түстүлэр. Өр куустуһан турдулар, хараҳ да уута кэллэ, эдэрдэрин эргитэн мадыктаһан ыллылар. Атын да учуонайдар долгуйдулар. Дьэ бу күн буолла үтүмэн үөрүү, көхтөөх көрсүһүү, олох сиям игирэлэрин курдук арахсыспакка сырыттылар, тохтобулларга буфекка баран кыратык «тэп» гыннараллар. Иван быйыл киниэхэ сүрдээх киэҥ, элбэх хостоох, толору хаачыллыылаах дьиэ биэрбиттэрин, бу олох соторутаан-ҥыта туох да бэттээхэй кыыһы кэргэн ылбытын, ол кэргэнигэр төлөпүөннээн Мэхээлэни билиһиннэрии, ыалдьыттатыы байым остуола буолуохтааҕын кэпсээтэ. Мунньахтара биир эрэ күннээх буолан олох хойут бүттэ. Аны эрэстэрээн сакаастаммыт, онно баран аһыы-аһыы салгыы кэпсэтиҥ диэн буолла. Иван этэринэн эрэстэрээҥҥэ кыратык «тяпни» гынан баран дьиэҕэ баран капитально аһыахпыт диэн буолбута ханна баарый — эрэстэрээҥҥэ тиийэн кэссүһүү-билсиһии кэнээтэ, күө-дьаа буолуу көтөҕөн киирэн барда, уута да кэлбит уута көтөр түгэнэ үүннэ. Биһиги дьоммут ол ууханыгар оҕустаран уонна күүс кыракыратык «тэп» гыннарбыттара эбиллэн буолуо, тыллара булдьуйда, хатылааһына элбээтэ, субу-субу олох саҥа көрсүспүттүү куустуһа түһэллэр. Бэйэлэрин санааларыгар дьиэлэригэр ыксаан ким хайа иннинэ куустуспутунан, тэмтэрийэ-тэмтэрийэ, туораттан көрдөххө хайалара-хайаларын өйүүрэ биллибэт буолан эрэстэрээнтэн тахсан нэһиилэ такси тутан (итириктэрин билэн тохтооботтор) түүн үөһэ аахыыта Иван дьиэтигэр тиийдилэр.

Иван син толло-толло киирбитэ Иван кэргэнэ «кэтэһиннэрдигит» диэн кэтэҕэ чохойбото, «хойутаатыгыт» диэн хоморуйбата, үөрэ-көтө көрүстэ. Мэхээлэ онтон үөрэн уонна аҥыы дьаарай араастаан киирэр албаһа дьайан доҕорун кэргэнин сүрдээҕин сөбүлүү көрдө. Эчи ырааһын, эчи кэрэтин, тула өттө барыта сандаарыйан көстөр, быһыы-таһаа олох Венера Милосская курдук. Милосская эрэ курдук буолуо дуо, илиилээх-атахтаах буолан Милосскайатааҕар ордук кэрэтийэн көһүннэ.

Оо, Иван кэргэнэ олох асчыт аатааҕа эбит. Остуолга күн эгэлгэ аһа барыта тардыллыбыт. Иван кэргэнэ Оксана итини амсайыҥ, маны амсайыҥ диэн сыҥалыыр. Ол аайы хайгыы-хайгыы амсайан истилэр. Көрсүһүү иһин, бөҕө доҕордоһуу иһин хас да үрүүмкэ көтөҕүлүннэ. Туос быыһыгар Иван үлэлиир хоһун, утуйар хосторун, миэбэлин көрдөрдө. Арай туалет көрдөрүүтэ көтүтүүгэ хаалла. Итирдэр ас илиитигэр ылла. Оттон-мастан тардыһар үлүгэргэ да киирдэллэр урут балааккаҕа бииргэ хоноллорун санаан бииргэ утуйарга быһаарыннылар. Оксана биир хоско, кэтит дьыбаанҥа иккиэннэригэр орон оҥорон, өйөөн-убаан илдьэн сытыарталаата.

Арай, түүн Мэхээлэ уһуктан кэлбитэ хабыс-хараҥа, иһэ ыалдьыбыт ахан, хабаҕа хайдаары гыммыт, итирбитэ аастатах, — икки атаҕа нэһиилэ уйар. Ыһыктара да кэлбит. Саатар уоту ыйытаары киһитин тардыалаан көрбүтэ, ымыр да гыммат. Иэдээни оҥорор буолла. Хайыай, илиитин иминэн эркинтэн сирдэтэн туалет көрдүү бардаҕа дии. Эчи, хоһо элбэҕин, бары киэҥ баҕайылар. Олох ыыстаары гынар. Дьэ, нэһиилэ биир кыараҕас хоһу булла, намыһах, төгүрүк айахтаах баарыгар хойуулары-убаҕастары ыһыктан кэбистэ. Оттолоон иһэн, дьиктиргээн унитаһын тутан көрбүтэ — бу иэдээни — олох атын эбит. Хайыай, арыыйда уоскуйан дьэ уоту булан уматта, туалеты дьэ булла.

Утуйбут хоһун көрдөөн булан киһитигэр иэдээни оҥорбутун кэпсээри сахсыйан көрдө да, олох уһуктубат киһи буолла. Эмиэ нэһиилэ турар Мэхээлэ, кыаҕа эстэн киһитин ойоҕоһугар умса баран түстэ да утуйан хаалла. Оксана үлэтигэр барарыгар уһугуннаттыы сатаата да — туһа суох.

Кэмниэ кэнэһэс ынчыктаан-уһуутаан турдулар. Чаас олох ыраппыт, Мэхээлэ сөмөлүөтэ көтөрө бу кэлбит. Ас олох киирбэт, хата төттөрү тахсар.

Мэхээлэ Иваҥҥа саатысууту оҥорбутун кэпсиэн баҕарда эрээри кыбыһынна, уонна, баҕар, түүл буолуо, ама оннук буоллаҕай, ыксабыт киһиэхэ туох түүл киирбэтэҕэ баарай. Ол онон хаалла. Сэргэхсийээри дуустаннылар. Иван Мэхээлэтин сөмөлүөккэ атаарда.

Икки сыл ааспытын кэннэ Мэхээлэни эмиэ Ленинградка, мунньахха ыҥырдылар. Мэхээлэ бу икки сыл устата Иваҥҥа ыалдьыттаабытын ырыҥалаан, аттаран көрдөҕүнэ иэдээннээх быһыыны оҥорбута хайдах эрэ түүлгэ маарыннаабат, кырдьыга дьэҥкэрэн тахса турар. Мэхээлэ санаатаҕына: ама итинтэн ордук сидьиҥ быһыы баар буолуо дуо... Бары барыта, ордук куһаҕаны оҥоруу быалаах-туһахтаах буолааччы. Ол иһин да абааһы аһын уора-көстө буфекка «тэп» гыннарыы, эрэстэрээҥҥэ наһаа хантатыы мэнээк сэтэсэмэтэ суох ааһыа дуо... Биир өлүүгэ өлбүт эрэллээх доҕоруҥ сирэйигэр силлээбиккэ тэҥнээх. Сахалыы анаардахха оннооҕор аһары улахан — кырыыс курдук. Баҕар, кырыыстаҕар да улахан буолуо. Онон бу сырыыга Мэхээлэ Уйбааныгар хайа сирэйинэн барыай — гостиницаҕа түстэ. Оттон Иван Мишатын кэтэспит аҕай эбит, дьиэбэр кэлиэ диэн. Сарсыҥҥытыгар булан ылла, дьиэбин билэр эрээри гостиниссаҕа түһэҕин дуо, диэн хомуруйда. Мэхээлэ күлүк-халык буолла: «Урут кэлэ сылдьан буруйу оҥорбуппун быыылаах», — диэтэ.

— Ол туох буруйу? Кэргэммэр киирэ сылдьыбытыҥ дуо. Улаханнык итирдэххэ аҕаһааһын да баар буолумуна. Бу да киһи, саатыах сирэ баппатаҕын...

— Оннооҕор дөссө куһаҕан, Оксана төһө эрэ кэлэйдэ, — диэтэ Мэхээлэ уонна туох буолбутун кэпсээтэ. Иван эрэстэрээн дьоно эргиллиэхтэригэр диэри омуннаахтык күлэн сатарытта уонна Мэхээлэни хонноҕун аннытан ылан таһырдьа таһаарда, дьон истибэт сиригэр күлэ-күлэ кэпсээтэ:

— Ол иһин даҕаны ыныырык куһаҕан амтан этэ. Оксана үлэлиир тэрилтэтин таһыныаҕы баһаартан моруоска диэн хоту эргимтэҕэ үүнэр отону кыра-кыралаан атыылаһан аҕала-аҕала барыаннаа оҥорон ол эн лакыыскаҕар кутан хаһаанар. Күһүнү быһа кутан толорбутун быыыыын кыһыны быһа миэхэ сиэттэ. Хас сарсыарда аайы биирдии улахан бүлүүһэни толору аҕалан сиэтэр. Миигин наһаа хатаҕалаан, кыра оҕо курдук көрөн туран аһатар идэлээх. «Барыанньаны төһө бэккэ оҥорбуппунуй» диэтэҕинэ сэтэ суох ааһыа дуо... Биир өлүүгэ өлбүт эрэллээх доҕоруҥ сирэйигэр силлээбиккэ тэҥнээх. Сахалыы анаардахха оннооҕор аһары улахан — кырыыс курдук. Баҕар, кырыыстаҕар да улахан буолуо. Онон бу сырыыга Мэхээлэ Уйбааныгар хайа сирэйинэн барыай — гостиницаҕа түстэ. Оттон Иван Мишатын кэтэспит аҕай эбит, дьиэбэр кэлиэ диэн. Сарсыҥҥытыгар булан ылла, дьиэбин билэр эрээри гостиниссаҕа түһэҕин дуо, диэн хомуруйда. Мэхээлэ күлүк-халык буолла: «Урут кэлэ сылдьан буруйу оҥорбуппун быыылаах», — диэтэ.

— Ол туох буруйу? Кэргэммэр киирэ сылдьыбытыҥ дуо. Улаханнык итирдэххэ аҕаһааһын да баар буолумуна. Бу да киһи, саатыах сирэ баппатаҕын...

— Оннооҕор дөссө куһаҕан, Оксана төһө эрэ кэлэйдэ, — диэтэ Мэхээлэ уонна туох буолбутун кэпсээтэ. Иван эрэстэрээн дьоно эргиллиэхтэригэр диэри омуннаахтык күлэн сатарытта уонна Мэхээлэни хонноҕун аннытан ылан таһырдьа таһаарда, дьон истибэт сиригэр күлэ-күлэ кэпсээтэ:

— Ол иһин даҕаны ыныырык куһаҕан амтан этэ. Оксана үлэлиир тэрилтэтин таһыныаҕы баһаартан моруоска диэн хоту эргимтэҕэ үүнэр отону кыра-кыралаан атыылаһан аҕала-аҕала барыаннаа оҥорон ол эн лакыыскаҕар кутан хаһаанар. Күһүнү быһа кутан толорбутун быыыыын кыһыны быһа миэхэ сиэттэ. Хас сарсыарда аайы биирдии улахан бүлүүһэни толору аҕалан сиэтэр. Миигин наһаа хатаҕалаан, кыра оҕо курдук көрөн туран аһатар идэлээх. «Барыанньаны төһө бэккэ оҥорбуппунуй» диэтэҕинэ кэргэммин таптыыырым, ытыктыырым бэт буолан, хомотумаары «олус үчүгэй» диэччибин уонна сирэн (дьэ ыныырык амтан) сирэйбин хамсатан кэбиһиэм диэн хара күүспүнэн, бэт миннигэс ас курдук туттан, амтаһыйа-амтаһыйа сиэн кэбиһэр этим. Кини, баҕар, биирдэ эмэ миэхэ кута сылдьан син амтаһыйбыта буолуо да, кинилэргэ — Украинаҕа моруоска үүммэт буолан бэйэтин туһунан (специфическэй) амтана буолуо, Иваным хоту олохтоох буолан төрөөбут, сөбүлүүр аһа эбит диирэ буолуо (һа-һа-һаах). Пахай, бу да киһи онтон кыбыстар эбиккин дии. Ол эн саахХын былырыын сиэн бүтэрбитим! Билигин сыта да суох! Бардыбыт! Быйыл Оксана уол оҕону төрөппүтэ. Дьэ, уол да уол. Олох эн биһи курдук. Киниэхэ биһиги эн ааккын биэрбиппит. Баран амыдайгын көрсүөҥ. Мишаны «сууйуохпут» энин. Оксана эйигин олус үрдүк культууралаах, өйдөөх уонна сүрдээх сэбэр диэн хайҕааччы. Ол иһин уолбутугар эн ааккын биэрэри олох утарбатаҕа. Бу сырыыга (күлэ-күлэ) эрэстэрээҥҥэ сылдьыахпыт суоҕа. Баҕар, кинилэр астарыттан иһиҥ ыалдьыбыта буолуо. Туалет чугаһынааҕы хоско сытыахпыт. Баҕар, эмиэ онно киириэҥ. Оксана ол лакыыскаҕар билигин да барыанньа оҥорон хаһаанар, — диэн киһитин ыарахан санаатыттан таһаараары, аралдьытаары күллэ-салла. Күлүү барахсан сыстыганнаах ээ. Мэхээлэ сыыйа эмиэ сэргэхсийэн күлэн-салан барда. Биир иһиттэн аһаабыт, биир тэллэххэ утуйбут, биир өлүүнү көрсүбүт дьон доҕоруоҕоһуулара омугуттан тутулуга суох туохтааҕар да бөҕө эбит буоллаҕа...

10.07.03

ХОМУРДУОСТААҺЫН УОННА УТАРЫ АЛБАС

Дьэким дьээбэлэрэ

Дьэким бөһүөлэгэр бэккэ аһынар киһилээх. Ол түөрдүөнчэлээх, көнө саастаах мас хайдыбытын курдук бэт көнө майгылаах, ээҕи кытта сылдьар, өс киирбэх, муҥутах соҕус, дьон Ээҥиргэс Элигиэнтэй диэн ааттыыр киһилэрэ. Кини кэргэнэ Саҥарар Сарыпыана, сүрдээх сытыы, кэлбит-барбыт, саҥарбыт-иҥэрбит, бытаан саҥалаах киһи биир тылы этиэр диэри биэс уончаны суккуйар, дьахтар атыыра дьахтар. Оскуоланы бүтэрэн эрэр (хайдах барыта наар аанньа буолуой) оҕо-оҕо курдук көссүө, соҕотох кыыстаахтар.

Дьиҥинэн Элигиэнтэй Сарыпыананы ылаилигинэ син бэйэтин бииргэ үөскээбит үөлээннээхтэрин курдук биир кэрдиискэ сылдьара, наһаа да буолбатар саҥалаах-иҥэлээх этэ. Ону баһыйар баҕайы баһыйан муҥутах оҥордоҕо. Дьон, тус-туһунан майгылаах, кэмэлдьилээх дьон холбостохторуна кимнээҕэр бэккэ сөп түбэсиһэн олороччулар диилларэ олох сымыйа эбит. Сарыпыана Элигиэнтэй эрэйдээҕи (нууччалыы эттэххэ) тута хобулугун анныгар туппута. Дьиэтээҕи салалтаны барытын Сарыпыана кытаанах дьаһалыгар ылбыта. Ээҥиргэс эрэйдээх отчут-масчыт, дьиэ сууйааччы, урууннык тоҕоччу, илдьиккэ сүүрээччи, килиэп таһааччы, хотон көрөөччү буолан хаалбыта. Урут арыгыны тумнар бэйэтэ түбэһэ түстэҕинэ амсайар адьынаттаммыта. Дьэ, оччоҕо Элигиэнтэй тэриитэ Саҥарар Сарыпыана кыһыл тылынан үстэ сүлүллэрэ, инчэҕэй этэ хас эмэ күн сыппах эрбиннэн эрбэнэрэ.

Арай биирдэ... (Дьиктидьээбэ түбэлтэ куруук «арай биирдэ» диэнтэн саҕаланааччы). Арай биирдэ Ээҥиргэс Элигиэнтэйгэ эмээхсинэ килиэп, саахар, чэй, куруппа ыллара балайда хаччыны биэрбит. (Үтэн-анньан көрбүтэ дуу...) Элигиэнтэй лааппылаан истэҕинэ, урут бииргэ үөрэммит уолаттара «сил хаптарбыттар» уонна Элигиэнтэй наар кинилэр арыгыларын эрэ иһэрин, бэйэтэ көнөөн куруук хаччыта суох аатырарын, дьахтарыгар наһаа бас бэриммитин ахтыбыттар, күлүү-элэк гыммыттар. Өс киирбэх, муҥутах киһини көҥүл көрүлэттэхтэрэ эбээт. Онно бу эрэйдээҕим синэ биир дии санаабыт уонна: «Чэ, нохолор бу сырыыга миэхэ хаччы баар, баран иһиэҕиҥ!» — диэн буолбут. Испиттэр. Буолары-буолбаты сэһэргэспиттэр. Күн-дьыл ыраппыт. Итиригин истэн (этэрбэс араадьыйата тиэттэҕэ дии) Элигиэнтэйи эмээхсинэ чыпчаххайдаах көрдүү сылдьара иһиллибит. Бу иэдээни — бары үрүө-тараа тарҕаспыттар. Элигиэнтэй ханна барыай, чугас ыалыгар, атаһыгар Дьэкимҥэ тиийбит. Дьэким киһитин олус аһыммыт уонна Сарыпыанаҕа кыһыйан бу сырыыга сүбэлээбит: «Дьэ, Элигиэнтэй, бу отто дойдуга эмээхсинтэн куотар икки эрэ эрэллээх албас баар. Олору сатаан туһаннаххына ууттан олох кураанах тахсыаҥ. Маҥнайгыта «хомурдуостаа-һын», иккиһэ утары албас (контрприем)» диэн. Хомурдуостааһынҥын ылымматаҕына утары албаһы (контрприему) туттаҕын. Ол олох эрэллээх албас. Олох ыксаама, ыгылыйыма. Сатыыр киһи бэккэ туттуон сөп. Биир тылы сыыһа эттиҥ да бүтэҕин — өллөҕүҥ ол дии. Ээҥиргэс эрэйдээх төрүт туу-гу да өйдөөбөккө «дөйөн» олорбут. Онуоха Дьэким быһааараччы буолбут: «Хомурдуоһу тыыттаххына туох да мөхсүүтэ, ытырсыыта суох өлбүтэ буолан хаалар дии, оччоҕо аһынан быраҕан кэбиһэҕин. Эн эмиэ мөхтөҕүнэ олох саҥата суох, хомурдуос курдук нүксүллэн олор — тохтуоҕа.

— Оттон, тохтооботун?..

— Оччоҕо олох аатта-һар курдук: «Сыллыырым, тапталлааҕым, мин эйиигин олус таптыыбын, чэ, мөҕүмэ, аны олох, дуостал, эмчи, булгу, отой, ончу, эриэс, конкретно иһиэм суоҕа, андаҕайабын» — диэ.

— Сатаан этиэм суоҕа уонна итинниги ылынара саарбах.

— Оччоҕо бэйэтин этиитин, саҥатын аайы эмиэ бэйэтин курдук утары саҥараҕын, доҕроннооох соҕустук.

Ээҥиргэс ону отой өйдөөбөтө. Хаһан утарыласпыта баарай. Онуоха Дьэким:

— Ээ, бу да киһи, оттон эдэргэр син туста энин сылдьыбытыҥ дии. Онно албаска контрприему энин туттары үөрэттэхпит буолуо.

— Ээ, үөрэтэн.

— Буоллаҕа ити дии. Билэр эбиккин буолбат дуо. Чэ, нууччалыы «клин клином вышивают», чэ кытаат. Хата, арыгыҥ ааһа, хорсун санааҥ көтө илигинэ дьиэҕэр бара оҕус. Арыгыҥ аастаҕына эстэр киһигин.

Ээҥиргэс эрэйдээх «эҥи» кытта сылдьар киһи буолуохтааҕа — дьиэлээтэ.

Элэгиэнтэйи эмээхсинэ аһыыр сиргэ, иһит ыскаабыгар өйөөн, өттүк баттанан, өлөрөр сирэйдээх-харахтаах кэтэһэн турар эбит ээ. Ээҥиргэс эрэйдээх сүрэҕэ айаҕар таҕыста, салҕалас буолла. Сарыпыана: «Хайа дьиккэр, бородууктаҥ?! Хаччыҥ?! — диэн хаһыытаата. Элигиэнтэй туох да саҥата суох умса туттан дьыбаан таһыгар сукуллан тураахтаата.

— Хайа, бу киһийдэх иһиттэн саҥата кыайан тахсыбат буолуор диэри киэптэммит буолбат дуо? Саҥараҕын дуу, суох дуу? Эппиэттээ?! — дии-дии ыхха-йда. Элигиэнтэй эмээхсинэ тохтуо суоҕун өйдөөн дьэ «хомурдуоһун» ньылаарытар албаһын тутунна:

— Сыллыырым, тапталлааҕым, аны конкретно (сахалыы этиэхтээх тыллара өйүттэн көтөн хаалбыттар) диэн мух-мах үлүгүнэйэн эрдэҕинэ «иһиэм суоҕа» диэн тылын этитэ да барбакка, быһа туһэн эҕэлээхтик:

— Ии, бу барахсаны. Көр «тапталлааҕым» диэбит буола-буола, хаһан да эппэтэх тылынан тыллаһар, олох албын-көлдьун, мошенник буолбут эбит буолбат дуо? — диэн буолла. «Тигээйи уйата хайа тардылынна», хатан хаһыы, ыгым ыһыытааһын саҕаланна. Дьиккэр, дэриэтинньик ойоҕун, оҕотун аччыктатан ыал аайы ыытаары, соруйан хаччыны испит аатырда. Буор иһээччи, ойоҕун хаччыстын тыалга көтүтээччи киһини көрөн-харайан, арыгылатан, ньээҥкэлээн олоруох кэриэтин моҥнон өлбүт ордук диэн буолла. Киһи да сатаан иилэн ылбат элбэх этиитин түмүктээн: «Түксү, ньиэрбэм быһынна! Доруобуйабын сиэтин! Икки хараҳпар көстүмэ! Атырдьах маһын курдук арахсабыт!» — диэн баран Элигиэнтэй эрэйдээҕи үтүлүктээх-бэргэнэтинэн сирэйгэ быраҳта, хос диэки хаамта. Элигиэнтэй киһи эрэ буоллар тулуурун быата быыһа ыстанна, сүр күүскэ: «Тохтоо эрэ!» — диэн ордоотоот, батыһыах курдук атыллаан эрдэҕинэ, Сарыпыана эргиллэ биэрэн киһитин дьыбааҥҥа тиэрэ анньаары икки илиитин иннин диэки сарбаппытынан, кыыһын эргэ платформатын атаҕын төбөтүгэр иилиммит буолан батыччахтаан, абыр-табыр үктэнэн чугаһаан эрдэҕинэ Элигиэнтэй олох өйө көтөн тустуутун «контр» диэн өйдөбүлэ көтөн түстэ. Эмискэ халбарыс гыммытыгар, сыыһа түһэн туруйалаан эрэр дьахтары ахтатыттан өрө баһан кэбистэ. (Ыксалга дьахтара, эр киһитэ аахсыллыбата). Сарыпыана сарылаабытынан дьыбаан өйөннөрө өҕүллэр сиргэр төбөтүнэн тоҥоҕолоно түстэ. Аҥаар халыҥ бачыҥката остуолу үрдүнэн көтөн ааһан иһэн эрийэ охсуллубут мээчиктии төннөн кэлэн остуол ортотугар турар, нэлэгэр таас иһиккэ толору кутуллубут барыаннаҕа «палк» гына түстэ, остуолга турар соккуйдары баҕастары саба ыстаолоппоско, муостаҕа кытары ыһылынна. (Сарыпыана күүс биир дьүөгэтинээн ас тардыммыттара, «кыыллаабыттара», күн аҥара сэлэспиттэрэ). Аҥар бачыҥка эргийбэккэ хайаабакка, буулдьалыы иһиирэн тиийэн иһит уурар ыскааптарын тааһын тоҕо көтөн тэлиэккэ иһигэр, олохтоох сирим бу баар эбит, диэбиттии олоро түстэ. Сокко халаат (эчи халтыккайын) үрэлис гынаат, тоҥхойо сытар Сарыпыана моонньугар сөрөө түстэ, эттээх сирэ «бу баарбын көрүҥ» диэбиттии мэлтэс гыммытын (инистиинэ имнэммитэ дуу) Элигиэнтэй эйэргээбиттии эттээх сирин хаҥас илиитин көхсүнэн «пэс» гыннаран кэбистэ. Араллаан аана дьэ нэлэччи аһылынна. Сарыпыана: «Абыгаай! Кырбаата! Милиссиҕэ!», — диэт түлүпүөҥнэ ыстанна. Элигиэнтэй олох ыксаата, бутулунна: «Тохтоо, ити эн, ээ мин, алҕас, Дьэким», — энин диэн быстах-оттох ситимэ суох саҥара-саҥара тута сатаата. Кыыла турбут Сарыпыана хантан кыайтарыай (тобук-тоҥолох барыта туһааннаах сирдэргэ тутуллубута) үрдүгэр түстэ. Аны төлөпүөн туруупкатын быылдьаһыы буолла. Туруупка сунуура туһунан кэллэ. Сарыпыана: «Хадыай, таһаараа ыалга сүүр. Киһибит иирбит быһыылаах, милиссийэни ыҥырдыннар. Түргэнник!» — диэн хаһыытаат, Ээҥиргэс эрэйдээҕи аатта-һыннарбытынан көрдөһүннэрбитинэн холодуопка хоско анньан баран хатаан кэбистэ. Кыыс сүрдээҕин соһуйда. Куруук ээҕи кытта сылдьар, мөҕүлүннэҕинэ тэллэх ытын оҕотун курдук буруйдаммыттыы, аатаспыттыы туттунар аҕата буолан-хаалан турбутуттан ыксаата, кырдьык иирбит дии санаата, атаҕын да таҥаһын уларыттыммакка, син хаардаахха таапачыканнан тэбиннэ. Онтукалара аара уһуллан хааллылар.

Тымныы хос иһиттэн Элигиэнтэй элэ-была тыла баранна. Туох буолбутун быһаара сатаата да туһа тахсыбата. Сотору икки милиссийэ биир төрөл эр киһи быраастаах (кыаттарыа суоҕа диэтэхтэрэ) кэлэн хара күүстэринэн умса быраҕан утуйар укуолу биэрэн баран илдьэ бардылар.

Сарыпыана Дьээбэ Дьэкимҥэ үҥсүү түһэрэн дьүүллэппитэ. Оттон Ээҥиргэс Элигиэнтэй эрэйдээх бэлэстээхтэринэн «иирбит» эбэтэр «өс киирбэх» Элигиэнтэй дэниэҕин тылын дьүөрэлэһиитэ сөп түбэспэт буолан уруккутунан — «Ээҥиргэһинэн» хаалбыта. Арай дьиэтигэр « мас акааруттан» атыннык аатта-мат буолбута.

10.07.03

СОРУЙАН МУННАРЫЫ СОДУЛА

Дьээбэ Дьэким Саҥарар Сарыпыана Ээнириҥэс Элигиэнтэйин, өс киирбэх кинини, сүөргүтүк сүбэлээн айдааны таттарбытын иһин салалтаттан сэмэлэммитэ. Салалта үнсүү киирбитин кэннэ хайыаҕай, туома да буоллар дьүүллэстэҕэ дии. Дьиҥинэн Дьэким Элигиэнтэйгэ тустуу утары албаһын (контрприему) быһаччы тутун диэбэтэҕэ ээ. Кини тылы тылынан, бэлэһи бэлэһинэн утар диэбитэ. Ону киһитэ ыксаан, өйө көтөн сыыһа туттан айдааны тардан турар.

Дьэким төһө да Дьээбэ Дьэким аатырдар бэлэһигэр силлэппит, уот айах Саҥарар Сарыпыана айаҕын саба тутар, бэлэһин бүөлүүр ханнык да кыаҕа суох этэ. Арай хайдах эрэ үктэтэн, түбэһиннэрэн дьээбэлиэн эрэ сөптөөҕө. Ол биир «түүө» киэһэ көстүбүтэ...

Арай биир (эмиэ «арай» диргэ тиийэбит) киэнэ Сарыпыана күөстэнээри гыммыта кымаах да тууһа суох эбит. Маҕаһыыҥҥа ыстаммыта кыл-мүччү сабан, иһиттэн хатаан кэбистилэр. Астараары үөхсэ-үөхсэ дибдийэн көрдө да киллэрбэтилэр. (Буоларын курдук үгүс маҕаһыын хойутаан аһыллааччы, ол оннугар эрдэлээн сабыллааччы). Өлүү түбэлтэлээх диэбиккэ дылы (туох барыта быалаах буолааччы) биир массыына Намҥа бараары турар эбит. (Киин сир маҕаһыына хойукка диэри үлэлиир). Сарыпыана Нам селотуттан (биэс эрэ биэрэстэ) туус ылан баран бүтэһик, сэттэ чаастаах, хоту барар оптуобуска олорон төнүннэҕинэ, кыһалҕаттан тахсыахтааҕын өйдүү оҕуста. Инньэ гынан массыыннан барыста. Аара массыыналара моһуогуран (эмиэ быа) Нам селотугар балайда тардыллан тиийдилэр. Сарыпыана ыксал бөҕөннөн гастрономтан быһа киирэн туһунан ылан оптуобустар хоту, соҕуруу бараары турдахтарына, кыл мүччү тиийдэ. Бу кэмҥэ Дьээбэ Дьэким эмиэ дьиэлээри турар этэ. Дьэким Сарыпыана дьиэтигэр бараары ыксаан, сүүрэн кэлбитин сэрэйэн, соруйан утары баран: «Бу ханна ыксаатын?» — диэтэ. Онуоха Сарыпыана обургу тыын быһаҕаһынан тыынан: «Ханна буолуой, дьиэлээх киһи дьиэлээри», — диэн эҕэлээхтик хардарда. Дьэким: «Мин эмиэ дьиэлээри», — диэн баран лыык курдук ыга симиллибит дьонноох куораттыыр оптуобуска анньыһан киирдэ. Сарыпыана туруо дуо, ыала киирбит оптуобуһугар нэһиилэ симиллэн киирдэҕэ дии. Дьэким күлүгэр имнэннэ. Балайда айаннаабыттарын кэннэ оптуобус тохтоото, суоппар диктофонунан «Хамаҕатта» диэн баран аанын аста. Сарыпыана истибитин итэҕэйбэтэ, Дьэкими кытта суолга түһүстэ уонна Дьэкимҥэ туһаайан: «Бу кэллибит дуо?» — диэтэ. Дьэким: «Истибэтиҥ дуо? Хамаҕаттаҕа түстүбүт дии», — диэтин кытта Саҥарар Сарыпыана умайыктана түстэ:

— Дьээбэ Дьэким, үөн хаата билигин да муоһуҥтуйаҕыҥ туллубакка бу кутуруккар сөрөөн муннардаххын көр. Абакка да буолар эбит.

— Бэйэ, хотуой, мин эйигин Хамаҕаттаҕа барыс диэбэтэҕим.

— Оттон «дьиэбэр» диэбитиҥ буолбат дуо, ырбайа сытыйаннҥын!

— Манна кыыһым олорор. Оҕолорум олорор сирдэрэ дьиэм буоллаҕа эбээт. Хата, бачча тымныыга, бачча харанҕаҕа ханна барыаххыный, биһиэхэ баран хон. Сарсын сарсыардаанҥыннан эмиэ аргыстаһан дьиэлиэхпит.

— Бу тумсун туһуҥ көр эрэ. Бэт киһи миигин хоннорон ойох ылаары гынарыҥ буолуо, өс киирбэх оҕонньорбуттан араарар. Тохтуоҥ ээ. Бу сырыыга суукка дьыала оҥорон түһэриэм. Чараас таҥаһынан үлүйэн, эбэтэр күлүгэттэргэ түбэһэн өллөхпүнэ эппиэттиэн! Ханна да барбаппын. Улуу өһөскө сатыы барыам. Баҕаҥ туоллун!

— Ол өлөн баран хайдах дьыалалаһаҕын. Сарсын барыахпыт. Бүгүн дьыалаҕын суруй.

Сарыпыана икки хараҕын уута ыһылла түстэ, Дьэкими туустаах пакетынан сыыһа охсубута тохтобул бетон баҕанатыгар түбэһэн туһа сиргэ ыһылынна. Туһу сиргэ тоҕор куһаҕан сэккэ.

Сарыпыана ньиэрбэтэ олох быһынна. Ытыыытыы Нам селотун диэки түһүнэн кэбистэ. (Онно дьонноох). Үлүйэн өлүөхтэҕэр, хата, тириттэ, күлүгэн да түбэспэтэ. Намҥа тиийбитэ биир ыал таһыгар УАЗ-ик массыына үлэлээн бурҕачыта турар эбит. Ыйыгаласпыта (эмиэ өлүү түбэлтэлээх) хоту, Хатырыкка бараллар эбит. Элбэхпит уонна онно-манна сылдьан барабыт диэн ылымаары гыммыттарын хара күүһүнэн, этиһэ-этиһэ киирэн көтөхтөрүү аҥардаан кыбыллан олорунан кэбистэ.

Өр-өтөр буолбата «Аппааныга кэллибит» диэтилэр. Сарыпыана онно-манна сылдьыахтаах дьону итэҕэйбэккэ: «Сымыйалааманг, түспэппин!» —диэтэ. Массыыналаахтар итирбит дуу, иирбит дуу дии санаатылар, Аппааны бөһүөлэгин тахсаат, күүстэринэн түһэрэн кэбистилэр. Бу туох сордоох күнэ үммүтэй... Сарыпыана марылаччы ытаата. Дьиккэрдэр улахан массыыналаах буолан Нам уһугар эрэ тиийээт түһэрэн кэбистилэр, массыыныҕыт иһэ хайа ыстаммат ээ дии-дии хоноору төттөрү барда. Арай уһук ыал дьиэтин таһыгар массыына (улахан массыына) үлэлээн лигийэ турар эбит. Бачча чугаска хаччы да төлөөн туран дьиэбэр иттэриэм диэн онно барда. Дьиэҕэ киирбитэ суоппар Байбал олорор эбит. Бөһүөлэгин киһитин, дөссө суоппары көрөн үөрэ түстэ: «Хайа эн эбиккин дии. Мин эйиигин кытта бассыам», — диэтэ. Байбал Сарыпыана саҥатын дьиксинэ иһиттэ. Кини саҥатын истэн иһинэҕи дьиэттэн (Аппааны ыалларын дьиэлэрэ салҕааһыннаах буолааччылар) Байбал кэргэнэ таҕыста. Ону көрөн Сарыпыана: «Эн эмиэ манна баар эбиккин дии», — диэтэ. Дьиэлээх дьахтар дьиэтигэр баар буолбакка. Олуона тылы истэн сүрдээҕин соһуйда. «Эбиитигэр эмэҥҥэ тэп» диэбиккэ дылы Сарыпыана дэлби ыгаабыта сирэй-харах дьаабы. Ол да эбиллэн буолуо Байбал кэргэнэ Сарыпыананы төбөтүнэн ыалдьыбыт быһыылаах, ол иһин да бэлэһинэн кыырар этэ дии саната уонна Байбалы имнэнэн иһирдьэ ынгыран: «Ити дьахтар «бырахтарбыт» быһыылаах, түргэнник дьиэтигэр илдьэн биэр», — диэтэ. Байбал тахсан «дьиэҕэр илдьиим» диэбитигэр Сарыпыана сүрдээҕин үөрдэ. (Дьиҥинэн дьиэтэ Байбаллаахтан сүүсчэкэ эрэ хаамыы этэ). Икки-үс мүнүүтэ буолаат, Байбал массыынатын тохтотто: «Чэ, түс, кэллибит», — диэтэ. Сарыпыана кыратык өйүн сүтэрэн ылла. Бу туох үлүгэрэй, бары массыыналарыттан үүрэллэр. Сир төттөрү эргийдэ, күн суулунна дуу. Сарыпыана балайда мэндээриччи көрөн олорбутун кэннэ, Байбал дьахтар мөлтөөбүтүн көрөн, түһэн нөҥүө ааны аһан: «Дьиэҕэр киллэрэн биэриим», — диэтэ. Сарыпыана онно көрбүтэ бэйэлээх-бэйэтин аҥаар иэччэҕэ туллубут олбуорун аана иҥнэри түһэн, ханньайан турар эбит. Сарыпыана олох «мэлийдэ». Сууллан түспүтүн киһи бэрдэ Байбал тэтиэнэх буолан, сиргэ тиэппэккэ илиитин үрдүгэр түһэрэн ылла. Көтөҕөн дьиэҕэ киллэрэн истэҕинэ, Сарыпыана өйө төнүннэ. Байбал соруйан көтөхпүтүн курдук Байбалга куолутунан: «Киэр буол!» — диэн ыһыытаабытын Сарыпыана кулҕааҕа эрэ истэн хаалла. Байбал таһырдьа ыстанна. «Буруйа Моттойоҕо» диэбиккэ дылы ыһыы-хаһыы Дьээбэ Дьэким сүбэһиттээн, өс киирбэх Элигиэнтэйгэ кутулунна. Дьэким үлтү кыранна. Наһаа барар сэттээх диэччилэр. Саҥарар Сарыпыана нэдиэлэ курдук суоҕаҥҥа-тэллэххэ сытта. Ол сыган элбэҕи эргитэ санаабыт буолуохтаах, дьон кэпсээнинэн оҕонньорун наһаа үүрбэттүрүйбэт, дьоҥҥо да сымнаһыар буолбут үһү.

Бөһүөлэк тиихэлээхтэрэ Сарыпыанаҕа «иирээки» эбэтэр «бырахтарбыт» диэн самалык аат ингэриэхтэрин эмиэ оҕонньоро Ээнириҥэс Элигиэнтэй курдук тылын дьүөрэлэһиитэ сөп түбэспэккэ син биир, уруккутунан: Саҥарар Сарыпыанатынан хаалбыта.

МААРКАП Дьараах ыһ
10.07.03

ААСПЫТ ҮЙЭ КӨРҮДЬҮӨСТЭРИТТЭН...

Сыыппараттан, политикаттан киһи салҕан бардаҕына, эҥин араас көрүдьүөстэри-бэтиэхэлэри истибиккин-көрбүккүн ахтан ылаҕын, сонньуйа саныыгын. Нэһилиэк-нэһилиэк аайы да баара буолуо сурукка киллэрбэккэ бэйэлэрин уос номоҕор илдьэ сылдьар олоххо тахсыбыт бэһиэлэй түгэннэрэ — дьыллар хаардарыгар дьоннор оймообут суоллара...

Суох буолбут дьоннорбутун санаан ылыахпыт, оттон баар дьон бэйэҕитин биллэххитинэ, бука диэн бырастыы гынаргытыгар.

Бөдөҥсүтүү кэмигэр эстэ сыспыт эргэ дэриэбинэ соҕуруу уһута. Дьыбардаах сарсыарда оһохтор буруолара халлааннҥа харбыалаһаллар. Хаарыан хатыҥнар хаарынан суулананнар тоҥон аҕай токуһан тураллар. Кирилиэскэ табахтыы турммын, өтөхсүйбүт, кыракый түннүктэрдээх, эргэрэн эрэр ыаллыы дьиэни көрөбүн. Итиннэ Барыскыайдаах Сэмэн диэн дьон оҕо бөҕөнү төрөтүн, бэрт иллээхтик олорон ааспыттара. Ыччаттара сэттиэ билигин бука бары бааллар, куоратынан-тыанан тарҕанан, тус-туспа буруо таһаарынан, ыал буолан олороллор.

Барыскыайдаах Сэмэн бэрт элэккэй, сымнаҕас майгылаах, ыал гиэнэ бэрдэ, били этэргэ дылы тоҥмуту ириэрэр, аччыгы аһатар, быстыбыты салгыыр саха ыала этилэр. Өйдүүрүм тухары, хайалара даҕаны, холкуос үлэтигэр умса-төннө түһэн, үлэһит гиэннэрэ кыайыылаахтара — туруу үлэһит дьон этилэр. Оччолорго, элбэх оҕону көрөн-харайан, аһатан-таҥыннаран киһи гынар манан дьыала буолбатах этэ. Холкуостаах эрэйдээх хамнаһа суох, эбии төлөбүр, сыл баһыгар үллэстэр дохуот эрэ ылар этэ буоллаҕа.

Дьэ, ол иһин, эр дьон булчут-балыксыт бэрдэ буоллахтара. Туманынан бурхачыйа турар кыһыҥҥы киэһэ ыраах мыраан анныгтан туһахтарын кэрийэн, куобах сүгэн киллэрэллэрэ. Биир да куобах бүтүн ыал киэһэ аһылыгар сөптөөх тотоойу ас буолара. Эгэ, билигин техника үйэтигэр, биһиги кинилэр курдук, аам-даам ахсынньы-тохсунньу тымныыларыгар туулаан, сүгэһэринэн балыгы таһаарыахпыт дуо? Сааскы куйуурдарын этэ да барыллыбат. Аны бэркиһиэх иннигэр, холкуос өрөбүлэ суох үлэтигэр туһааннаах үлэлэрин хайдах эрэ ыпсары тутан. күн өрөөбөккө, мөҕүллүбөккэ-сэмэлэммэккэ булгуу уллара-балыктыыллара. Дьиэ кэргэни аһатыам этэ диэтэххэ даҕаны, сүрдээх сүрэх баҕата наада.

Дьэ, атыҥҥа аралдьыйбакка, кэпсиир Сэмэмминиин күһүн куобахха элбэхтик хаамарбыт. Киһим аргыый аҕай дайбаан иһэр курдуга да, хоннохтоохтук хаамара, ыллар хаамыылаах диэн аатты ыллара, санаабар, санныттан атахтаах курдуга. Күнү быһа саппай уопсан, бэркэ сылайарым. Сэмэн «дьоппуон сэриитигэр» контузия ылбыт буолан, ыардык истэрэ, онон тугу саныырын киһи истэр гына баллыгырыы иһэрэ. Ол эмиэ дьээбэ баҕайы буолара уонна ону мин бэркэ сөбүлүүрүм. Киһим биир уостаах саатын туора сүгэн баран булгуу сылдьар үгэстээҕэ. «Дьэ, бу бэрт да сыгынах эбит, куобах сыгыан сөптөөх эбит, сэрэниэххэ наада», — диэн баллыгырыырын иһиттэрбин эрэ, саам сомуогун туруоран, ытардыы өҥөйөн хаамарым. Онно, куобах ойон таҕыстаҕына сороҕор баттаһа ыппакка хааларым, сороҕор син тэҥҥэ түһэрсэрим. Киһим хайа ыккардына сүгэ сылдьар саатын ылан хайдах кыҥаан ытарын көрүмүнэ хааларым. Бэйэбин быгаан киһи диэххит иһин, балачча туттуулаах буолуохтаах этим. Дьэ, киһи киниттэн таһыма итинник дьикти буолааччы. Мин, кини итинник дьикти туттуутун олус сөбүлүүрүм, арааһа, испэр күрэхтэһэ сатыыр этим быһыылааҕа. Билигин санаан көрдөххө Сэмэн даҕаны дьээбэлэнэн сороҕор быгааран биэрэрэ эбитэ буолуо. Олиһин олус тапсан сылдьарбыт. Сайынын Сэмэн күөгүнэн балыктааччы. Балыгы киһи барыта сөбүлээн сиир, оттон балыктыыр киһи уонна балыктаабат киһи диэн баар. Балыктыыр киһи буоллаҕына үс көрүҥнээх, ол: баскыта буоллун — балыктыы сатыыр да, балык хаппат киһитэ, иккиһэ — балык хабар киһитэ, үсүһэ — балык уһулуччу хабар киһитэ. Оннук дьону этэллэр — хонуура да балыктыахтарын сөп диэн. Дьэ, Сэмэн ити уһулуччу хабарга киирэр киһи, кини тэҥэ Антошка диэн киһи баар этэ, ол киһи эрдэ өлөөхтөөбүтэ. Мин буоллар, ити муннана сатыыр да хаптарбат этим. Олох, кута хомойуо диэбиттии, буолар-буолбат балыктан, ылбат-биэрбэт икки ардынан «байанайым» бэрсэрэ. Сэмэн күөгүтүн бырахтаҕын аайы «лап» гыннаран лаһыгыратан-кылбаҥнатан көмүс хатырыктааҕы субуйа олороро харахпар бу баар курдук. Лаппыныахпын Сэмэн гиэнигэр тэҥнээн, аттыгар быраҕан көрөрүм, ардыгар Сэмэн миэстэтин туран биэрэрэ да, син биир, чиэрбэбит буоллаҕына, уопсай. Киһи олох итэҕэйиэ суох курдук. Түүнү быһа мунаннан, үөн бөҕөҕө сиэтэн баран, дьиэҕэ тахсар саҕана, кураанах кэриэтэ мөһөөччүкпэр Сэмэн саҥата суох рюкзагыттан кутан биэрэрэ.

Биир сайын Сэмэннээх ынахтара оҕуруоппун буулаан, биирдэ эккирэтэ сылдьан ибили чыпчаххайдаан биэрбитим уонна арай көрбүтүм Сэмэннээх Барыскыай кирилиэстэригэр миигин көрөн аҕай олорор эбиттэр. Дьэ, мөҕүллэр киһи буоллум быһыылаах диэн сукуҥнаан тиийбиппэр, Барыскыай барахсан күлэн лаһыгырыпта: «Мөҕүллэ диэн кэллиҥ быһыылаах ээ, кэһээт-кэһээт, кэһэйдин, бу киһи күрүөтүн-хаһаатын кичэйэн оҥорбокко ити ынахпыт күрүөһүт буолан хаалла, хата биһи дьонтон мөҕүллэрбит буолла, аны бааһынаны арыйан иэдээни оҥороро буолуо», — диэн баран оҕонньорун диэки көрөн кэбиспитэ, киһитэ, хата, мичээрдээн эрэ кэбиспитэ. Чэ, ол кэлин кэтээн көрдөххө, ынах сүөһү хаһаайын күрүөтэ-хаһаата хайдаҕыттан тутулуга суох күрүөһүт буолар эбит, ынах бэйэтэ ис-иһиттэн кыдьыга оннук эбит.

Оҕолорбут кыраларыгар, сүөһүтэ-аһа суох эрдэхпитинэ, Барыскыай барахсан биир биэс харчыта суох үүт, суорат биэрэн абырыыр да этэ. Хайа уонна эдэр ыалга сүбэ-ама төһөлөөх наада этэй.

Дьэ, хаарыан дьоннор олорон ааспыттар эбит. Бу табах быстыгар өссө да элбэҕи санаан аастым да, ол түгэннэри быыһын-ардын ыпсаран сатаан суруйар биллибэт. Үтүө дьоннор куруук ейге сылдьыҥ дуу.

Оҕолоругар, сиэннэригэр, кэлэр да кэнчээрилэригэр дьоллоох олоҕу, айбыттарын курдук көне майгылаах, дьоҥҥо-сэргэҕэ сытыарысымнаҕас сыһыаннаах, элэккэй бэйэлээх, ил эйэлээх ыаллар буола туруҥ диэн алгыспын саныыбын.

Ким ХРИСТОФОРОВ
Шмидт

ЫЙДАҢА

Уу-чуумпута
Уу килэрийэр
Уу нуһараҥ
Уу урсунугар
Туолбут ый
Күлүгүн көрүнэр,
Күөл күөҥүгэр
Сөтүөлээн төкүнүйэр.
Күөҕүнэн толбонурар
Ыйдаҥа сырдыгар
Түүннү айылҕа
Нуурайа нусхайар.
Хойуу хомустаах
Хомустааҕын күөлүттэн
Туруору сыырдаах
Эниэтин үрдүттэн
Түүннү айылҕаны
Дуоһуйа көрөбүн
Астына сөҕөбүн.

АРДАХ КЭННИТТЭН

Халлаан халлан
Ардах уурайда.
Сир ийэ сиитирэн
Арылыйа нуурайда.
Кууран-хатан
Утатан турбут
Айылҕа барахсан
Ардахтан абыранна,
Быйаҥ уутунан
Астына суунна.
Дьэрэкээн кустук
Халлааны кууста
Араас өҥнөөх
Сүүнэ аанньал
Дьэрэлийэ оонньоото.
Сылаас салгын
Сиигирбит сиртэн
Илибирэс дьэргэлгэн
ОҺуор буолан
Дьиэрэҥкэйдэнэ тэйдэ.
Сирилэс сиккиэр
Сипсийэ сирилээтэ
Ханна эрэ ыраах
Этиҥ ньирилээтэ.
Мүөттээх салгын
Түөспүн толордо,
Талах чыычаҕа
Тойугун тардаары
Үөс үөккэ олордо.
Өлбөт мэҥэ уута
Ардах абыраллаах,
Быйаҥнаах уута
Орто дойду олоҕун
Тупсарар буоллаҕа.

МАҢНАЙГЫ ТАПТАЛЫМ

Маҥнайгы хаардыы
Сырдык-ыраас
Бастакы хардыы
Маҥнайгы тапталым,
Умнуллубат кустута
Умуллубат сулуһа
Билигин да сыдьаайар
Санаабын сырдатар.
Туҥуй сүрэҕим
Туймаардар иэйиитэ
Ыраас ыра санаам
Ымыы чыычаҕа
Маҥнайгы тапталым.
Сааһыран олорон
Сыгыытык саныыбын,
Хойукку хоһоммун
Эйиэхэ аныыбын.
Билигин даҕаны
Эйигин, сэгэрбин,
Истиҥник таптыыбын.
Тиҥийэр сүрэҕим
Тиҥиргиир ритмэ,
Иэйэр дууһам
Намылыйар матыыба,
Саныыр санаам
Сандаарар сарыала,
Өйүм-санаам
Өрүкүйэр тойута
Бастакы тапталым.

***

Салыннарар тымныылаах
Сахабыт сиригэр
Күөх төлөн үөскээбитэ
Айбыт таҥара бэлэхтээбитэ.

Төрүт түөлбэбитигэр
Бастакы Хомустааххa
Бастаан гаас холбонно
Дьон-сэргэ дьоллонно.

Хара тыабыт харыстаныа
Күөх ойуурбут көмүскэниэ.
Чэгиэн салгынынан тыыныахпыт
Саха дьоно тыын ылыахпыт.

Кэтэспит кэммит кэллэ
Гаспыт суолун тэллэ.
Баҕа санаабыт туолла
Үөрүү-көтүү буолла.

ЭЙИЭХЭ КӨРӨБҮН

Далбар хотун,
Үтүө дьахтар
Кэрэ мөссүөнүн
Мунутуур чыпчаалын
Эйиэхэ көрөбүн.

Дьахтардыы ураты
Нарын дьуһуҥуҥ
Умсугутар күүһү
Абылыыр аналын
Эйиэхэ булабын.

Кэрэ дьахтар
Дьуһуннээх үтүөтэ,
Кэрэ дьахтар
Сибэкки кэриэтэ
Намыытын арыйабын.

АРБЫЫТАҔА

Ааҕабын Арбыыта хоһооннорун
Сөҕөбүн дьоһун дьоҕурун
Илбистээх уус тыл күүһүн
Булбут эбит арыйар күлүүһүн.

Тиийэн кэллиҥ, сүдү талаан
Үгүс сыллары курдары туораталаан.
Сахалыы саҥалаах — ураанҕай ууһугар
Буолбатыҥ Эн! Туора талаан.

Үүнэр үйэлэри, кэлэр кэмнэри
Аһары түһүөҥ, улуу поэт,
Хара бальыыр хараҥа былыта
Күн бүгүн халбарыйда эбээт.

Николай ФЕДОТОВ

ИҺИРЭХ ТЫЛЛАР

Коллектив Едейской средней школы сердечно поздравляет директора Едейской средней школы **БАРАШКОВА АНАТОЛИЯ ИВАНОВИЧА**, отличника образования РС (Якутия), лауреата международного фонда «Дети Саха-Азия», с 55-летним юбилеем!

Желает крепкого здоровья, творческих успехов в работе. Всего самого наилучшего.

***

Аҕабытын «Үлэҕэ килбиэнин иһин» мэтээл кавалерын, ийэбитин үлэ ветеранын — күндүтүк саныыр, таптыыр дьоммутун **АРКАДИЙ НИКОЛАЕВИЧ уонна МАТРЕНА АФАНАСЬЕВНА ПЕСТРЯКОВТАРЫ** 65 сааскытын туолбут дьоһун-мааны үбүлүөйүгүнэн уонна аал уоту оттунан алаһа дьиэ тэриммиккит 40 сылынан иэйэн туран итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Күндү төрөппүттэрбитигэр, ыытыктыыр дьоммутугар баҕарабыт чаллах тиит мас курдук кытаанах доруобуйаны, уостубат дьолу-соргуну. Бар дьоҥҥутун, оҕолоргутун үөрдэн көтүтэ 90 сааскытыгар диэри тоҥолоххутуттан тутуһуҥ, 100 сааскытыгар диэри сиэттиһэ сылдьыҥ. Чэгиэн-чэбдик, этэҥҥэ буолуҥ, биһиги ортобутугар үөрэ-көтө дьоллоохтук олоруҥ.

Эҕэрдэни кытта оҕолоргут, сиэннэргит

***

Приказом министра энергетики РФ И.Х. Юсуфова нач. Намского участка АО «Ленагаз» ШАПОШНИКОВУ РОМАНУ СЕМЕНОВИЧУ присвоено звание «Почетный работник газовой промышленности» — за заслуги в развитии топливно-энергетического комплекса. ПОЗДРАВЛЯЕМ!

Дьаһал

БАҺААРТАН КУТТАЛА СУОХ БУОЛУУ ЫЙЫН ЫЫТАР ТУҺУНАН

2003 сыл 7 ыйыгар Нам улууһун нэһилиэнньэлээх пууннарыгар 11 баһаар таҕыста, 120 кв м иэннээх икки олорор дьиэ күл-көмөр буолла уонна эмсэҕэлээтэ, эдэр кыыс өллө. 9 баһаар олорор секторга бэлиэтэннэ. Баһаар биричиинэлэрэ: уоту сэрэҕэ суох туттуу — 64 бырыһыан, оҕо уотунан оонньооһуна — 18 бырыһыан, оһоҕу туһаныыга баһаартан сэрэхтээх буолуу быраабылатын кэһии — 9 бырыһыан уонна электроханаайыстыбаны туһаныыга уоттан сэрэхтээх буолуу быраабылатын кэһии — 9 бырыһыан.

Производственнай уонна олорор объектар, энергетическэй установкалар баһаары утары мөлтөх туруктаахтара дуоһунастаах сирэйдэр уонна гражданнар эпиэтинэһэ суохтарын, баһаартан куттала суох буолуу боппуруостарыгар күдээринэ сыһыаннаһалларын, ГПН предписаниеларын куруутун толорботторун көрдөрөр.

Нам улууһугар норуот хаһаайыстыбатын олоҕу хаччыйар объектарыгар уонна олорор фондаҕа күһүҥүкыһыҥҥы баһаартан кутталлаах кэмҥэ бэлэмнэнэр сыалынан, дьаһайабын:

1. 2003 сыл атырдьах ыйын 26 күнүттэн балаҕан ыйын 26 күнүн киллэрэн туран Нам улууһун территориятыгар баһаартан куттала суох буолуу ыйын ыытарга.

2. Баһаартан куттал суох буолуутун ыйын тэрийиигэ уонна ыытыыга маннык састааптаах комиссияны тэрийэргэ:

— ПЕТРОВ В. Р. — «Нам улууһа» МТ баһылыгын солбуйааччы, комиссия председателэ;

— ВИНОКУРОВ О. П. — ОГПС-18 начальнигын солбуйааччы, комиссия председателин солбуйааччы;

— НИКОЛАЕВ А. Д. — «Нам улууһа» ОКС, ГО уонна ЧС МО начальнига, чилиэн;

— КОНДРАТЬЕВА Т. А. — Нам селотун дьаһалтатын баһылыга, чилиэн;

— ДЬЯКОНОВА В. Н. — УУО начальнига, чилиэн;

— КОБЯКОВ А. Г. — ГУ ЖКХ начальнига, чилиэн.

2.1. Комиссия нэһилиэнньэлээх пууннарга сылдьан олоҕу хаччыйар объектарын, дьон маассабайдык уонна түүн сылдьар миэстэлэрин, материальнай-табаарынай сыаннастары харайыыны, тыа хаһаайыстыбатын производствотын уонна олорор секторы кэлимник бэрэбиэркэлээһини тэрийэригэр.

2.2. Баһаартан куттала суох буолуу ыйын түмүктэрин дьаһалталар, министерстволар уонна ведомстволар мунньахтарыгар, коллегияларыгар көрөргө, дьүүллэһэргэ.

2.3. Баһаартан куттала суох буолуу ыйын түмүгүнэн ылыллыбыт миэрэлэр тустарынан СР баһаартан куттала суох буолуу Правительственнай комиссиятыгар 2003 сыл алтынньы 1 күнүгэр дылы болдьоххо биллэрэргэ.

3. Россия СР-га УГПС МЧС Намнааҕы ОГПС-18:

3.1. ГПН органнарыгар бэриллибит быраапка сөп түбэһиннэрэн объектара баһаартан куттал суох буолуутун нуормаларыгар уонна быраабылатыгар сөп түбэспэт салайааччыларга ирдэбили күүһүрдэргэ.

3.2. «Нам улууһа» МТ баһылыгын бу дьаһалын «Энсиэли» хаһыакка бэчээттииргэ.

3.3. 2003 сыл алтынньы 10 күнүгэр дылы болдьоххо баһаартан куттал суох буолуу ыйын ыытыы матырыйаалларын баһаартан куттал суох буолуу Правительственнай комиссиятын көрүүтүгэр бэлэмниигэ.

4. Бу дьаһал туолуутун хонтуруолун бэйэбэр хаалларабын.

Нам улууһа» муниципальнай тэриллии баһылыга
Д. КОРЯКИН

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

Т-16 трактор атыыланар.
Тел.: 2-4-55, 21-4-40.

Лафет (16 см.), холуода маһа, былаахы атыылаһабын.
Билсэр тел. 21-1-41, 23-2-13.

Срочно продается частный дом в центре с. Нам, рядом газ,
Тел. поср. 26-2-75.

Срочно продается 3-хкомнатная квартира или арендую с последующим выкупом, на территории с/химии за 110 тыс. руб., торг.
Тел. 22-2-78, 21-8-44.

23 кВт кыамталаах, 125 кв. м. иэни ититэр, горелкалаах «Арина» газовай котел атыыланар.
Билсэр тел.: 23-1-52.

Нам с. киинигэр 1 хостоох квартираны атыылаһабын.
Билсэр тел. 22-7-73.

Сдаем в аренду частный дом (газ, телефон, баня). Оплата по договоренности.

Продаем 2-годовалых 2-х телку и бычка. Оплата по договоренности.
Адрес: с. Намцы, ул. Дадар 12, тел. 21-6-41.

Сниму комнату или квартиру в районе педколледжа на два человека на период учебного года.
Тел. поср. 21-7-48.

Продаю: 3-хкомнатная приватизированная квартира с газовым отоплением в с. Нам с телефоном, с участком под картошку, теплицей и сараями.
Обр. ул. Конда-Крест, 21, тел. 22-7-86 (поср.).

Продается 1-комнатная квартира 2 этаже в центре, с телефоном.
Звоните после 20 ч. — 21-2-73.

Семья снимет квартиру или дом за умеренную цену.
Тел. 23-2-32 или 22-6-89.

Снимем квартиру.
Тел. 21-9-43 после 18 ч.

Срочно продается 3-хкомнатная квартира с телефоном, с мебелью, огород, душ, гараж по адресу с. Нам, ул. Аммосова, 37, первый этаж.
Конт. тел. 22-7-01.

Просим вернуть нашедших сберкнижку № 42301810076190020212/01 филиал № 5040, медкнижку (карточку), «Сахамедстрах», выданный на имя Григорьевой Варвары Александровны.
Адрес: ул. Аммосова 48/8, дом. тел. 21-6-14.

2,5 саастаах эрдэтээҥи уулаах тыһаҕаһы идэһэ буолар сүөһүгэ атастаһабыт.
Билсэр тел. 23-1-45.

«Эбэ» баһынай хаһаайыстыба үлэтин тохтоторунан интэриэстээх дьон 1 ый иһинэн аахсаргытыгар.

ООО «Намскому алмазогранильному заводу» требуется водитель на УАЗ со стажем работы, объявляет набор учеников — огранщик алмазов в бриллианты с 3.09.03 г.

А также снимет в аренду квартиру или частный дом.
Обр. по адресу: с. Намцы, ул. Чернышевского, 14.
Тел. 21-8-60.

Куорат хаба ортотугар биир хостоох таас дьиэни уһун болдьоххо уларсабын. Төлөбүрэ — кэпсэтиинэн.
Билсиһэр тел. Дьокуускайга 34-18-86, 70-61-38.

Кутас эриэн туруору муостаах, уҥа муоһа кыратык накыр соҕус тыһы боросску сүттэ.
Маннык сүөһүнү көрбүттэр Г. Попова 6 №-гэр олорор Суздалов Николай Егоровичка биллэрэргитигэр.

Сниму 1-комнатную квартиру или дом в центре на длительный срок, оплата ежемесячно, чистоту и порядок гарантирую.
Конт. тел. 22-8-46 вечером.

Продаю 3-хкомнатную благоустроенную квартиру за 350 тыс. руб., торг уместен.
Конт. тел. 22-6-34 вечером.

«Ока» а/м атыылыыбыт, сүүрүүтэ 10 тыһ. км.
Тиксиһиннэрээччи тел. 25-7-71.

Күндү бииргэ үөрэммит дьүөгэбит, СР үөрэҕириитин туйгуна, үрдүк категориялаах учуутал
Наталья Семеновна ПОПОВА
эмискэ ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Нам орто оскуолатын 1962 с. бүтэрбиттэр аттарыттан Т.Е. Сивцев, Ю.В. Кривогорницын о.д.а.

Бииргэ улэлиир коллегабыт гимназия английскай тылын учуутулыгар Алексеева Екатерина Степановна таптыыр эдьиийэ СР үөрэҕириитин туйгуна, үрдүк категориялаах начальнай кылаас учуутала
ПОПОВА Наталья Семеновна
эмискэ ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
НУГ омук тылын учууталларын холбоһуга

Күндүтүк саныыр балтым, эдьиийбит
ПОПОВА Наталья Семеновна
ыалдьан күн сириттэн өлөн туораабытыгар кэргэнигэр Василийга, уолугар Айсеҥҥа, чугас дьонноругар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Хатырыктан саҥаһыҥ, Слепцовтар, Дьяконовтар, Босиковтар, Васильевтар, Намтан Слепцовтар

ООО ПМК «Намгазстрой» администрацията, профкома Колтовской Василий Васильевичка, уолугар таптаппаах кэргэнэ, ийэтэ
ПОПОВА Наталья Семеновна
өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Начальнай оскуолаҕа үөрэппит күндү бастакы учууталбыт, СР үөрэҕириитин туйгуна, «Дети Саха-Азия» стипендиата, үрдүкү категориялаах учуутал
ПОПОВА Наталья Семеновна
эмискэ ыалдьан өлбүтүнэн дьиэ кэргэттэригэр, бары аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Москвитиннар дьиэ кэргэттэрэ

Н.С. Охлопков аатынан Нам улууһун гимназиятын коллектива, администрацията, профкома, үрдүк категориялаах начальнай оскуола учуутала
ПОПОВА Наталья Семеновна
ыараханнык ыалдьан күн сириттэн барбытынан кини кэргэнигэр, оҕотугар, бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас дьонноругар дириҥ кутурҕаннарын тириэрдэбит.
Н.С. Охлопков аатынан улуустаацы гимназия коллектива

Оҕо саа́ным доҕоругар Архипова Римма Семеновнаҕа уонна кини дьиэ кэргэттэригэр, эдьиийдэригэр, балтыларыгар таптыыр балта
ПОПОВА Наталья Семеновна
ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытыгар дириҥ кутурҕаммын тиэрдэбин.
Римма Федорова

Күндү уолбут, бырааппыт, убайбыт
ПРОКОПЬЕВ Иван Иванович
балаҕан ыйын 1 күнүгэр хомолтолоохтук өлбүтүн дириҥник курутуйан туран бары аймахтарбытыгар, билэр дьонугар, табаарыстарыгар ириннэрэбит.
Ийэтэ, аҕата, эдьиийэ, балта

ГУП ЖКХ Намнааҕы филиалын администрацията уонна профкома тэрилтэ улэһитигэр Прокопьев Иван Ефимовичка таптыыр уола тэрилтэ газооператора
ПРОКОПЬЕВ Иван Иванович
эдэр саа́ныгар хомолтолоохтук күн сириттэн барбытынан кини дьиэ кэргэттэригэр, аймах-билэ дьонноругар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Убаастыыр саҥаспытыгар Диана, убайбытыгар Иван Прокопьевтарга, балтыларбытыгар Катяҕа, Дианаҕа таптыыр оҕолоро, бырааттара
ПРОКОПЬЕВ Иван Иванович
эдэр саа́ныгар соҕумардык бу күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит.
Салбаҥтан Соловьев П.Е., Мигалевтар, Сивцевтэр, Корякиннар

Убаастыыр аймахпытыгар, бырааппытыгар, кийииппитигэр Прокопьев Иваҥҥа уонна Дианаҕа таптыыр уоллара
ВАНЯ
соҕуччу хомолтолоохтук күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Партизантан, Хомустаахтан, Никольскайтан Соловьевтар дьиэ кэргэттэрэ

Выражаем глубокое соболезнование Прокопьеву Ивану Ефимовичу и его семье по поводу безвременной кончины сына, брата
ВАНИ
Скорбим вместе с вами.
Зелиховы, Ядрихинские

Убаастыыр, таптыыр кэргэним, аҕабыт, эһэбит үлэ ветерана
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
уһуннук ыалдьан өлбүтүнэн аймахтарыгар, бары билэр дьонугар дириҥник курутуйан туран ириҥнэрэбит.
Кэргэнэ, оҕолоро, сиэннэрэ

ГУП ЖКХ Намнааҕы филиалын администрацията уонна профкома тэрилтэ суоппарыгар Парняков Михаил Карловичка таптыыр, ытыктыыр аҕата
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
уһун ыарахан ыарыыттан ыалдьан өлбүтүнэн кини дьиэ кэргэттэригэр, аймах-билэ дьонноругар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Хатырык нэһилиэгин дьаһалтата, ветераннарын сэбиэтэ үлэ, тыыл ветерана
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Хатырык нэһилиэгин олохтоохо, үлэ, тыыл ветерана
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
б.дь. балаҕан ыйын 1 к. уһун ыарыыттан ыалдьан өлбүтүнэн кини кэргэттэригэр дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит.
Хатырык нэһилиэгин олохтоох дьаһалтата, Хатырык нэһилиэгин ветераннарын сэбиэтэ

Истиҥник саныыр быраатым, убайбыт Хатырык олохтоохо
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
ыарахан ыарыыттан ыалдьан өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас аймахтарбытыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Кырдьаҕас эдьиийгит Кутукова Анна Павловна, Исаковтар дьиэ кэргэттэрэ

Күүгэппүтүгэр Парняков Михаил Карловичка, эдьиийбитигэр, балтыбытыгар Степанида Николаевнаҕа, кинилэр оҕолоругар, чугас дьонноругар таптаппаах эһэлэрэ, аҕалара
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаммытын тириэрдэбит.
Гаврильевтар, Каженкиннар, Дьяконовтар, Аверьяновтар, Дьяконовтар, Пестереввтар

Убаастыыр, ытыктыыр аҕа тойоммут, кылыммыт, эһэбит
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
уһуннук ыалдьан өлбүтүнэн ийэбитигэр Евдокия Архиповнаҕа, оҕолоругар дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит.
Кийииттэрэ, кутуөттэрэ, сиэннэрэ

Күнду кутүөппут, элбэх оҕо аҕата, эһэтэ, Нам ороҕуонун хас да төгүллэх чемпион бороон көрөөччүтэ
ПАРНИКОВ Карл Михайлович
уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн балтыбытыгар, эдьиийбитигэр Евдокия Архиповнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр Азаровтарга, Кривошапкиннарга, Парниковтарга, балтыгар Екатерина Михайловна Даниловаҕа дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Поповтар, Алексеевтар, Архиповтар, Колтовскойдар, Федоровтар, Саввиннар, Слепцовтар

Күнду бырааппыт, убайбыт Үөдэй нэһилиэгин олохтоохо
ПЕТРОВ Иван Васильевич
эдэр саа́ныгар хомолтолоохтук өлбүтүн дириҥник курутуйан туран бары аймахтарыгар, доҕотторугар, билэр дьонугар ириннэрэбит.
Эдьиийдэрэ, убайа, бырааттара, балтылара, саҥаһа, кийииттэрэ

Үөдэй оскуолатын администрацията, профкома РФ үтүөлээх учуутала Новгородова Матрена Спиридоновнаҕа таптаппаах быраата
НОВГОРОДОВ Анатолий Спиридонович
ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Бииргэ үөрэммит табаарыспыт, доҕорбут
ГУЛЯЕВ Николай Николаевич
соҕумардык өлбүтүнэн кэргэнигэр, оҕолоругар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тириэрдэбит.
1973 с. выпустар

Үөдэй нэһилиэгин «Чуораанчык» детсад коллектива детсад иитээччитэ Гуляева Варвара Николаевнаҕа, кини оҕолоругар кэргэнэ, аҕалара
ГУЛЯЕВ Николай Николаевич
соҕумардык барбытынан дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Үөдэй нэһилиэгин «Чуораанчык» детсад коллектива үлэ ветераныгар, кырдьаҕастар сэбиэттэрин председателигэр Елена Ионовна Хабароваҕа, кини дьиэ кэргэнигэр таптыыр уоллара
ХАБАРОВ Яков Яковлевич
соҕумардык өлбүтүгар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

«Энсиэли» хаһыат редакциятын, Намнааҕы типография коллективтара хаһыат урукку бухгалтера Е.А. Соловьеваҕа аймаҕа
ПРОКОПЬЕВ Иван Иванович
эдэр саа́ныгар соҕумардык күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаннарын биллэрэллэр.

Редактор э.т. И.Е. СИВЦЕВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, — 21496; ;
бухгалтерия — 21332;
факс — 21332; "НАМ" ТРК — 21632;
иллюстрация уонна реклама (секретариат), редакционнай издательскай система — 21141

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Энсиэли» хаһыат редакцията» государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №19-0428.**

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэҕитин, дьиэҕит аадырыһын чопчу ыйыҥ. Редакцияҕа киирбит суруктар төннөрүллүөттэр. *Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.*

"ЭНСИЭЛИ" - Нам улууһун хаһыата.
678380, Саха Республиката, Нам с., Заложнай уул. 4.
E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

Талылынна уонна таҥылынна "Энсиэли" хаһыат редакционнай-издательскай ситимигэр.
Хаһыат Дьокуускайга "Сахаполиграфиздат" НИПК бэчээттээннэ, Орджоникидзе уул. 38.
Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бэчээт. лист.
Көҥүл сыананан атыыланар
Индекс — 54889. Тираһа — 1971
Бэчээккэ илии баттанна —12:00 ч. 3.09. 2003
Сакаанын №-рэ — 107

Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

ЭНСИЭЛИ

Нам улууһун хаһыата • 1935 сыл ааптыынныы б күнүгэр тэрилтэлиитэ

2003 с.
Балаҕан ыйын
6
күнэ
субуота
№ 108
(9270)

ОСКУОЛА АЙЫ БИЛИИ КҮНЭ ҮӨРЭ-КӨТӨ ЫЫТЫЛЫННА. САРСЫНЫГАР ҮГҮС ӨТТӨ ТОҔО ЭРЭ... САБЫЛЫННА...

Балаҕан ыйын 1 күнүгэр улуус бары оскуолаларыгар Билии күнэ ыытыллыбыта. Ити күн 398 оҕо маҥнайгы кылааска саҥа киирбитэ. Быйылгы үөрэх дьылыгар улуус 25 оскуолаларыгар 4 тыһ. тахса оҕо билиитин-көрүүтүн үрдэтиниэҕэ.

Үөрэнээччилэргэ үөрэх дьыла саҕаланыытын үөрүүтэ-көтүүтэ уһаабата. Сарсыныгар итии бэриллибэккэ үгүс оскуолаларга үөрэх саҕаламматаҕа. Бүгүҥҥү күннээҕи туругунан (ситэтэ суох дааннайдарынан методист-инспектор П.П. Степанова иһитиннэрбитинэн) саха-французскай, гимназия, Нам 1 №-дээх политехническэй орто, Үөдэй оскуолалара толору үөрэнэллэр. Алта оскуола начальнай кылаастара үөрэх дьылын саҕалаатылар. Оскуолалар 5-11 кылаастарын үөрэнээччилэрэ күһүҥҥү практикаларыгар хортуоппуй хостоохунугар, олорор сири көҕөрдүүгэ үлэлиэхтэрэ. Улууска баар оскуолалартан 6 оскуола баһаарынай өттүнэн толору хааччыллан көҥүлү ылла.

В. ВАСИЛЬЕВ

Улуус баһылыгын дьаһала

2003 СЫЛГА КҮҺҮҤҤҮ КЭМҤЭ УЛУУС НЭҺИЛИЭННЬЭЛЭЭХ ПУУННАРЫН ТУПСАРАН ОҢОРУУГА УОННА КӨҔӨРДҮҮГЭ ҮЛЭЛЭРИ ЫЫТАР ТУҺУНАН

Саха Республикатын Вице-президенэ 21.08.2003 с. 487-ВП дьаһальгар олоҕуран «Экология тиэргэнтэн саҕаланар» республикатааҕы хамсаахын чэрчитинэн, дьаһайабын:

1. 2003 с. балаҕан ыйын 1 күнүттэн 30 күнүн киллэрэн туран тупсаран оҥоруу уонна көҕөрдүү ыйын биллэрэргэ.
2. Рабочай штабы тэрийэргэ:
-- Бочкарев А. А. -- «Нам улууһа» МТ баһылыгын э. т., председатель,
-- Кокарева М. Д. -- «Нам улууһа» МТ баһылыгын солбуйааччы, чилиэн,
-- Макарова М. С. -- олохтоох дьаһалталары кыгта үлэҕэ отдел начальнига, чилиэн,
-- Атласова У. П. -- ыччат уонна дьиэ кэргэн политикатыгар управление начальнига, чилиэн,
-- Новгородов А. Г. -- дьыалалары дьаһайааччы, чилиэн.
3. Улуус нэһилиэктэрин уонна үөрэх тэрилтэлэрин тупсаран оҥоруурга, көҕөрдүүгэ көрүү-конкурсу биллэрэргэ.
4. Рабочай штаб ыйы мероприятиеларын былаанын бигэргэтэригэр.
5. Нам лесхоһа (директор Иванов Е. И.) нэһилиэктэр дьаһалталарын, предприятиелар уонна тэрилтэлэр сайаапкаларынан олордуллар мас ылыллар сирин уонна тиэйиигэ уматыгы биэрэригэр.
6. ГУП ЖКХ (директор Кобяков А. Г.) нэһилиэктэр дьаһалталарын сайаапкатынан транспорды эбэтэр бөҕүсыыһы тиэйиигэ уматык биэрэригэр.
7. Нам селотун дьаһалтата (баһылык Кондратьева Т. А.) село дьаһалтатын территориятыгар бас билии форматыттан тутулуга суох бары тэрилтэлэргэ, учреждениеларга тупсаран оҥоруулуу, көҕөрдүүнү тэрийэригэр.
8. Нам улууһугар СР ҮМ ФКУ-та (начальник Аргунова П. И.) ыйы ыытыыга үбү быһаарарыгар.
9. Нэһилиэктэр баһылыктара, тэрилтэлэр салайааччылара хас чэппиэр ахсын 22-1-39 телефоҥҥа информацияны биэрэллэригэр.
10. Маассабай информация средстволарыгар (Сивцев И. Е., Шишкин Г. П.) үлэни сырдаталларыгар.
11. Улуус дьаһалтатын бухгалтерията (Потапова Н. Е.) нэһилиэк дьаһалталарыгар үлэни тэрийиигэ 17000 (уон сэттэ тыһыынча) солкуобайы биэрэригэр.
12. 2003 с. балаҕан ыйын 5 уонна 12 күннэригэр территорияны ыраастааһыҥҥа субуотунньуугу тэрийэргэ.
13. Бу дьаһал туолуутун хонтуруолун бэйэбэр хаалларабын.

«Нам улууһа» МТ баһылыгын э. т. А. А. БОЧКАРЕВ

Нефть уонна гаас промышленноһын үлэһиттэрин күнүнэн!

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ ГАЗОВИКТАР!

«Нам улууһа» муниципальнай тэриллии дьаһалтата, улуус мунньаҕа Нам улууһун олохтоохторун аатыттан идэлээх бырааһынньыккытынан — нефть уонна гаас промышленноһын үлэһиттэрин күнүнэн — итиитик-истиҥник эҕэрдэлииллэр!

Биһиги улууспутугар айылҕа гааһа оттук быһыытынан 1983 сылтан Нам селотугар АГРС аһыллыытыттан саҕалаан киллэриллибитэ. 20 сыл иһигэр тыйыс тымныыны үтэйбит абыраллаах «күөх төлөн» үтүмэн элбэх дьиэлэри сылааһынан илтийэр, тымныы оскуолалар, кулууттар о.да. социальнай объектар туһарынан билиҥҥи ыччат аҕа көлүөнэ кэпсээниттэн билэр буолла.

Ааспыт сылларга Нам улууһугар гааһы киллэрии тэтимэ сөҕүмэр. 1984 сыллаахха 7 дьиэҕэ гаас уматыллыбыт эбит буоллаҕына, билигин нэһилиэнньэ 60 бырыһыана гааһынан оттуллар сылаас дьиэлэргэ олорор. Уон нэһилиэккэ олорчутугар гаас ситимэ тардыллан маһы, чоҕу оттор туһунан умнулунна.

Бу улахан үлэни уонтан тахса сыл «Стройсельгазификация» дирекцията иилээн-саҕалаан, үбүлээн, бырайыактары оҥорторон силигин ситэрдэ. 1993 сылтан улууска «Намгазстрой» тутар-монтажтыыр тэриллтэ үлэтин саҕалаан билигин бастыҥ промышленнай предприятие буола үүннэ. Оттон гааһы туһаныыга хонтуруолу, бэрээдэги «Ленагаз» АО Намнааҕы учаастага эрэллээхтик тутар. Сыралаах үлэ үтүө түмүктээҕин сыыппара туоһулуур: туһаныллар газопровод 205 км. усталаах, онтон 112 км. — бөһүөлэктэр истэригэр. 3254 дьиэҕэ гаас уота көҕөрө күлүбүрүүр, 111 коммунальнай объект, 4 промышленнай предприятие, 25 квартальнай котельнай үлэлэрин 18 ГРП хааччыйар.

Быйыл гаастааһыҥҥа 61,5 мөл. солк. көрүлүннэ. Ол аата Бөтүҥ, Үөдэй, Искра олохтоохторугар күүтүүлээх «күөх төлөн» тиийэр кыахтанна. IХомустаахха, Граф Биэрэгэр, Аппааныга, Кыһыл Дэриэбинэҕэ, Партизаҥҥа гааһы киллэриини ситэрии үлэтэ барыаҕа. Аны сотору кэминэн айылҕа гааһа М. Аммосов дойдутугар Хатырыкка тиийиэхтээх, салгыы ыраах Түбэҕэ тардыллыа.

Тыа сирин дьоно гааһы киллэрии үлэһиттэри гэр махталлара мунура суох, ону бүгүн өссө чиҥэтэн туран бырааһынньыккытынан эҕэрдэлиибит, байылыат олоҕу, сайдам санааны, көхтөөх үлэни, чэгиэн доруобуйаны, барыы үтүөнү-кэрэни ис сүрэхтэн баҕарабыт!

«Нам улууһа» муниципальнай тэриллии баһылыга
Д.П. КОРЯКИН
Улуус мунньаҕын председателэ Н.Н. БАИШЕВ

МУНИЦИПАЛЬНАЙ ТЭРИЛЛИИ БААЙЫН-ДУОЛУН ҮӨСКЭТИИ

2003 сыл от ыйын 31 күнүгэр «Саха Республикатын «Нам улууһа» муниципальнай тэриллии бас билиитигэр Саха Республикатын государственнай бас билиитин объектарын босхо биэрэр туһунан» СР Правительствотын Уураах таҕыста. Бу документаҥҥа «Нам улууһа» муниципальнай тэриллии муниципальнай бас билиитигэр бэриллиэхтээх Саха Республикатын государственнай бас билиитин объектарын, юридическай сирэйдэрин испиисһэгэ баар. Бу Уураах таҕынан «Нам улууһа» муниципальнай тэриллии бас билиитигэр үөрэх уонна доруобуйа харыстабылын бары учреждениелара, ону тэҥэ государственнай унитарнай предприятиелар киирэллэр:

— Намнааҕы Киинэммит библиотечнай система ГУ,
— Нам улууһун «Киновидеотехцентр» ГУ,
— «Хатыҥчаан-Звукостудия» МУ,
— 8 №-дээх Аптека ГУП,
— «Намнааҕы агроснаб» ГУП,
— «Нам» ГУП,
— «Модут» ГУП.

Бу предприятиелар Российскай Федерация уонна Саха Республикатын законодательстволарын ирдэбиллэригэр сөп түбэһиннэрэн учредительнай документтаннар уонна баайы-дуолу оформ гыныыны хааччыйахтаахтар. Аҕыс кылгас кэмҥэ административнай дьиэлэр, гаражтар уо. д. а. анныларынааҕы сир учаастага регистрацияны барыахтаах. Сир учаастагар кадастровай нүөмэр ылыллыахтаах. Бу Уураах толорууга СР МИО-тугар бэриллэр документтар пакеттарын үөскэтиигэ маннык документтаннар наадалар:

— Статистика органнарын информационнай суруктара (2 куоппуйа),
— Регистрация туһунан сибидиэтэлистибэ (2 куоппуйа),
— Устаап (балаһыанньа) (2 куоппуйа),
— Налоговой учуокка туруоруу туһунан сибидиэтэлистибэ (2 куоппуйа),
— Сир дьыалата (2 куоппуйа).

Муниципальнай тэриллии бас билиитин бырааба бэриллибитинэн сибээстээн бу унитарнай предприятиелар бары бырааптара уонна эбээһинэстэрэ Учредитель быһыытынан муниципальнай тэриллиигэ бэриллэр.

Онон бу тахсыбыт уураах таҕынан «Нам улууһа» муниципальнай тэриллии олохтоох бэйэни дьаһаныы боппуруостарын быһаарыыга юридическай төрүтэ үөскээтэ. Ол эрээри предприятиелары уонна тэрилтэлэри юридическай өттүнэн толору бас билээччи буоларга кэккэ юридическай процедуралары толороохха наада.

Сабаҕаламмытын курдук муниципальнай тэриллии бас билиитигэр элбэх хоромньуну эрэйэр объектар, улахан иэстээх проблемнай салаалар бэрилиннилэр. Холобур, үөрэх, медицина эйгэтигэр бары юридическай сирэйдэр, нэһилиэктэр бары баанньыктара, балар куруутун ночооттоохтор, олорор дьиэ фондата, суоллар эмиэ өрөмүөнү эрэйэллэр. Муниципальнай тэриллии дьаһалтатын уонна депутаттар улуустааҕы Мунньахтарын баҕатыттан туох да тутулуга суох, тоҕо диэтэххэ, барыта Федеральнай уонна Республиканскай законодательствонан хааччахтанар (регламентировано). Муниципальнай тэриллии атаҕар туруутугар төһө да проблемалар баалларын иһин, Нам улууһугар бэйэни олохтоох дьаһаныы сайдыытын процеһа бара турар. Олохтоох бэйэни дьаһаныыга сыһыаннаах саҥа законодательнай акталары ылыныы ордук чуолкай уонна улуус олохтоохторун баҕаларыгар сөп түбэсиһиэ диэн эрэнэбин.

Р. К. КОЛОДЕЗНИКОВ,
муниципальнай баайга-дуолга уонна сиргэ сыһыаннарга хонтуруол уонна учуот специалиһа

ЫЛДЬАА АХТАН КЭЛБИТ БЫҺЫЫЛААХ

Киэн туттар дьоммут — биир дойдулаахтарбыт

Сэрии, үлэ, компартия ветераннара, Нам, Кэбээйи улуустарын Бочуоттаах гражданина, РСФСР персональнай пенсионера, 1965-69 сс. Нам райсоветын исполкомун председателэ, 1970-77 сс. ССКП Намнаадыы райкомун бастакы секретара Василий Егорович Колмогоров дьиэтээҕи архыыба биһиги илиибитигэр тигистэ. Василий Егорович бу архыыбыгар араас кэмнэргэ алтыһан, бииргэ үлэлэн ааспыт үтүө-маанылаах дьоннорун тустарынан ахтыылара тумнуллубут. Кини И. Е. Винокуров, А. И. Аргунов, И. Н. Колмогоров, С. Н. Платонов, В. Н. Колпашникова, суруйааччылар Софр. П. Данилов, Илья Чаҕылҕан, Тимофей Сметанин о. д. а. тустарынан бэйэтин тус санаалара, баҕа санаалара, бэлиэтээһиннэрэ бааллара сыаналаммат күндү духуобунай баай-дуол буолаллар. Бүгүн биһиги В. Е. Колмогоров ахтыыларыттан бастакы билиһиннэриини саҕалыыбыт.

Г. ЭВЕРСТОВ

1

Илья Егорович Винокуровы мин аан бастаан 1936 сыл саас, кулун тутар-муус устар ыйдарга, кини Москваҕа Краснай профессураны бүтэрэн баран уоппускатыгар кэлэн кэргэттэрин: кэргэнэ Маайаны, 5-скэ үөрэнэр уоллара Ильяны, кыра кыыстара Клараны кытта бары убайа Дорофей Иванович Винокуровтааххаа олорбуттарыгар көрбүтүм. Илья Егоровиһы Нам дьоно бары билэллэрэ уонна олус ытыктаан кэпсэтэллэрэ. Үөрэххэ барыар диэри манна МТС директорынан үлэлээбитэ. Дьон Ылдьаа туһунан кэпсэттэллэр эрэ кини боростуойун, соҕуруу үөрэнэн уруккутуттан уларыйбатаҕын ордук тоһоҕолоон бэлиэтиилэрэ. Биһиги кинилэртэн чугас Дьуос уола Мэхээчэ диэн дьоммутугар олорор этибит уонна оҕолор күн аайы бииргэ оонньуурбут. Онно Ылдьааны үгүстүк көрөрбүт. Кини үксүгэр убайыгар көмөлөһөрө. Бэрт чаастатык Доропууннаах уонча сүөһүлэрин уулата Омоллооскуга үүрэн иһэрин, арыт Доропуун атынан от тиэйэн иһэрин.

Доропуун Иванович оҕонньор идэтинэн бэргэһэтин кыҥнары уурунан ыалыгар Мэхээлэҕэ сотору-сотору сэһэргэһэ киирэрэ. Биирдэ Мэхээчэ: «Убайым оҕонньор, Москуба үөрэҕин бүтэрбит үлэһиттэнэҥнин илэҥнэр түһэн дьэ абыраммыккын дии», — диэбитигэр Доропуун: «Сүөһү көрүүтүн, от тиэйиитин Ылдьаа ахтан кэлбит быһыылаах, чэ үлэлээтин», — диэн баран күлэн лэһигирэппитэ.

2

1941 сыл атырдьах ыйын 3 күнүгэр Дьокуускай 18-19 саастаах оҕолорун бастакы партиятын Аҕа дойду көмүскэлигэр атаарбыта. Бу партияны кытта ити сыл бэс ыйын 21 күнүгэр педрабфагы бүтэрбиттэр 20-тэн тахса уолаттар эмиэ барар буолбуппут. Ортобутугар биһигини кытта рабфагы бүтэрбит, 18 саанын саҥардыы туолбут, Доропуун оҕонньор аччыгый уола Мэхээс баара.

Бараааччылар урукку Краснаармейскай уулуссаҕа Саха национальнай байыаннай оскуолатын олбуорун иһигэр хас эмэ сүүһүнэн киһи мустубуппут. Биһиги — олбуор хоту өттүнэн. 11 чаас аанныта эмискэ Илья Егорович тиийэн кэлбитэ уонна дорооболоһон баран Мэхээһи ыйыппыта «баар дуо» — диэн. Мэхээһи ыҥыра охсон аҕалбыппыт. Оччотооҕуга Илья Егорович Саха АССР Народнай Комиссардарын Сэбиэтин Председателин бастакы солбуйааччыта буолбут кэмэ этэ. Кинилэр Мэхээстиин балайда уһуннук бииргэ туран эрэн кэпсэппиттэрэ, онтон Мэхээһи куулаан туран төбөтүттэн сыллаабыта. Биһиэхэ туһаайан эппитэ: «Чэ оҕолоор, улуу дьыалаҕа баран эрэҕит, кытаатан саха аатын, чиэһин түһэн биэримэҥ, байыаннай дьыаланы баһылаан, бэйэҕитин көрсүһэ сылдьыҥ, сурукта суруйар буолун», — диэн баран илии тутуһалаабыта, «Этэҥҥэ сылдьыҥ» — диэн баран дьон ортотугар киирэн бара турбута.

3

Мин ийэбинэн эдьиийбин Матрена Михайловна Сивцеваны Илья Егорович быраата Василий Иванович Винокуров (хос аата Баака) кэргэн ылбыта. Василий Иванович бэйэтин нэһилиэгэр — Куһаҕан Ыалга 50-с сыллар ортолоругар диэри бэрэссэдээтэллээбитэ. «Бочуоттаах колхозтаах» чиэстээх аатын ылбыта.

Мин кинилэргэ чаастатык сылдьар этим. 1962 сылтан Нам оройуонугар ССКП райкомун бастакы секретарынан үлэлээбитим. Биирдэ дьоммор сылдьан чэйдээбиппит. Оччоҕо күтүөтүм хараҕынан ыалдьан эрэр кэмэ этэ. Араанны кэпсэтэн баран Василий кэпсээтэ: «Былыр обкуомҥа секретаардыы сылдьан убайым Ылдьаа миигин уонна Борокуоппай Корякины, эмиэ колхоһу тэрийсибит, колхозка элбэх салайар үлэҕэ үлэлээбит киһини, улаханнык мөҕөттөөн турар. Ылдьаа биһиэхэ араас нааданан мэлдьи сылдьара. Ол сыныыга анаан тахсыбыт быһыылааҕа. «Өйдүүр иниигин бу оройуоҥҥа киэҥник биллибит тимир уулаах Аҥай уола Кырсааны, Кырсаан Иванович Игнатьевы. Ол биһигини кытта үөскээбит, биһиги колхоз бастыҥ үлэһитэ этэ. Ол Кырсаан балайда уһуннук дьиэтигэр сытан, ханна да эмтэммэккэ өлбүтэ. Ылдьаа анаан-минээн Прокопий Корякин биһигини колхоз хонтуоратыгар ыҥыртаан олорон Кырсаан хайдах ыалдьан хаһан өлбүтүн ыйыталаһан баран эппитэ: «Кырсаан өлбөт киһи өлбүт. Ыалдьарын кытта билсэҥнит эмкэ ыытыах этигит. Наада буоллаҕына миэхэ да биллэриэх да эбиккит. Сааскыт тухары бииргэ үлэлээн баранҥыт наадалаах кэлэн бэйэ бэйэҕитин өйөспөт, харыһыспат дьон эбиккит. Ол оннугар буруйу оҥорбута буоллар саба сатыах этигит, ол харыстаһыы буолбатах диэн турар», — диэбитэ Баһылай Иванович Винокуров бокуонньук.

4

1967 сыллаахха Өктөөп Өрөбөлүүссүйэтин 50 сыла дойду үрдүнэн хаһан да буолбатах улуу быраанныык этэ. Бу быраанныыкка бэлэмнэниигэ олус киэҥ былаан оҥоһуллубута, ол иһигэр Советскай былааны биһиги улууспутугар олохтоохун иһин геройдуу охсуспут дьоннорбутун үйэтитии. Ол быыстыахтаахтар. Усунуос кээмэйэ 150 солк. Ол сууматтан 100 солкуобайа пенсия страховкалыыр чааһыгар, 50 солк. мунньуллар чааһыгар барар. Төлөбүр бюджет классификациятын туһааннаах кодтарынан ыытыллар. Холобур, 1010611 код — пенсия страховкалыыр чааһыгар усунуос: 1010621 — пенсия мунньуллар чааһыгар аналлаах усунуос. Пенсионнай страховка усунуоһун төлөөһүн чааһынай предпринимателлэргэ булгуччулаах. Учуокка туран, усунуос төлөммүт эрэ буоллаҕына, пенсия аахтарыытыгар страховой ыстаас, хамнас учуоттанар.

Сыл аайы кулун тутар 1 күнүн ааспакка предприниматель олорор сиринэн Пенсионнай фонда органыгар төлөммүт усунуос туһунан тус сибидиэннээ отчуотун түһэрэр. Отчуот түһэрилиннэҕинэ төлөбүр сирэй счета киллэриллэр. Онон регистрацияламмакка, отчуоттаабакка эдэр эрдэххэ үлэлии сылдьыбыт кэм кэлин ыстааска киллэриллибэккэ улахан охсуну оҥоруон сөп. Ол иһин инники кэскилбитин бэйэбит түстүүбүт диэн өйдөбүл ыччаттарга иҥиэхтээх. Эдэр сааскар кырдьарын туһунан толкуйдаа, билиҥҥи хамнаскыттан төһөнү көһөрөргүттэн кэнэҕэски пенсияҕа таһааралар диэн принциби чуолкай өйдүөхтээхтэр.

Лена АНДРОСОВА,
РФ Пенсионнай фондатын отделениетын СР биир кэлим пенсионнай сулууспатын специалиһа

Реклама быһыытынан бэчээттэнэр

БИЛИҤҤЭТТЭН ТОЛКУЙДАА

Билигин пенсия эйгэтигэр улахан уларыйыылар буоллулар. Пенсия реформатын туһунан элбэх кэпсэтии тахсар. Хас биирдии үлэлиир-хамсыыр киһи инники пенсиятыгар тус кылаатын киллэриэхтээх диэн буолла.

Реформа ис хоһоонунан, хас биирдии үлэлиир киһиэхэ тэрилтэ страховой усунуос төлүүр. Усунуос үлэһит сирэй счетугар киирэн мунньуллан иһэр. Пенсияҕа таҥыстаҕына, ол харчыттан кини пенсиятын ылыахтаах. Сорох киһи киэнэ кыра, сорох киһи киэнэ элбэх суумалаах буолуо. Онно хааччахтааһын суох. Киллэриллибит үп сорох чааһа булгуччулаах страховка быһыытынан бюджеккэ киирэр, онтон сороҕо үүннэриллэр чааска киллэриллэр, ол инвестицияланан улаатыахтаах. Маны тэҥэ мунньуллар чааһыгар киллэриллибит үп Пенсионнай фонда дохуотуттан көрөн үрдэтиллэр. Ити балаһыанньа олоххо киллэриллэн иһэр. Ол курдук РФ правительстотын 2003 сыл кулун тутар 13 күнүнээҕи 152 нүөмэрдээх «Пенсия страховой чааһын 2003 сыл муус устар 1 күнүттэн эбии үрдэтии коэффициенын уонна пенсия капиталын индексациялааһын коэффициенын бигэргэтии туһунан» уураах олоҕуран муус устар ыйга төлөммүт усунуостан көрөн сирэй счекка мунньуллар чааска киллэриллибит суума 30,7 бырыһыан үрдэтилиннэ. Холобур, үлэһит сирэй счетугар 1200 солк. страховой усунуос киллэриллибит, бу суума 1568 солк. 40 коп. буолла. Пенсия мунньуллар чааһыгар киллэриллэр үбү инвестициялааһын туһунан сокуон ылыллан турар. Онон анал быраайыакка сөп түбэһэн үлэлиир компаниялар баар буолуохтара.

Маннык балаһыанньаҕа бэйэлэрин дьыалаларын аһан, таһаарыылаахтык үлэлии-хамныы сылдьар эдэр ыччаттарбыт бу боппуруоска болҕомтолорун ууруохтарын наада. Үгүс чааһынай предпринимателинэн үлэлиир эдэр дьон учуокка туруу, усунуос төлөөһүнүн бэрэдэгин билбэттэр.

Предприниматель государственнай регистрацияны барбыт күнүттэн 30 күнү ааспакка олорор сиринэн Пенсионнай фонда органыгар регистрацияланыахтаах. Регистрацияланарга маннык документтар ирдэниллэллэр: сайабылыанньа, государственнай регистрация туһунан сибидиэтэлистибэ копията, бэйэни туоһулуур документ, нолуок органыгар учуокка туруу сибидиэтэлистибэтин копията, сорох түбэлтэлэргэ о.д.а. документтар. Регистрацияланар бириэмэни аһардахха 2001 сыл ахсынньы 15 күнүнээҕи «РФ булгуччулаах пенсионнай страховкалаһын» туһунан сокуоҥҥа олоҕуран 5000 солк. кэмэйдээх ыстараап көрүллэр. Онтон регистрацияланар кэми 90 хонуктан ордук аһардахха ыстараап кээмэйэ 10 тыһ. солк.

Предпринимателлэр 2002 сыл тохсунньу 1 күнүттэн саҕалаан РФ Пенсионнай фондатын бюджетыгар страховка усунуоһун олохтоммут (фиксированнай) төлөбүр быһыытынан

Төрөппүттэргэ сүбэ

БИЛИҤҤИ ОҔОНУ КЫТТА КЭПСЭТИИ

Оҕону кытта истиҥ сыһыаны олохтоохуҥҥа улахан киһи кинини кытта иһирэхтик кэпсэтэрэ ордук көдьүүстээх. Улахан киһи оҕону кытта хардарыта дьайсыытын истиилэ улахан суолталаах. Бэйэҕиттэн бэйэҥ ыйыт: «Оҕону кытта сатаан кэпсэтэбин дуо?» эбэтэр «Сөпкө этэбин, быһаарабын дуо?» — диэн. Оҕону кытта, быраабыла курдук, иистэрэйдиир, сатаан өйдөөбөт, кириитикэлиир, саанар, үөрэтэ сатыыр, ыйытар, сүбэлиир, сыаналыыр эбэтэр бэрэбиэркэлиир улахан киһи аҕаныыр. Кэпсэтии итинник истиилэ хардарыта өйдөһүүнү тупсарыахтааҕар буортулуур, иитии кылаабынай сыалларыттан биирдэстэрин — проблеманы быһаарыыга оҕону үөрэтиигэ көмөлөһүү мэтэйдэнэр. Төттөрүтүн улахан киһи оҕо туоратыллыбыт курдук санаарын ситиһиэҕэ.

Тохтоон уонна бэйэҕититтэн ыйытыҥ: «Ким эмит миигин кытта маннык кэпсэтэрин баҕарыам этэ дуо?» Эйигин ким эрэ үөрэтэ сатыырын эбэтэр кириитикэлиирин курдук санаан көр. Эн хоргуппут эбэтэр кыыһырбыт түгэннэргин санаан кэл, эйигин истэргэ уонна өйдүүргэ холомуттарын ордоруон этэ, сороҕор бэйэҥ бэйэҕин кытта хаалыаххын баҕарарыҥ. Оҕо эмиэ итинник баҕарара буолуо. Холобур, оҕо ыстакааннаах үүтү тохто, оччоҕо маннык этэр ордук: «Үүтү соторго, оборторорго салфетка бу баар» — диэн. Улахан киһи тутатына дьайыахтаах.

Атын өттүттэн оҕону кытта кэпсэтэр улахан киһи оҕо тугу этэрин истэр уонна сүрэҕэр чугастык ылына сатыахтаах. Оҕоҕо маннык сыһыаннаһыы истиилэ ытыктабылы, өйдөөһүнү уонна ылыныыны көрдөрөр.

Оҕо бэйэтигэр сөбө суох чувстволары биллэҕинэ, мунгкук буолар, атыттары кытта кэпсэтэрин сөбүлээбэт, бэйэтин чувствотын уонна майгытын-сигилитин ырытан көрбөт. Оҕо да, улахан да киһи бастатан туран бэйэ чувствотын көмүскээһини эрэ саначчы көдьүүстээх хардарыта дьайсыыта кыаҕа суох.

Бу кыракый сүбэлэр оҕону өйдүүргэ итиэннэ төрөппүттэр уонна оҕолор хардарыта сыһыаннара тупсарыгар көмөлөһүөхтэрэ диэн эрэнэбит.

Мария КИРОВА,
«Надежда» оҕо реабилитационнай кириниэ психолога

КҮҮТҮҢ СҮҮРҮҮ БЫРААҺЫННЬЫГЫН

Республика чэпчэки атлетикаҕа федерациятын тэрийиитинэн б.дь. балаҕан ыйын 20-21 күннэригэр Нам селотугар «Саха сирэ» хаһыат уонна чэпчэки атлетикаҕа федерация кубогар эстафеталар, итини тэнгэ Государственнай Мунньах (Ил Түмэн) депутата Нь.С. Тимофеев бириитигэр кросс ыытыллар буоллулар. Маныаха оҕолорго, дьахталларга, эр дьоҥҥо уонна ветераннарга араас дистанцияларга күрэс быдьаһыылар буолуохтара.

Бу күннэргэ республика бары биллэр чулуу сүүрүктэрэ Нам сиригэр кэлэн күүстэрин холоһуохтара. Кросска хамаанданан бастыыр иһин күрэхтэһии хайа хамааанда спортсменнара төһө элбэх очкону ылбыттарынан быһаарыллар. Холобур, бастакы миэстэ иһин 15 очко, иккискэ 12 очко, үһүскэ 10 очко, төрдүскэ 9 очко о.д.а. эбиллэн иһиэхтэрэ. Күрэхтэһиигэ республика куораттарын, улуустарын уонна үрдүкү үөрэх заведениеларын хамаандалара кыттыыны ылыахтара. Бастаабыт хамаандалар федерация кубогынан уонна дипломнарынан наҕараадаланыахтара, оттон эстафетаҕа бастаабыт хамааанда «Саха сирэ» хаһыат редакциятын көһө сылдьар кубогынан наҕараадаланыа. Кыайыылаахтарга редакция, федерация уонна «Нам улууһа» муниципальнай тэриллии бириистэрэ туттарыллыахтара.

Биһиги информ.

Киһи — киһиэхэ

ЫТЫК КИҺИ МААНЫ МАЙГЫТА

Быйыл сайын моонньоҕон көҥүлэ буолбутугар, сир астыы сылдьан массыына докумуоннардаах көсүлүөкпүн сүтэрэн кэбиспитим. Отонноон оонньуу сылдьыахпыт дуо — сылдьыбыт суолбутун хайан күнү быһа көрдөөн, булбатахпыт. Муучу бөҕөҕө түһэн хоннум. Сарсыҥҥытыгар ГИБДД-га бара сырыттым, массыына ыытар докумуоммун, техпаспоры о.д.а. сүтэрбитим туһунан тыллаатым. Дьонум буоллаҕына 40-ча сыллааҕыта быраабы туттарыыга экзаменационнай илиһиним куоппуйатын көрдөөн соһуттулар.

Уруккута ДОСААФ, билиҥҥитэ ОСТО тэрилтэҕэ тиийэн сурастым, суохтан атыны билбэттэр.

Дьэ онон, адьас саҥалыыттан экзамен туттараргa күһэллэн хааллым. Биир билэр табаарыһым улуус хаһыатыгар «Эҥсиэлигэ» биллэриитэ биэр диэн сүбэлээбитигэр, өс киирбэх кэлэн биллэрии биэрдим. Ол тухары итэҕэйбэппин. Хайгыалаах харыйатын хара сыбар лаанкытын ортотугар ытыс саҕа көсүлүөк түспүтүн ала-чуо ким булуо баарай диэн.

Биллэрии биэрбитим хас да хоммутун кэнниттэн биир күн дьиэбэр телефон тырылыы түспүт. Нам селотун ветераннарын сэбиэтин председателэ **В.А. Колесов** «кэллэҕинэ миэхэ эрийэ сырыттын» диэн илдьит хаалларбыт. Туохха наадыйдаҕай дии саныысаныы эрийбитим, Василий Алексеевич: «Кэлэн докумуоннардаах көсүлүөккүн ыл, мин буллум», — диэн соһутта. Балачча итэҕэйбэккэ олорбохтуу түһэн баран, үөрүүнү кытта баран ыллаҕым дии. Дьэ ити курдук хас да хонуктаах муучу кэнниттэн, сүтүкпүн булан, дьэ һуу гынным.

«Эҥсиэли» хаһыат нөҥүө Василий Алексеевичка үтүө-мааны майгытын иһин диринҥник сүгүрүйэн туран махталбын тириэрдэбин итиэннэ өссө да дьоллоох-соргулаах этэҥҥэ буолуу олоҕун баҕарабын. Мантан сиэттэрэн улууспут хаһыатыгар ким туох кыһалҕалаах бэйэтин санаатын адьас кыбыстыбакка биллэрэрэ ордук эбит диэн түмүккэ кэллим уонна сүтүктээхтэр аҕыйах солкуобайы кэрэйбэккэ дьон истиитигэр тахсаргыт наадалаах диэн сүбэлиибин.

М.С. БАИШЕВ,
Нам олохтоохо

ИДЬУО ИҺИТИННЭРЭР

26.08.03. Нам с. түүн 1 чаас саҕана биллибэт киһи дьахтартан докумуоннаах суумкатын быыдьаата. Партизан олохтоохо гр. Т. тутулунна, силиэстийэ ыытыллар.

29.08.03. Атырдьах ыйын 26 күнүгэр Нам с. Цыпандина Валентина Прокопьевна дьиэтиттэн баран суппут. Бэрэбиэркэ барар. Эмиэ ити күн Хамаҕататтан гр. Ж. кини уолун гр. С. кырбаабыттарын туһунан сайабылыанньа киллэрдэ. Бэрэбиэркэ ыытыллар.

30.08.03. Гаф Биэрэгиттэн НПЛ иитээччитэ биллибэт эр киһи уопсай дьиэҕэ күлүгээннии дьайыытын туһунан сайабылыанньа киллэрдэ.

31.08.03. гр. В-ттан сайабылыанньа киирдэ: гараһыттан УАЗ массыынаны күрэппиттэр. Модуттан гр. С. чуолкайданна, силиэстийэ ыытыллар.

Эмиэ ити күн Нам с. түннүгүнэн киирэн малы-салы уорбуттарын туһунан сайабылыанньа киирдэ.

31.08.03. «Илгэ» ПО маҕаһыынын күлүүһүн алдьатан киирэн аһы-үөү уорбуттар.

Эмиэ ити күн Нам с. түннүгү алдьатан киирэн 1600 солк. уорбуттар. Бэрэбиэркэ ыытыллар.

Административнай эппиэтинэскэ 34 киһи тардылынна, о. и. кыра күлүгээнистибэ иһин 4, милиция сотрудникар дьоҕуйуу иһин 1 киһи. ГАИ линиятынан 26 суоппар эппиэтинэскэ тардылынна, о. и. 3 итирик.

УСТУДЬУОН АЙМАХ ОЛОҔУТТАН

Саҥа үөрэх дьыла билии-көрүү кыһатын түстүүр тэрилтэлэргэ барыларыгар саҕаланна да диэххэ сөп. Намнааҕы педагогическэй колледж уопсайдара сайыны быһа чуҥкуйан туран баран,хайдах эрэ сэргэхсийбит курдуктар. Уопсайдар ааннара тэлэччи аһыллан устудьуон аймаҕы угуйа, ыҥыра туралларр. Ону көрө-көрө киһи иккистээн үөрэниэн баҕарар. Биллэн турар,билигин,уопсайдарга өрөмүөн,тэрээһин үлэтэ бара турар. Ол үлэ туһунан билээри уонна эһиэхэ,аҕааччыларбар, билиһиннэрээри колледж уопсайдарыгар бардым.

Икки этээстээх уопсай дьиэ. Киирбитим уу-чуумпу, ким да баара биллибэт. Дьону көрдүү бардым. Куукуна хоско биир кыыска түбэһэн, комендант ханна баарын ыйдардым. Комендаммын буламмын кэпсэтиибин саҕалыыбын.

Луиза Семеновна Алексеева уопсай дьиэҕэ сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ 20-тэн тахса сыл буолбут. Үөрэ-көтө уопсай олоҕун туһунан кэпсээбитинэн барда:

— Урукку дьылларга хостор кыраасканаллар этэ. Быйыл сууйдулар-соттулар, көрүдүөрдэри эрэ кыраасканаатылар.

— Оҕолор уопсайга хаһаҥнытыттан олоруохтарай?

— Үөрэх балаҕан ыйын 22 күнүттэн саҕаланар, уопсайга киирии балаҕан ыйын 19 күнүттэн буолуо.

— Устудьуоннаргар баҕа санаан

— Кылаабынайа дорообай буоллуннар, дорообуйа баар буоллаҕына барыта баар буолуоҕа. Үөрэхх и т и н кытаатыҥ,бэрээдэктээх,-дуоспуруннаах,доҕордуу буолуҥ. Биир саамай улахан баҕа санаабыт саҥа уопсайбытыгар түргэн соҕустук киирэрбит буоллар диэн.

Салгыы эргэ үөрэнэр куорпуска улахан куурустар олороллорун истэн онно бардым. Тиийбитим,эмиэ уу-чуумпу. Арай биир кыыс туох эрэ улахан хордуон тутуурдаах тахсан иһэригэр түбэһэ түһэн кэпсэттим.

— Аҕааччыларбытыгар, баһаалыста, бэйэҕин билсиһиннэр эрэ.

— Аатым Айта Фокина,Ньурба улууһуттан сылдьабын,педагогическэй академия 5 куурусттан устудьуонабын.

— Уопсайыҥ туһунан кэпсии туспэккин дуо?

— Манна барыта 60-ча буолан олоробут,4 уонна 5 куурустар. Үөрэнэргэ,олорорго усулуобуйа баар,биирдии хоско элбээбитэ алталыы буолан олоробут.

— Кыараҕас буолбатах дуо?

— Хайдах да гынар кыахпыт суох. Дьиэ куортаммыт наан олоруохпутун харчыбыт тиийбэт,уопсайга олорбуппут ордук курдук. «В тесноте да не в обиде»-диэн девизтээхпит.

— Бэрээдэк хайдаҕый?

— Бэрээдэк үчүгэй бөҕө,бары биир улахан дьиэ кэргэн курдук олоробут

— Айта, кэпсээниҥ иһин баһыыба, үөрэххэр ситиһиилэри баҕарабын.

Кэпсэттэ
Л.УВАРОВСКАЯ

ДЬАХТАР, ОО ДЬАХТАР ХАЛАДААЙ

Былыр саха дьахтара
Таайыллыбат таабырын
Халадаай нэлим лаглайа
Кэрэни барытын хаайарын.

Куйаар айылҕа — аҕабыт,
Куйаар айылҕа — ийэбит.
Толору туттары бэлэмнээбит
Тиэрэни-кэрэни тэҥнээбит.

Халлаан элбэх эттиктэрэ,
Кустуктара мусталлара.
Айан иппит үөскэхтэрэ
Халадаайтан тахсаллара.

Ленин, Платон, Толстой
Ийэни күҥҥэ тэҥнэтиэ.
Сулус сибээстээх халадаай
Саҥалыы, сөп эбит дэттэриэ.

ТЫАЛГА ТААХ САТАРААТА

Ып-ыраас, сылаас күҥҥэ
Сүрэҕэ ньүөлүйэ толугуруур.
Ити аата аҕалара арыгы истэ
Иэйэхсит бэриэт
сэрэммэхтиир.

Туттуохтааҕын мүччү тутта
Уҥуох босхо, ситэри
тыыммат.
Чуумпу, соҕотох —
туох буолла,
Олоро түһэр син биир ааспат.

Киирдэ, тимир-тамыр көрдө
Остуол аһын сотон кэбистэ.
«Туох диигит ээ», — үөҕүстэ
Сарсыарданан дьэ утуйда

Запой ааһыар диэри оннук,
Утуйбат оҕо иннэ-хатта.
Дьахтар намчы, түбүк үөһэ
түлүк
Сүрэх кыайбат хаампытынан
хатта.

Киниэхэ бэрт бөҕө, эгоист,
Куттамсах, бөрөҕө күлэн
ньылаҥнас.
Ньуу-ньаа дьоҥҥо дьиэтигэр
бөрө
Куттаммыттарын көрөн
утуйугас.

Ып-ыраас биир күҥҥэ
Оонньообута «оҕус» буолла.
Эмтэрэ олорон чуумпу кэмнэ
Эдэр дьахтар нукус гынна.

Кириэһи кууһан туран
Бырастыы гын диэн ытаата.
Дириҥ ииҥҥэ истибэт буолан
Тыалга таах сатараата.

ИЭЙИИГИН БУЛГУ АНАА

Эттээх сотолор кылбалдьыһан
Сибэккинэн аастылар.
Үөрэн-күлсэн кылырдаһан
Детсадка оҕо тастылар.

Сүһүөх үрдүгэр доҕулдьуһан
Олох суолун тутуохтара.
Аҕа-ийэ ыырдарынан
Киэҥ нэлэҥнэҥ киириэхтэрэ.

Аҕыйах буому аахсыманг
Олох бэйэтэ сахсыйталыа.
Мунура суох күүстээх кимий,
киһиҥ
Өйгө баппаты аҕалталыа.

Итиннэ барыта дьахтар —
Таптал, күүс, сайаҕас санаа.
Кинитэ суох барыта кэхтэр
Онон иэйиигин булгу анаа.

Иван БУБЯКИН-ЧӨҢӨЧӨК

БИЛЛЭРИИЛЭР РЕКЛАМА

Продается 3-х комнатная квартира в КПД в Жатае.
Тел посредника 21-5-14.

Куплю 1-2-комнатную квартиру в панельном или деревянном доме в с. Нам. Звонить в любое время.
Тел. поср. 21-9-38.

Девушка снимет 1-комнатную квартиру или комнату на год.
Тел. 23-2-27.

Продается УАЗ-220692, спец. пассажирский кат. В. 2003 г. вып. срочно.
Тел. 22-7-12.

ГОУ Центр образования Намского улуса набирает слушателей на курсы довузовской подготовки на 2003-2004 уч. год. Всех желающих учиться обращаться по адресу: с. Намцы, ул. Ст. Платонова, 18.
Тел. 21-7-64.

Сдаю в аренду частный дом в Дадаре (баня, теплый гараж). Предоплата.
Обр. с. Нам, ул. Дадар, 2.

Теле-видео-радиоаппаратураны суҥаллык өрөмүөннүүр МАСТЕРСКОЙ
тел. 2 2 - 2 - 4 4
аадырыһа:
Нам с. Мир уул. 14
№-рэ (Лесопуун учаастага)
Емельянов Петр Георгиевич

Оҕолорбутун маҥнайгы кылаастан аҕарга-суруйарга үөрэппит, олох суолун арыйбыт учууталлара

ПОПОВА
Наталья Семеновна

ыараханнык ыалдьан өлбүтүгэр кэргэнигэр, оҕотугар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Поповтар, Григорьевтар, Касьяновтар

Күнду оҕобут, үөрэнээччибит, бииргэ үөрэммит табаарыспыт улуус бастыҥ учуутала

ПОПОВА
Наталья Семеновна

ыарахан ыарыы буулаан күн сириттэн эрдэ барбытыгар бары дьоҥуттар, үөрэппит оҕолоругар дириҥ кутурҕаммытын биллэрэбит, аһыыгытын тэҥнэ үллэстэбит.

Нам орто оскуолатын 1962 с. 10 «а» кылаас выпускниктара, учууталлара
Попова Н.Е., Габышева Е.Н.

Истиҥник саныыр ыалбытыгар Ульяна Карловна, Виктор Иннокентьевич Кривошапкиннарга, оҕолоругар, ийэлэригэр, бииргэ тереебуттэригэр тапталлаах аҕалара, эҥэлэрэ, кэргэнэ үлэ, тыыл ветерана

ПАРНИКОВ
Карл Михайлович

уһун ыарахан ыарыыттан олохтон барбытыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Габышева Е.Н., Ибрагимова С.З.

Редактор э.т. И.Е. СИВЦЕВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура, — **21496**; ;
бухгалтерия — **21332**;
факс — 21332; **"НАМ" ТРК** — 21632;
иллюстрация уонна реклама (секретариат), редакционнай издательскай система — **21141**

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Эҥсиэли» хаһыат редакцията» государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ Сокуоннарын тутуһууну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №19-0428.**

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэҕитин, дьиэҕит аадырыһын чопчу ыйыҥ. Редакцияҕа киирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. ***Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.***

***"ЭҢСИЭЛИ"* - Нам улууһун хаһыата.**
678380, Саха Республиката, Нам с., Заложнай уул. 4.
E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

Талылынна уонна таҥылынна "Эҥсиэли" хаһыат редакционнай-издательскай ситимигэр.
Хаһыат Дьокуускайга "Сахаполиграфиздат" НИПК бэчээттэннэ, Орджоникидзе уул. 38.
Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бэчээт. лист.
Көҥүл сыананан атыылаан
Индекса — 54889. Тираһа — 1971
Бэчээккэ илии баттанна —12:00 ч. 5.09. 2003
Сакаһын №-рэ — 108